

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΔΙΜΗΝΙΑΙΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ "ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ,"

ΑΘΗΝΑΙ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ - ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1938 ΑΡΙΘ. 5.

Η ΧΑΡΑ

—Πρέπει νὰ τὴν χαροῦμε τὴν ζωὴ!
Πόσες φορές δὲν ἀκούονται τὰ λόγια αὐτὰ ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ «ἀνθρώπου τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος»!

—Πρέπει νὰ τὴν χαροῦμε τὴν ζωὴ!
Μὰ εἶπε κανεὶς ὄχι; Νὰ τὴν χαροῦμε βέβαια! Δὲν εἶναι φυσικὸν αὐτό; Διατί λοιπὸν τόσος λόγος ἐπὰνω εἰς ἓνα τόσον φυσικὸν πρᾶγμα, ὅπως ἡ χαρὰ εἰς τὴν ζωὴν;

Ἐνθυμεῖσθε, μήπως, τὰ χρόνια πρὶν γίνῃ ἡ Λίμνη τοῦ Μαραθῶνος; Ἐνθυμεῖσθε τὰς Ἀθήνας καὶ τὸν Πειραιᾶ χωρὶς νερό; Πόσος λόγος ἐγένετο διὰ τὸ νερὸ εἰς τὰς πόλεις αὐτάς! "Ολοὶ ὠμιλοῦσαν διὰ τὸ νερό. Πόσα δὲν ἐλέχθησαν διὰ τὸ πολυπόθητον αὐτὸ ὑγρὸν!

Ἄλλὰ ἐγίνε ἡ λίμνη τοῦ Μαραθῶνος. Ἐκτίσθη τὸ φρᾶγμα, ποῦ ἐμποδίζει τὸ νερὸ εἰς τὴν περιοχὴν ἐκείνην νὰ σκορπίζεται καὶ νὰ σπαταλᾶται ἀδίκως. Συνεδέθημεν ὅλοι μὲ τὴν τεραστίαν δεξαμενὴν αὐτὴν τοῦ νεροῦ, καὶ...ἐπαύσαμεν νὰ ὀμιλοῦμεν διὰ τὸ νερό. "Όταν πρόκειται γιὰ τὸ νερό, ἀντὶ νὰ ἀνοίγωμεν συ-

ζήτησιν, ἀνοίγωμεν, ἀπλούστατα, τὴν βρύση τοῦ σπιτιοῦ μας!

"Ας ὑποθέσωμεν, τώρα, ὅτι σπάζει τὸ φρᾶγμα τοῦ Μαραθῶνος. Τὸ νερὸ σκορπίζεται, χάνεται...δὲν εὑρίσκειται πλέον εἰς τὶς βρύσες τῶν σπιτιῶν μας, ἀλλὰ...εἰς τὰς συνομιλίας μας! Σκεφθῆτε... ἢ, μάλλον, μὴ σκεφθῆτε! "Ας λείπη καὶ καθ' ὑπόθεσιν τέτοια περίπτωσις!

Καὶ ὠμιλοῦσεν ὁ ἄνθρωπος διὰ τὴν χαρὰν, διαρκῶς καὶ παντοῦ.

Πῶς θὰ ἔχωμεν τὴν χαρὰν, τὴν ἡδονὴν; Συζητήσεις, θορύβους ἐπάνω εἰς τὴν χαρὰν. Καὶ ἡ χαρὰ, κατὰ τὸ ἦτο διαρκῶς δίπλα εἰς τὸν ἄνθρωπον, διὰ νὰ τοῦ ξεφεύγῃ διαρκῶς.

Μὰ τί ἠμπόδιζε λοιπὸν τὸν ἄνθρωπον νὰ χαρῇ τὴν ζωὴν του;

Ἐμπόδιζεν...ἡ ἔλλειψις τῆς δεξαμενῆς τοῦ Μαραθῶνος. Ἡ χαρὰ ἐσκορπίζετο, ὅπως τὸ νερὸ τῆς Ἀττικῆς. Τὸ νερὸ τῆς χαρᾶς ἔτρεχε, ἐπλημμύριζε, ἐνεφανίζετο παντοῦ ὅπου ἐπρόκειτο νὰ βλάβῃ, νὰ καταστρέψῃ. "Όπου ὅμως ἐπρόκειτο νὰ ξεδιψᾷ τὸν ἄνθρωπον, νὰ τὸν δυ-

ναμώση, νὰ τὸν ὑπηρετήσῃ, ἐκεῖ ἐγίνετο ἄφαντον. Ὁ ἄνθρωπος..ὁ πλημυροπαθὴς ποὺ πεθαίνει ἀπὸ δίψαν.

Καὶ κάποτε ἡ δεξαμενὴ ἔγινεν. Ὁ Λόγος τοῦ Σταυροῦ ἔφερε τὴν δυνατότητα νὰ γίνῃ κάθε ἀνθρωπίνη ψυχὴ—ἀρκεῖ νὰ τὸ ἤθελε—δεξαμενὴ χαρᾶς. Ὁ Λόγος αὐτὸς ἔβαλε, βέβαια, φραγμοὺς εἰς διαφόρων εἰδῶν ὁρμᾶς καὶ ἠμπόδισε νὰ ξεχύνεται ἡ χαρὰ ἀπ' ἐδῶ καὶ ἀπ' ἐκεῖ. Ἀλλὰ ἔτσι ἐδημιούργησε μίαν τεραστίαν ἀποταμίευσιν χαρᾶς μέσα εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν—ἐκείνην τὴν ψυχὴν ποὺ ἐδέχθη μέσα της τὸν «Λόγον τοῦ Σταυροῦ».

Καὶ τὸν ἐδέχθησαν πολλὰς ψυχὰς τὸν Λόγον αὐτόν. Καὶ ἡ δεξαμενὴ τῆς χαρᾶς ἔγινε πραγματικότης καὶ γίνεται συνεχῶς πραγματικότης—δύο χιλιάδες χρόνια τώρα. Ὅσοι ἐδέχθησαν νὰ γίνῃ μέσα των ἡ δεξαμενὴ αὐτὴ τῆς χαρᾶς—ἄλλοτε λιγοστοὶ καὶ ἄλλοτε ἑκατομμύρια—εἶχαν πάντοτε τὴν χαρὰν αὐτὴν εἰς τὴν διάθεσίν των. Κάθε φορὰν ποὺ ἡ ζωὴ, μέσα εἰς τὸν βασανισμένον αὐτόν κόσμον, ἔφερε τὴν πικρίαν καὶ τὴν λύπην εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν, ἤρχετο τὸ νερὸ τῆς χαρᾶς αὐτῆς καὶ τὸ θάρρος καὶ ἡ ἐγκαρτέρησις ἐγέμιζαν ἄτομα, οἰκογενεῖας, λαούς.

Καὶ ὅλα αὐτὰ, ἔτσι, φυσικώτατα. Τόσον φυσικώτατα, ὥστε δὲν ἐγίνετο λόγος δι' αὐτὰ. Ὁ ἄνθρωπος ποὺ εἶχε μέσα του τὴν δεξαμενὴν τῆς χαρᾶς, δὲν ἐπολυμιλοῦσε διὰ τὴν χαρὰν, δι' ὃν λόγον καὶ ὁ Ἀθηναῖος σήμερον δὲν πολυμιλεῖ διὰ τὸ νερό.

Καὶ ἦλθαν οἱ ἐχθροὶ τῆς πίστεως. Ἐζήτησαν νὰ ἀνατινάξουν τὸν φραγμὸν ποὺ φέρνει ἡ συμμόρφωσις τῆς ζωῆς πρὸς τὸν Λόγον τοῦ Σταυροῦ, νὰ καταστρέψουν τὴν δεξαμενὴν, ποὺ ἐμποδίζει, εἶπαν, τὸ νερό, τὴν χαρὰν, νὰ ξεχυθῇ ἐλεύθερα, νὰ

πλημμυρίσῃ τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν.

Καὶ εἰς τὸ τέλος τὸ κατῶρθωσαν κατὰ μέγα μέρος. Χιλιάδες, πολλὰ χιλιάδες ἀνθρώπων ἀνετίναξαν ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὴν ψυχὴν των τὸ φράγμα. Καὶ πράγματι, ἡ χαρὰ ἐξεχύθηκε ἐλεύθερη, λὲς καὶ ἐπρόκειτο νὰ πλημμυρίσῃ τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν. Καὶ οἱ ἀντροπεῖς ἠλλάλαζαν ἀπὸ χαρὰν, ἰδίως μετὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον.

Καὶ σὲ λίγο ἦλθαν πάλιν αἱ δυσκολίαι, αἱ πικρίαι, τὰ βάσανα τῆς ζωῆς. Καὶ ἀνεμένετο ἡ χαρὰ νὰ κάμῃ τὸ γαληνευτικόν, τὸ ἐνισχυτικόν της ἔργον.. Ἀλλὰ ἡ δεξαμενὴ...ἡ δεξαμενὴ δὲν ἐλειτουροῦσε πλέον!

—Χαρά! Ἐφώναξε πάλιν ὁ ἄνθρωπος. Χαρά, λίγη χαρά!

...Καὶ ἤρχισε πάλιν νὰ γίνεται λόγος ἐπάνω εἰς τὴν χαρὰν, λόγος πολὺς καὶ ἀγωνιώδης, ὅπως θὰ ἤρχιζε πάλιν νὰ γίνεται εἰς τὰς Ἀθήνας λόγος διὰ τὸ νερὸ ἐάν...ἀλλὰ, εἶπαμε, ἄς μὴ σκεπτώμεθα κἄν τέτοιαν περίπτωσιν...

Καὶ ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἔλαβε τὴν χαρὰν κατέφυγε εἰς τὸ γλέντι. Καὶ μὲ τὸ γλέντι σβύνει τὴν δίψαν του,... ὅσον σβύνει τὴν δίψαν του ὁ διψασμένος ναυαγός, ὁ ὁποῖος εἰς τὴν ἀπελπισίαν του ἐπάνω πίνει θαλασσινὸ νερό! Καὶ ὁ ἄνθρωπος, ποὺ κοπιᾶζει, παλεύει, ἐκνευρίζεται (ζῶμεν εἰς τὸν αἰῶνα τῶν νευρολογικῶν κλινικῶν), διὰ νὰ εὔρῃ τὰ μέσα νὰ κορέσῃ τὴν δίψαν του μὲ ὀλίγην χαρὰν, εὐρίσκει εἰς τὸ τέλος ὅλης αὐτῆς τῆς προσπαθείας τὸ ἄλμυρὸ νερὸ τῆς θαλάσσης....

Νὰ ἠμποροῦσε τοῦλάχιστον νὰ τὸ καταλάβῃ ὁ μοντέρνος αὐτὸς ἄνθρωπος, ὅτι τὸ φράγμα, ἡ δεξαμενὴ τῆς χαρᾶς, ἠμπορεῖ νὰ κτισθῇ πάλιν (ὁ Οἰκοδόμος εἶναι πάντοτε πρόθυμος δι' αὐτὸ) ἀρκεῖ ὁ δυστυχισμένος «μοντέρνος» ἄνθρωπος νὰ τὸ θελήσῃ...

Τὸ θέατρο τῆς ζωῆς

ΤΟ ΚΕΝΟΝ

Καλοκαιρινὸ ἀπόγευμα. Εἰς μίαν πλατεῖαν—καταφύγιον τῶν Ἀθηναίων. Τὰ τραπεζάκια τοῦ κέντρου ποὺ εἶναι ἐκεῖ εὐρίσκονται ἀκόμη κατὰ τὸ πλεῖστον ἐν ἀναμονῇ. Ἔτσι ὁμοῦ καὶ ὁ ἀπογευματινὸς καφφὲς ἔχει μίαν χάριν ποὺ δὲν τὴν ἔχει ὁ ἴδιος καφφὲς ὅταν τὸν παίρνετε τὴν ὥραν ποὺ αἰσθάνεσθε γύρω σας σὰν νὰ σὰς πιέζη τὸ πλῆθος τῶν θαμῶνων τῆς περιοχῆς. Αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν διαπίστωσιν ἔκαμνα, διὰ πολλοστήν φοράν ἄλλως τε, ἐνῶ μία φευγαλέα πνοὴ δροσιᾶς μοῦ ἔφερνε μίαν παρηγορίαν ὅτι, τέλος πάντων, κάτι ἔχομεν καὶ ἡμεῖς οἱ δυστυχεῖς θνητοί, ποὺ παραθερίζομεν μέσα εἰς τὸ κέντρον τῶν Ἀθηναίων....

Σὲ λίγο ἤσθάνθην τὴν μίαν ἀπὸ τῆς καρτέκλες ποὺ εἶχα στὴν κατοχὴν μου νὰ κουνιέται κᾶπως. Ἐγύρισάκι ἐκύτταξα. Ἐνα ἀνθρωπάκι τόσο—δούτσικο, ἓνα κοριτσάκι ὡς τεσσάρων χρονῶν ἐπερνοῦσε δίπλα ἀπὸ τὸ τραπεζάκι μου καί, καθὼς ἐγώ, ἐλληνοπρεπέστατα, εἶχα φράξει τὸν διάδρομον μεταξὺ τῶν τραπεζῶν, ἐσκούντησε ἐπάνω στὴν καρτέκλα.

Ἐκύτταξα γιὰ λίγο τὸ παιδάκι ποὺ εἶχε κοντοσταθῆ, σὰν γιὰ νὰ μοῦ ζητήσῃ συγγνώμην. Κάτι σὰν συμπαθητικὸ μὰ καὶ ἐπιβλητικὸ μαζὺ ἦταν ζωγραφισμένο στὸ παιδικὸ προσωπάκι. Ἡ ὄλη ἐμφάνισις ἐπρόδιδε ἀπλὸ μὰ νοικοκυρεμένο σπίτι. Ἦθελσα νὰ τοῦ μιλήσω λίγο. Γιὰ νὰ πῶ κάτι, τὸ ρώτησα :

—Ποῦ πηγαίνεις παιδάκι μου ; Ποῦ εἶναι ἡ μαμά σου ;

Τὸ κοριτσάκι ἄπλωσε τὸ χεράκι του, δείχνοντάς μου τὴν εἴσοδο τῆς αἰθούσης τοῦ κέντρου :

—Δὲν τὴν βλέπεις τὴ μαμά μου ; Μέσα εἶναι καὶ σφουγγαρίζει... Μοῦ λέει μὲ ὄλο τὸ καμάρι, ὅσο μποροῦσε νὰ χωρέσῃ σὲ μιά τόση δὲ ὑπαρξί.

Ἐπάρχει λοιπὸν σιτὴ ζωὴ τόση ἀφέλεια ἀκόμη, ποὺ νὰ καμαρώνῃ τὸ παιδί γιὰ τὴν μαμά ποὺ ξενοσφουγγαρίζει ; Δὲν τὸ πιστεύα ! Ἦθελα νὰ συνεχίσω τὴν κουβέντα. Τὸ ἐρώτησα πῶς τὸ λένε.

—Ἄννα, μοῦ ἀπαντᾷ. Καὶ τὴ γιὰ γιὰ μου Ἄννα τὴν λένε. Καὶ τὴ γιὰ γιὰ μου Ἄννα, κι' ἐμένα Ἄννα.

—Μπράβο, μπράβο Ἄννα. Εἶσαι καλὸ παιδάκι ;

Μετενόησα ἀμέσως, γιὰ τὴν ἀνόητον ἐρώτησιν—τὴν στερεότυπον ἐρώτησιν τῶν μεγάλων πρὸς τὰ παιδάκια.

—Ὁ μπέμπης μας εἶναι πιὸ καλός, ἦταν ἡ ἀπάντησις.

«Πάρε τὸ μάθημά σου», ἐσκέφθηκα, κατάπληκτος γιὰ τὴν σοφία τῆς ἀπλότητος. Τὸ παιδάκι δὲν ἤθελε νὰ ἐπαινέσῃ τὸν ἑαυτὸν του, δὲν ἤξερε ὁμοῦ καὶ τοὺς κοινωνικοὺς συμβατισμούς. Κατέφυγε, μὲ τὸ ἔνστικτο τῆς ἀθωότητος στὴ λύσι : «Τῆ τιμῇ ἀλλήλους προηγούμενοι». Συνεχίζω τὴν ἀνάκρισι....

—Εἶναι μικρότερος ἀπὸ σένα ὁ μπέμπης σας ;

—Ναί, εἶναι μικρότερος. Καὶ τὸν ἀγαπῶ πάρα πολύ. Ἄλλὰ τώρα δὲν κάνει νὰ εἶμαι μαζί του. Ἄλλὰ ὕστερα ἅμα μεγαλώσω, θὰ παίζουμε πάλι μαζί. Θὰ εἶμαστε ὄλο μαζί τότε.

Σιωπὴ, τῆς ἀμηχανίας τοῦ «μεγάλου» εἰς τὸ νὰ πῆ κάτι ποὺ νὰ ταιριάξῃ. Ἄλλὰ τὸ μικρὸ συνεχίζει.

—Τώρα δὲν παίρνει γάλα ὁ μπέμπης μας, γιὰτί δὲν πεινᾷ.

—Δὲν πεινᾷ ; Εἶναι ἄρρωστος ὁ μπέμπης ; (Πάλι γκάφα μὲ τὴν πεζὴ σου ἐρώτησι, εἶπα στὸν ἑαυτὸ μου)...

—Ὁχι, ἦτανε ἄρρωστος, ἀλλὰ τώρα ἐπέθανε καὶ δὲν τοῦ περνᾷ πιά τὴν βελόνα ὁ γιατρός.

—Καί ποῦ εἶναι τώρα ὁ μπέμπησας; Ἐρώτησα ἀμφιβάλλων ἂν τὸ παιδάκι ἐκαταλάβαινε τὴν ἔννοιαν τῶν λόγων του, ἀφοῦ λίγο πρὶν ἐμιλοῦσε γιὰ τὸν μπέμπη ὡς ἂν εὐρίσκετο στὴν ζωὴ.

—Εἶναι μὲ τὸν μπαμπᾶ. Τὸν ἐπήγαμε τὸν μπέμπη στὸ Νεκροταφεῖο. Καί ἐκεῖ τὸν ἀφήσαμε. Κι' αὐτὸς ἐπῆγε στὸν μπαμπᾶ.

—Καί ὁ μπαμπᾶς σου ποῦ εἶνε παιδάκι μου;

—Στὸν Χριστούλη. Ὁ Χριστούλης τὸν ἀγαπάει τὸν μπαμπᾶ. Καί τὸν μπέμπη τὸν ἀγαπάει.

—Καί σένα παιδί μου;

—Καί μένα καί τὴ μαμά καί τὴ γιαγιά. Μᾶς δίνει αὐτὸς καί τρῶμε. Κάθε βράδυ τοῦ λέω στὴν προσευχή μου: «Χριστούλη μας, δώσε μας ψωμάκι νὰ φᾶμε αὔριο».

—Καί σᾶς δίνει;

—Μᾶς δίνει.... Καί ψωμάκι καί φαγάκι... καί ρουχαλάκια...

Σιγή. Αἴφνης τὸ παιδάκι στρέφει τὸ βλεμματάκι του σὲ μένα ἐρευνητικό. Ὑστερα μοῦ λέει:

—Καί σένα σὲ ἀγαπάει ὁ Χριστούλης, ἔ; Δὲν σὲ ἀγαπάει καί σένα;

Ἐκείνη τὴ στιγμή ἢ γιαγιά ἐφώνησε τὸ κοριτσάκι, κι' αὐτὸ ἔτρεξε, χαρωπὸ καί πηδηχτό, στὴν ἀγκαλίτσα τῆς γιαγιάς. Ἐκύτταξα λίγο τὸ θέαμα. Ἐνόμισα πὼς βρισκόμουν στὸν ἔβδομο οὐρανό. Ἡ χαρὰ «ἦν οὐδεὶς αἶρει ἀφ' ὑμῶν»... Σὲ λίγο γιαγιά καί κοριτσάκι εἶχαν κρυφτῆ μέσα στὸ κέντρον, κι' ἐγὼ πάλι στὸ τραπεζάκι μου, στὴν πλατεῖα, ποῦ ὡστόσο εἶχε κάπως περισσότερο γεμίσει...

Ἦμουν βυθισμένος στὴν ἀναπόλησιν τῶν ὄσων ἄκουσα καί εἶδα μόλις πρὸ ὀλίγων στιγμῶν, ὁπότε.... νέα διακοπή. Φωνές στριγγές ἀπὸ ἕνα γειτονικὸ τραπεζάκι.

Κυττάζω. Μιά οἰκογένεια. Κύριος, κυρία καί ἕνα ἀγοράκι. Ἐμφάνισις

ἀνθρώπων τοῦ «καλοῦ κόσμου». Τὸ ἀγοράκι ἰδίως, ντυμένο σὰν πλουσιόπαιδο. Καί τὰ λουστρινάκια του ἐχτυπιώντουσαν μὲ δύναμι, μὲ λύσσα σχεδόν, στὸ ἔδαφος. Τὸ παιδί ἐφώνηζε, ἐχτυποῦσε τὴ μαμά του, τὸ τραπέζι... μιὰ στιγμή ἄρπαξε τὸ πιατελάκι μὲ τὸ παγωτὸ κασσάτο, ποῦ ἦταν μπροστά του, νὰ τὸ πετάξῃ.

Οἱ γονεῖς ἐκύτταζαν νὰ καθησυχάσουν τὸ μένος τοῦ παιδιοῦ. Τοῦ εἶπαν νὰ παίξῃ μὲ τὸ αὐτοκίνητο ποῦ κρατοῦσε στὰ χέρια του—ἕνα αὐτοκίνητο ποῦ θὰ τὸ ἐζήλευε καί μεγάλος. Ἀντὶ ἀπαντήσεως.... πέταγμα τοῦ αὐτοκινήτου στὴν ἄλλη ἄκρη. Κλάμματα. Σύγχυσις μεταξὺ τῶν γονέων. Φωνές, ἀντεγκλήσεις. «Ἐσὺ τὸν ἔκαμες ἔτσι», «ἐσὺ τὸν ἐκατάντησες σ' αὐτὸ τὸ χάλι».

—Μὰ τί συμβαίνει; Ρωτῶ τὸ γκαρσόνι μιὰ στιγμή ποῦ περνοῦσε δίπλα μου.

—Τίποτε κύριε, νά, τὸ παιδί εἶναι κακοσυνειθισμένο καί θέλει νὰ τοῦ γίνωνται ὅλα τὰ γούστα. Βλέπετε ἐκεῖ στὴ γωνιά τὸν γέρο μὲ τὸ κομπολόϊ; Αὐτὸ ἐζήλεψε τὸ παιδί καί θέλει σώνει καί καλά νὰ ζητήσῃ ἢ μαμά του τὸ κομπολόϊ ἀπὸ τὸ γέρο. νὰ τὸ δώσῃ σ' αὐτό. Καί νὰ πῆτε πὼς δὲν ἔχει παιγνίδια; Κάθε μέρα μὲ ἄλλο παιγνίδι τὸν φέρνουν ἐδῶ. Πλούσιοι ἄνθρωποι, βλέπετε! Ἀλλὰ ἅμα εἶναι κακομαθημένο τὸ παιδί...

Ἦλθε πάλι μπροστὰ στὸ νοῦ μου τὸ χαρωπὸ προσωπάκι τοῦ ὄρφανου, ποῦ ἡ μάννα του σφουγγαρίζει στὰ ξένα καί τὸ ἴδιο ξέρει κολὰ τὸ πρόβλημα τοῦ καθημερινοῦ ψωμιοῦ... Ὑστερα ἐκύτταξα πάλι τοῦτο τὸ πλουσιόπαιδο, καθὼς ἐσπαρταροῦσε ἀπὸ τὸ κακό του. Μέσα στὰ τόσα καλά τοῦ Θεοῦ δυστυχισμένο, πότε ἀπὸ αὐτὴν τὴν ψευτοαφορμὴν, πότε ἀπὸ ἐκείνην. Ἀλλὰ πάντοτε ἀπὸ τὴν ἰδίαν αἰτίαν. Ἀπὸ τὸ ἴδιο κενόν...

Ἐπίκαιρα

Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΝΟΙΑ

Όλοι ὅσοι ἐνδιαφέρονται διὰ τὴν ἀποτελεσματικὴν ἀνακούφισιν τῆς δυστυχίας εἰς τὸν τόπον μας πρέπει νὰ μελετήσουν μὲ πολλὴν προσοχὴν τὰ τεύχη πού ἐξεδόθησαν τελευταίως ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖον Κρατικῆς ὑγιεινῆς καὶ ἀντιλήψεως καὶ περιέχουν ἔκθεσιν τῶν πεπραγμένων τοῦ ὑπουργείου τούτου κατὰ τὸ ἀπὸ 4^{ης} Αὐγούστου 1936 μέχρι σήμερον χρονικὸν διάστημα.

Ὅταν ἀναλογίζεται κανεὶς πόσον ἡ κοινωνικὴ πρόνοια εἶχε καθυστερήσει εἰς τὸν τόπον μας, πόσον εἴμεθα ἄλλοτε ὀπισθοδρομικοὶ (πράγματι ὀπισθοδρομικοὶ) εἰς τὸ σπουδαιότατον τοῦτο διὰ τὴν κοινωνικὴν ζωὴν κεφάλαιον, δὲν ἠμπορεῖ παρὰ νὰ αἰσθανθῇ ἰδιαιτέραν ὄλως χαρὰν βλέπων τὸ συντελεσθὲν ἐντὸς δύο ἐτῶν εἰς τὸν τόπον μας ἔργον. Ἐνα φυλλομέτρομα τῶν ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου ἐκδοθέντων τευχῶν ἀρκεῖ διὰ νὰ πεισθῇ κανεὶς ὅτι κάθε αἰσιοδοξία δικαιολογεῖται ἐν προκειμένῳ. Ἡ ἔκθεσις περιέχει γεγονότα καὶ μόνον γεγονότα. Συντεταγμένη εἰς τὴν σαφεστέραν γλῶσσαν—τὴν γλῶσσαν τῶν ἀριθμῶν—μᾶς δίδει εἰκόνα μιᾶς θαυμαστῆς ὄντως ἐργασίας. Κέντρα ὑγιεινῆς, προνοίας, παιδικαὶ ἔξοχαί, νοσοκομεῖα, ἰατρεῖα, μαιευτήρια, ὀρφανοτροφεῖα, πτωχοκομεῖα, λαϊκὰ συσσίτια, ... δὲν προφθάνει κανεὶς πράγματι νὰ ἀπαριθμήσῃ τὰ διάφορα ἰδρύματα πού εἴτε συνεστήθησαν εἴτε ἀνεξωογονήθησαν διὰ τῆς παροχῆς γενναίων πιστώσεων. Καὶ οἱ διάφοροι παρατιθέμενοι πίνακες πείθουν ὅτι τῷ ὄντι ἠρξίσαμεν νὰ ἔχωμεν συστηματικῶς ὀργανωμένην κοινωνικὴν πρόνοιαν εἰς τὴν Ἑλλάδα...

Ἐκεῖνο ὅμως πού ἡμεῖς θεωροῦμεν ἰδιαιτέρως ἄξιον προσοχῆς εἶναι ἡ προσπάθεια διὰ τὴν προστασίαν τῶν ἐργαζομένων νέων. Ἡ ἰδιαιτέρα προσπάθεια ἡ

ὁποία καταβάλλεται ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς εἶναι ἄξια πάσης ἐξάρσεως. Καὶ δὲν ἀμφιβάλλομεν ὅτι ἡ τόσον ἐπιμελῶς καταβαλλομένη ὑπὲρ τοῦ ἐργαζομένου παιδιοῦ πρόνοια πολὺ γρήγορα θὰ φέρῃ τὰ ἀποτελέσματά της—ἀποτελέσματα εὐεργετικά διὰ τὸν ὅλον ρυθμὸν τῆς κοινωνικῆς ζωῆς τοῦ τόπου μας.

ΔΙΑ ΤΑ ΕΡΓΑΤΟΠΑΙΔΑ

Ἐχομεν ὑπ' ὄψει ἕνα ἐξαιρετικῶς ἐνδιαφέροντα ἀπολογισμὸν, ἀπὸ τὴν λειτουργίαν τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὸ λήξαν σχολικὸν ἔτος. Εἶναι ἤδη γνωστὴ καὶ ἡ ἔκτασις καὶ ἡ σημασία τῆς ἐργασίας αὐτῆς, ἡ ὁποία σταλάζει ἀληθινούς θησαυρούς ψυχικῆς ἐνσχύσεως εἰς τὴν παιδικὴν καρδίαν. Μᾶς ἔκαμεν ὅμως ἰδιαιτέραν ἐντύπωσιν καὶ μᾶς προσεκάλεσε ἰδιαιτέραν συγκίνησιν καὶ χαρὰν ἕνας ἀριθμὸς, μικρὸς πρὸς τὸ παρόν, τῶν ἐπὶ Κατηχητικῶν Σχολείων πού ἤρχισαν λειτουργοῦντα διὰ τὰ ἐργατόπαιδα. Ἄν διὰ τοὺς «μορφωμένους» εἶναι εὐεργέτημα ἡ εὐκαιρία τῆς θρησκευτικῆς ἀνατροφῆς πού παρέχουν τὰ Κατηχητικὰ Σχολεῖα, διὰ τὰ ἐργαζόμενα παιδιά, πού δοκιμάζουν ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας τὸν ἀγῶνα καὶ τὰς περιπετείας τῆς ζωῆς, τὸ εὐεργέτημα εἶναι ἀκόμη μεγαλύτερον. Καὶ εἴμεθα βέβαιοι ὅτι ἡ ἐργασία αὐτῆ, τοῦ ἐργατικοῦ Κατηχητικοῦ Σχολείου, θὰ εὖρη εἰς τὰς σκληραγωγημένας ψυχὰς τῶν ἐργατοπαίδων εὐφορώτερον ἔδαφος, διὰ νὰ φέρῃ καὶ ἀνταξίους καρπούς.

ΚΑΛΥΤΕΡΟΙ ΟΙ ΓΛΑΡΟΙ

Εἰς ἕνα ξένον περιοδικὸν ἀναγράφεται, διὰ τὸ περίεργον τοῦ πράγματος, ὅτι εἰς τὴν Σουηδίαν, διὰ ν' ἀποφύγουν τὸν πολλαπλασιασμὸν τῶν γλάρων, οἱ ὁποῖοι εἶχαν γίνεαι, περιέργως, καταστρεπτικοὶ

διὰ τὰ περιβόλια, ἤναγκάσθησαν νὰ ἀποστειρώσουν μὲ εἰδικὴν ἔνεσιν, ἑπτὰ χιλιάδας αὐγῶν γλάρων. Ἀπορεῖ κανεὶς διατί ὅλη αὐτὴ ἡ εἰδικὴ φροντίς διὰ καθὲν ἀπὸ τὰ αὐγά αὐτά, τὴν στιγμὴν ποὺ ἤμποροῦσαν ἀντ' αὐτῆς νὰ καταστραφοῦν ἀπλούστατα τὰ αὐγά. Δίδεται ὁμως ἡ ἐξηγήσις ὅτι ἂν κατεστρέφοντο τὰ αὐγά, τὰ θηλυκὰ τοῦ εἴδους αὐτοῦ τῶν πουλιῶν θὰ τὰ ἀντικαθίστων πολὺ γρήγορα, ἐνῶ ἡ εἰδικὴ ἔνεσις τὰ ἐξηπάτησε καὶ ἔκαμε νὰ μὴν ἔχη κανὲν ἀποτέλεσμα ἢ ὑπομονητικὴ ἐπάσις τῶν αὐγῶν.

Τὴν στιγμὴν ποὺ ἓνα θαλασσοπούλι δείχνει τόσο ἐνδιαφέρον διὰ τὴν μητρότητα, ὥστε νὰ χρειάζεται νὰ χρησιμοποιηθῇ ἢ ἀπάτη διὰ ν' ἀποφευχθῇ ὁ πολλαπλασιασμός του, πῶς νὰ μὴ θρηνήσῃ κανεὶς διὰ τὸ κατάντημα τοῦ προνομιούχου πλάσματος ποὺ λέγεται ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος κατήντησε νὰ χρησιμοποιῇ τὴν ἐξυπνάδα του ἀκριβῶς διὰ ν' ἀποφύγῃ τὴν τεκνογονίαν! Καλύτεροι οἱ γλάρου....

“**Τ**ΕΛΕΙΑ ΝΕΚΡΑ,,
Ἐνα ἀπὸ τὰ ἀνέκδοτα γράμματα τοῦ Ἀνδρέα Καρκαβίτσα ποὺ ἐδημοσιεύθησαν τελευταίως εἰς ἀθηναϊκὸν περιοδικὸν ἀποτελεῖ κραυγὴν ἀπελπισίας ἐνὸς ἀνθρώπου ποὺ δὲν εὐρίσκει εἰς τὴν ζωὴν κανένα νόημα. «Κλείστηκε ἡ ζωή σου;» γράφει πρὸς τὸν Κ. Χατζόπουλον ὁ Καρκαβίτσας, «ἡ δική μου κλείστηκε ἀπὸ καιρό. Ἐσὺ τοῦλάχιστον ἔχεις ἓνα σκοπό της—τὴν οἰκογένεια. Ἄμ' ἐγὼ ποὺ δὲν ἔχω οὔτε κι' αὐτόν; Δίχως ὄνειρα καὶ δίχως καθήκοντα. Τέλεια νέκρα!» Θὰ ἀπορήσουν ἴσως μερικοί. Ὁ Καρκαβίτσας, ὁ λόγιος, ὁ πνευματικὸς ἄνθρωπος, ὁ καλλιτέχνης ποὺ εἶχε τὸ χάρισμα νὰ αἰσθάνεται καὶ ν' ἀπολαμβάνῃ ἰδιαιτέρως τὴν ὁμορφιὰ τῆς Δημιουργίας, ὁ Καρκαβίτσας νὰ αἰσθάνεται ἄδεια καὶ νεκρωμένη τὴν ζωὴν του; Καλά, τὸ θέαμα τῆς Φύσεως δὲν ἦταν ἱκανὸν νὰ γεμίσῃ τὴν ζωὴν ἐνὸς λογοτέχνου; Εἰς τὸ ἴδιο γράμμα γίνεται λόγος καὶ δι' αὐτό: «Εἶμαι πλησιέστερα μὲ τὴ φύσι. Θάλασσα μὲ χρώματα, βουνὰ καὶ κάμποι μὲ χρώματα. Μὰ αὐτὸ τὸ ἄδειο, αὐτὸ τὸ ἄ-

δειο ποὺ εἶναι μέσα μου, αὐτὸ ἀδειάζει καὶ τὰ γύρω μου ὅλα».

Ἔτσι εἶναι πράγματι. Τίποτε ἄλλο δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἱκανοποιήσῃ τὰς βαθυτέρας ἀνάγκας τῆς ψυχῆς, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἐπικοινωνίαν μὲ τὸν ἀνώτερον πνευματικὸν κόσμον. Ὁ ἄνθρωπος ποὺ κρατεῖ τὴν ψυχὴν του χωρισμένην ἀπὸ τὸν κόσμον αὐτόν, ποὺ εἶναι παραπάνω ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον, μακρὰν ἀπὸ τὸ ὑπερφυσικόν, νεκρῶνεται ψυχικῶς—ἔχει δέ, ὡς ἄνθρωπος, καὶ τὸ ἐπαχθὲς προνόμιον νὰ αἰσθάνεται καὶ νὰ ὑποφέρει ἀπὸ τὴν νέκρωσιν αὐτῆν. Κανένα «ἔργον» ἀνθρώπινον, καμμία «δημιουργία»—ἔστω καὶ ἂν τὰ θαυμάζουν οἱ ἄλλοι—δὲν εἶναι ἱκανὰ νὰ θρέψουν ψυχικῶς τὸν δυστυχεῖ «δημιουργόν» των. Καί, περισσότερον ἀπὸ ὅλα, ἂν σβύσῃ κανεὶς ἀπὸ τὴν ψυχὴν του τὴν πίστιν εἰς τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς, τὴν ἀθανασίαν ἄρα καὶ τοῦ ἑαυτοῦ του, τότε κάθε δύναμις παραλύει σιγὰ-σιγὰ, κάθε ὄρεξις πρὸς ζωὴν καὶ δρᾶσιν ἐξατιμίζεται. Καὶ περιφέρει τότε ὁ ἄνθρωπος ἓνα ζωντανὸν νεκρόν.

ΑΠΟ ΤΟ ΠΑΡΙΣΙ
Ἡ περίοδος τῶν θερινῶν διακοπῶν ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὸν χριστιανικὸν τύπον τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης νὰ ἐξετάσῃ ἓνα ζήτημα ποὺ θὰ ἔπρεπε καὶ ἡμᾶς τοὺς Ἑλληνας νὰ ἀπασχολήσῃ. Τὸ ζήτημα τῆς καλύτερας χρησιμοποιήσεως τῆς εὐκαιρίας τὴν ὁποίαν παρέχουν εἰς τὸν σημερινὸν ἄνθρωπον αἱ θεριναὶ διακοπαί. Τοιοῦτοτρόπως εἰς τὸ Γαλλικὸν Περιοδικὸν «Études» δημοσιεύεται σειρά ἄρθρων καθοδηγούντων ἐκείνους οἱ ὁποῖοι προτίθενται νὰ κάμουν κατὰ τὰς διακοπὰς ταξείδια ἀναψυχῆς. Περιγραφαὶ καὶ πληροφορίαι ὑποδεικνύουν πῶς νὰ γίνῃ ἡ ἐκλογὴ τοῦ καταλλήλου τόπου καὶ τρόπου παραθερισμοῦ, ὥστε τὰ ταξείδια αὐτὰ νὰ γίνουν ἀφορμὴ ὄχι μόνον σωματικῆς ἀλλὰ καὶ πνευματικῆς ἀνασυγκροτήσεως. Τὸ πρῶτον ἄρθρον εἶναι γραμμένον ἀπὸ τὸν γνωστὸν εἰς ὅλους μας Ἀκαδημαϊκὸν Henry Bordeaux. Ἀκολουθεῖ ἄρθρον τοῦ Pune Lhande καὶ ἄλλα εἰδικώτερα. Ἡ βασικὴ σκέψις εἶναι νὰ πληροφορη-

θῆ ὁ ὑγιῶν ἀρχῶν σημερινὸς ἄνθρωπος ὅτι ὄχι μόνον τὴν ὑποχρέωσιν ἀλλὰ καὶ τὴν δυνατότητα ἔχει νὰ παράσχη εἰς τὸν ἑαυτὸν του τὴν ἀναψυχὴν πού τοῦ χρειάζεται, χωρὶς νὰ παραδοθῆ δεσμώτης εἰς τὸν συρμὸν καὶ τὰς διαφόρους κοσμικὰς λουτροπόλεις τῆς μόδας. Εἶναι γνωστὸν ὅτι εἰς τὰ περίφημα αὐτὰ κέντρα ἀναψυχῆ μὲν ὑγιῆς (μὲ τὴν ἔννοιαν τῆς ἀνακτῆσεως δυνάμεων διὰ τὴν ἐργασίαν τοῦ ἔτους πού θὰ ἀκολουθήσῃ) δὲν δίδεται καμμία τὸν-αντίον δὲ γίνεται σπατάλη χρηματικῶν καὶ ἠθικῶν κεφαλαίων, ἡ ὁποία κατόπιν προκαλεῖ κατὰπτωσιν ἐνίοτε δὲ καὶ καταστροφάς.

Ἡ ἰδία δηλαδὴ πάντοτε βασικὴ ἀλήθεια. Δὲν ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ ξεχωρίσῃ τὴν σωματικὴν ἀπὸ τὴν ψυχικὴν ὑγείαν. Ὅταν τὸ πνεῦμα ἀρρωσταίῃ καὶ παίρῃ τὸν κατήφορον, δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ λόγος περὶ ἀνασυγκροτήσεως τῶν σωματικῶν δυνάμεων. Καὶ ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸν ὁποῖον δίδεται ἡ εὐκαιρία νὰ ξεφύγῃ διὰ μερικὰς ἡμέρας ἀπὸ τὴν ἐξαντλητικὴν ζωὴν τῆς συγχρόνου μεγαλοπόλεως ἔχει τὴν ἱερὰν ὑποχρέωσιν νὰ φροντίσῃ—ἀλλὰ καὶ ἔχει καὶ τὴν δυνατότητα νὰ τὸ κατορθώσῃ—ὥστε κατὰ τὰς ἡμέρας αὐτὰς νὰ ἀνασάνῃ κάπως τὸ πνεῦμα, νὰ ἀνεβῆ, ἐλεύθειρον ἀπὸ τὰς διαφόρους μερίμνας, εἰς τοὺς ὑψηλοτέρους κόσμους καὶ νὰ πάρῃ ἐφόδια διὰ τὸν ἀγῶνα πού θὰ ἐπακολουθήσῃ. Ἀλλέως, ἂν, δῆθεν ὑπὸ τὸ πρόσχημα ἀναψυχῆς, ὁ ἄνθρωπος σπαταλήσῃ τὰς πνευματικὰς του δυνάμεις, ἢ ἔστω ἀπλῶς παραμελήσῃ τὴν εὐκαιρίαν νὰ τὰς τονώσῃ, τότε ἂς μὴ αὐταπατάται. Ξεφεύγει ἀπὸ τὸν δρόμον του ὡς πνευματικοῦ ἀνθρώπου καὶ τὰς συνεπειὰς θὰ τὰς δοκιμάσῃ ἢ ὑγεία καὶ τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ σώματος. Τὰς συνεπειὰς δὲ αὐτὰς ἀρκετὰ τὰς ἔχει δοκιμάσει ἢ σύγχρονος κοινωνία, εἰς τρόπον ὥστε καιρὸς πλέον νὰ συνέλθωμεν καὶ νὰ συμμορφωθῶμεν πρὸς ὅ,τι ἐπιβάλλει ἡ λογικὴ καὶ ἡ, πικρὰ ἐνίοτε, πεῖρα.

Νὰ ἐλπίσωμεν ὅτι καὶ ἡμεῖς ἐδῶ θὰ ἀκούσωμεν τὴν φωνὴν αὐτὴν, πρόερχομένην ἀπὸ ἀκραιφνεῖς ἐκπροσώπους τῆς καλῆς παρισινῆς κοινωνίας :

ΠΡΟΣ ΜΙΜΗΣΙΝ

Καὶ ἐπειδὴ ὁ λόγος περὶ τῆς πνευματικῆς κινήσεως εἰς τὴν Γαλλίαν θὰ ἔπρεπε νὰ μνημονευθῆ ἡ ἀξιόλογος ἐργασία ἡ ὁποία συνετελέσθη τοῦτο τὸ θέρος μεταξὺ τῶν Γάλλων διανοουμένων. Τοῦτο τὸ καλοκαῖρι (Ἰούλιον-Αὐγουστον) ὀργανώθησαν διάφοροι συναντήσεις ὅπου χριστιανοὶ ἐκπρόσωποι τῶν μορφωμένων τάξεων εἶχαν τὴν εὐκαιρίαν νὰ γνωρισθοῦν καλύτερα μεταξὺ τῶν, νὰ μελετήσουν ἀπὸ κοινοῦ διάφορα προβλήματα σχετικὰ μὲ τὴν ἔμπρακτον ἐφαρμογὴν τῶν ἀρχῶν τῶν εἰς τὴν σημερινὴν Γαλλικὴν κοινωνίαν.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ Ἰουλίου ἔλαβε χώραν ἡ «retraite intellectuelle», ὅπου ἐδόθη εὐκαιρία εἰς Γάλλους χριστιανικῶν πεποιθήσεων ἐπιστήμονας νὰ ξεκουρασθοῦν ἀποσυρόμενοι ἀπὸ τὴν τύρβην καὶ νὰ ἐπικοινωνήσουν μεταξὺ τῶν μὲ ἀβίαστην χαράν. Μία ἄλλη συγκέντρωσις τῆς χριστιανικῆς νεολαίας ὀργανώθη, τὸν Αὐγουστον, ἄλλη, λαϊκωτέρας φύσεως, εἰς τὴν Boulogne-sur-mer καὶ τέλος εἰς τὴν Rouen ἐπιστήμονες καὶ φοιτηταί, ἐπάνω ἀπὸ δύο χιλιάδες, ἐπέρασαν μίαν ἐβδομάδα μαζὺ ἀπολαμβάνοντες ὅλα τὰ ἀγαθὰ τῆς ἐπαφῆς μὲ τὴν φύσιν, ἐκ παραλλήλου ὅμως ἐξετάζοντες τὸν τρόπον κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ Γαλλικὸς λαὸς θὰ διαφωτισθῆ ὥστε νὰ ἀνανήψῃ ἀπὸ τὸ ὑλιστικὸν δηλητήριον τῆς ἀντιχριστιανικῆς προπαγάνδας τὴν ὁποίαν ἐπὶ δεκάδας ἐτῶν εἶχαν διεξαγάγει τὰ διάφορα ἀνταρπετικὰ συστήματα.

Τὰς ἐργασίας τῆς ἐβδομάδος αὐτῆς παροκολούθησε μὲ ἰδιαιτέρον ἐνδιαφέρον ὁ Παρισινὸς τύπος. Ἐφημερίδες δὲ ὅπως ὁ «Χρόνος» καὶ ὁ «Φιγκαρὼ», ἐδημοσίευσον καθημερινῶς ἀνταποκρίσεις καὶ σχόλια. Οἱ μόνον πού ἀγνοοῦν αὐτὰ εἶναι μερικοὶ ἀνταποκριταί Ἀθηναϊκῶν ἐφημερίδων, οἱ ὁποῖοι ἀκόμη καταγίνονται μὲ τὴν ἔξερεύνῃσιν τῶν διαφόρων κέντρων διασκεδάσεως τοῦ Παρισιοῦ. Ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι καὶ αὐτοὶ θὰ μάθουν σιγά-σιγά ποῦ εὐρίσκεται ὁ πραγματικὸς Γαλλικὸς πολιτισμὸς.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

Κύριε Διευθυντά,

Λαμβάνω άφορμήν από άρθρον υπό τόν τίτλον «Τό δράμα ενός λαού» τό όποιον έδημοσιεύθη είς τό τελευταίον φύλλον του, άγαπητου πλέον, περιοδικού σας «Ακτίνες». Θά ήθελα, λοιπόν, έκτός της έκδηλώσεως αισθήματος ίκανοποιήσεως διά τήν άληθή έξήγησιν ενός σπουδαίου παγκοσμίου φαινομένου τό όποιον ποικιλοτρόπως έκάστοτε έρμηνεύεται, νά μεταδώσω μίαν πληροφορίαν ώς πρός τό γεγονός της τεραστίας κυκλοφορίας τήν όποιαν, κατά κανονικήν από αίωνων πρόσδοον, έχει σημειώσει ή Αγία Γραφή μεταξύ όλων των λαών της γής.

Είς τήν άρχήν του άρθρου αναφέρεται ότι πολλούς σοφούς και πολλούς πιστούς άπασχολεί ήδη εύρύτατα ή μελέτη του κατ' έξοχήν «πανανθρωπίνου» βιβλίου της Αγίας Γραφής, ή όποία έχει μεταφρασθή και κυκλοφορεί είς όκτακοσίας περίπου γλώσσας. Μολοντί τόν άριθμόν αυτόν θά τόν έξήλεσε κάθε άλλο βιβλίον, (τό όποιον θά έθεωρείτο παγκόσμιον και άν άκόμη είς δεκάδας μόλις γλωσσών έκκυκλοφόρει), έν τούτοις, διά τήν άκρίβειαν κυρίως του πράγματος, πρέπει νά γνωσθή ότι του

βιβλίου της Αγίας Γραφής τελευταίως έωρτάσθη ή κυκλοφορία είς τήν χιλιοστήν γλώσσαν ή διάλεκτον. Δέν άποκλείεται μάλιστα τήν στιγμήν αυτήν...και ό άριθμός χίλια νά άνήκη ήδη είς τό παρελθόν.

Μετό τιμής
Γ. Θ. Μοάτσος

Κύριε Διευθυντά

Πρός τήν έλπίδα πού εκφράζεται είς άρθρον σας του τελευταίου φύλλου ότι ίσως κάποτε ανανήψη ό Ισραήλ—ή υγιής του μερίς—διδασκόμενος από τά παθήματα και ότι θά έπιστρέψη είς τήν όδόν τήν όποιαν εκκατέλιπε, σχετίζεται, φρονώ, ένα ποίημα τό όποιον έδημοσιεύθη είς ευρωπαϊκήν Ιουδαϊκήν εκφημερίδα όρθολογιστικων άρχων. Κατά περιεργον σύμπτωσιν τό έδιάβασα όλίγας ήμέρας μετά τήν άνάγνωσιν του άρθρου σας εκείνου και νομίζω ότι θά ενδιαφέρει τους αναγνώστας σας, διότι ακριβώς είναι δείγμα σημαντικής στροφής μεταξύ των διανοουμένων της φυλής αυτής. Νά έλπίσωμεν ότι ή στροφή θά ολοκληρωθή είς επιστροφήν, όπως ηύχето άνεκαθεν ή Χριστιανωσύνη; Όπωσδήποτε ίδου μία πρόσχειρος μετάφρασις του ποιήματος:

ELLY GROSS

Πρέπει πάλι νά έχωμε τά Σάββατά μας
καθώς κατά τήν Δημιουργία μās είχε χαρισθή
όταν τό τελειότερο και τό σοφώτατο από τά θεία δώρα
(τό Σάββατο) έθησαυρίσθη μέσα είς τήν ύπαρξί μας.

Πρέπει και πάλι ν' ακούμε σιωπηλά
τό έσωτερικό μας μέχρι τό βάθη της καρδιάς μας,
νά φεύγωμε από τόν θόρυβο της καθημερινής ζωής
γιά νά μās φανερωθή και πάλιν ή θεία Γνώσις.

Πρέπει και πάλι νά πιάσωμε τ' άστέρια
και πρός τά πλάτη από τά στενωπά νά τείνωμε.
Πρέπει πάλι τόσο νά ώριμάσωμε σέ πίστι,
ώστε και όρη νά μετακινούμε και δεσμά νά σπούμε.

Γιά νά γνωρίσωμε ό,τι οί πατέρες μας έγνώριζαν,
ό,τι έφερε στον λαό των προφητών τό πνεύμα.
Ότι όλα πού πρέπει νά ύποφέρουμε έχουνε σκοπό και έννοια,
έννοια ύψηλότερη από εκείνη πού φαντάζεται ό άνθρωπος.

Τότε μέσα μας θά φωτισθή με νέον φώς
κάθε πόνος μας πού άντικρύζουμε μ' άπελπισία.
Τότε όλοι μας οί γογγυσμοί θά μεταβληθοϋν σέ καρτερία
και καθαρός θά γίνεται κάθε θλιβερό γεγονός.

Τότε θά έχωμε και πάλι τό Σάββατό μας.
Όπως ό Θεός τό καθιέρωσε από τήν πρώτη άρχή.
Ή ψυχή θά έχη ειρήνη και σοφία
και σ' όλα θά δώσωμε ένα νέο νόημα.

Μετά πάσης τιμής
Ι. Δ.

θῆ ὁ ὑγιῶν ἀρχῶν σημερινὸς ἄνθρωπος ὅτι ὄχι μόνον τὴν ὑποχρέωσιν ἀλλὰ καὶ τὴν δυνατότητα ἔχει νὰ παράσχη εἰς τὸν ἑαυτὸν του τὴν ἀναψυχὴν ποῦ τοῦ χρειάζεται, χωρὶς νὰ παραδοθῆ δεσμώτης εἰς τὸν συρμὸν καὶ τὰς διαφόρους κοσμικὰς λουτροπόλεις τῆς μόδας. Εἶναι γνωστὸν ὅτι εἰς τὰ περίφημα αὐτὰ κέντρα ἀναψυχῆ μὲν ὑγιῆς (μὲ τὴν ἔννοιαν τῆς ἀνακτῆσεως δυνάμεων διὰ τὴν ἐργασίαν τοῦ ἔτους ποῦ θὰ ἀκολουθήσῃ) δὲν δίδεται καμμία τὸν-αντίον δὲ γίνεται σπατάλη χρηματικῶν καὶ ἠθικῶν κεφαλαίων, ἢ ὅποια κατόπιν προκαλεῖ κατάπτωσιν ἐνίοτε δὲ καὶ καταστροφάς.

Ἡ ἴδια δηλαδὴ πάντοτε βασικὴ ἀλήθεια. Δὲν ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ ξεχωρίσῃ τὴν σωματικὴν ἀπὸ τὴν ψυχικὴν ὑγείαν. Ὅταν τὸ πνεῦμα ἀρρωσταίνη καὶ παίρῃ τὸν κατήφορον, δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ λόγος περὶ ἀνασυγκροτήσεως τῶν σωματικῶν δυνάμεων. Καὶ ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸν ὅποιον δίδεται ἢ εὐκαιρία νὰ ξεφύγῃ διὰ μερικὰς ἡμέρας ἀπὸ τὴν ἐξαντλητικὴν ζωὴν τῆς συγχρόνου μεγαλοπόλεως ἔχει τὴν ἱερὰν ὑποχρέωσιν νὰ φροντίσῃ—ἀλλὰ καὶ ἔχει καὶ τὴν δυνατότητα νὰ τὸ κατορθώσῃ—ὥστε κατὰ τὰς ἡμέρας αὐτὰς νὰ ἀνασάνῃ κάπως τὸ πνεῦμα, νὰ ἀνεβῆ, ἐλεύθερον ἀπὸ τὰς διαφόρους μερίμνας, εἰς τοὺς ὑψηλοτέρους κόσμους καὶ νὰ πάρῃ ἐφόδια διὰ τὸν ἀγῶνα ποῦ θὰ ἐπακολουθήσῃ. Ἀλλέως, ἂν, δῆθεν ὑπὸ τὸ πρόσχημα ἀναψυχῆς, ὁ ἄνθρωπος σπαταλήσῃ τὰς πνευματικὰς του δυνάμεις, ἢ ἔστῃ ἀπλῶς παραμελήσῃ τὴν εὐκαιρίαν νὰ τὰς τονώσῃ, τότε ἂς μὴ αὐταπατάται. Ξεφεύγει ἀπὸ τὸν δρόμον του ὡς πνευματικοῦ ἀνθρώπου καὶ τὰς συνεπειὰς θὰ τὰς δοκιμάσῃ ἢ ὑγεία καὶ τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ σώματος. Τὰς συνεπειὰς δὲ αὐτὰς ἀρκετὰ τὰς ἔχει δοκιμάσει ἢ σύγχρονος κοινωνία, εἰς τρόπον ὥστε καιρὸς πλέον νὰ συνέλθωμεν καὶ νὰ συμμορφωθῶμεν πρὸς ὅ,τι ἐπιβάλλει ἢ λογικὴ καὶ ἢ, πικρὰ ἐνίοτε, πείρα.

Νὰ ἐλπίσωμεν ὅτι καὶ ἡμεῖς ἐδῶ θὰ ἀκούσωμεν τὴν φωνὴν αὐτὴν, πρὸερχομένην ἀπὸ ἀκραιφνεῖς ἐκπροσώπους τῆς καλῆς παρισινῆς κοινωνίας :

ΠΡΟΣ ΜΙΜΗΣΙΝ

Καὶ ἐπειδὴ ὁ λόγος περὶ τῆς πνευματικῆς κινήσεως εἰς τὴν Γαλλίαν θὰ ἔπρεπε νὰ μνημονευθῆ ἢ ἀξιόλογος ἐργασία ἢ ὅποια συνετελέσθη τοῦτο τὸ θέρος μεταξὺ τῶν Γάλλων διανοουμένων. Τοῦτο τὸ καλοκαῖρι (Ἰούλιον-Αὐγουστον) ὠργανώθησαν διάφοροι συναντήσεις ὅπου χριστιανοὶ ἐκπρόσωποι τῶν μορφωμένων τάξεων εἶχαν τὴν εὐκαιρίαν νὰ γνωρισθοῦν καλύτερα μεταξὺ των, νὰ μελετήσουν ἀπὸ κοινοῦ διάφορα προβλήματα σχετικὰ μὲ τὴν ἔμπρακτον ἐφαρμογὴν τῶν ἀρχῶν των εἰς τὴν σημερινὴν Γαλλικὴν κοινωνίαν.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ Ἰουλίου ἔλαβε χώραν ἡ «retraite intellectuelle», ὅπου ἐδόθη εὐκαιρία εἰς Γάλλους χριστιανικῶν πεποιθήσεων ἐπιστήμονας νὰ ξεκουρασθοῦν ἀποσυρόμενοι ἀπὸ τὴν τύρβην καὶ νὰ ἐπικοινωνήσουν μεταξὺ των μὲ ἀβίαστην χαράν. Μία ἄλλη συγκέντρωσις τῆς χριστιανικῆς νεολαίας ὠργανώθη, τὸν Αὐγουστον, ἄλλη, λαϊκωτέρας φύσεως, εἰς τὴν Boulogne-sur-mer καὶ τέλος εἰς τὴν Rouen ἐπιστήμονες καὶ φοιτηταί, ἐπάνω ἀπὸ δύο χιλιάδες, ἐπέρασαν μίαν ἐβδομάδα μαζὺ ἀπολαμβάνοντες ὅλα τὰ ἀγαθὰ τῆς ἐπαφῆς μὲ τὴν φύσιν, ἐκ παραλλήλου ὅμως ἐξετάζοντες τὸν τρόπον κατὰ τὸν ὅποιον ὁ Γαλλικὸς λαὸς θὰ διαφωτισθῆ ὥστε νὰ ἀνανήψῃ ἀπὸ τὸ ὑλιστικὸν δηλητήριον τῆς ἀντιχριστιανικῆς προπαγάνδας τὴν ὅποιαν ἐπὶ δεκάδας ἐτῶν εἶχαν διεξαγάγει τὰ διάφορα ἀνταρπετικὰ συστήματα.

Τὰς ἐργασίας τῆς ἐβδομάδος αὐτῆς παροηκολούθησε μὲ ἰδιαιτέρον ἐνδιαφέρον ὁ Παρισινὸς τύπος. Ἐφημερίδες δὲ ὅπως ὁ «Χρόνος» καὶ ὁ «Φιγκσρώ», ἐδημοσίευσον καθημερινῶς ἀνταποκρίσεις καὶ σχόλια. Οἱ μόνον ποῦ ἀγνοοῦν αὐτὰ εἶναι μερικοὶ ἀνταποκριταὶ Ἀθηναϊκῶν ἐφημερίδων, οἱ ὅποιοι ἀκόμη καταγίνονται μὲ τὴν ἐξερεύνησιν τῶν διαφόρων κέντρων διασκεδάσεως τοῦ Παρισιοῦ. Ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι καὶ αὐτοὶ θὰ μάθουν σιγά-σιγά ποῦ εὐρίσκεται ὁ πραγματικὸς Γαλλικὸς πολιτισμὸς.

τὸ εἶναι ἀκόμη περισσότερο ἀγνωστος.

ΑΝΑΓΚΗ ΓΝΩΡΙΜΙΑΣ ΤΟΥ ΕΑΥΤΟΥ ΜΑΣ

Ἐπιφέρει, μᾶς λέγει ὁ Καρρέλ, πολὺ μεγάλη διαφορὰ μεταξὺ τῶν ἐπιστημῶν τῆς ἀδρανοῦς ὕλης ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς τῶν ζώντων ὀργανισμῶν ἀφ' ἑτέρου. Ἡ ἀστρονομία, ἡ μηχανικὴ καὶ ἡ φυσικὴ ἐκφράζουν τὸ περιεχόμενον των κατὰ τρόπον σαφῆ ἐντὸς τῆς πραγματικότητος μὲ μαθηματικὴν γλῶσσαν. Δὲν συμβαίνει ὅμως τὸ ἴδιον καὶ μὲ τὰς βιολογικὰς ἐπιστήμας. Ὅσοι μελετοῦν τὰ φαινόμενα τῆς ζωῆς ἔχουν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι εὐρίσκονται εἰς ἓνα μαγικὸν δάσος, τοῦ ὁποῦ τὰ ἀναρίθμητα δένδρα ἀλλάζουν ἀδιακόπως θέσιν καὶ σχῆμα. Δὲν πρόκειται νὰ γίνῃ μία ἀπλὴ παρατήρησις ἢ ταξινομήσις τῶν φαινομένων. Αὐτὸ ἀποτελεῖ κατωτέραν μορφήν τῆς ἐπιστήμης, ἡ ὁποία τότε μόνον προχωρεῖ, ὅταν ἐξετάζῃ τὰς σχέσεις τῶν φαινομένων μεταξὺ των καὶ διατυπώσῃ νόμους. Ἡ φυσικὴ καὶ ἡ χημεία, μολοντοὶ δὲν ἰσχυρίζονται, ὅτι μᾶς διδάσκουν τὴν ἐσωτέραν οὐσίαν τοῦ ἀντικειμένου των, ἐξηγοῦν τὴν σύνθεσιν καὶ τὰς ιδιότητας τῆς ὕλης. Ὁ ἄνθρωπος, εἰς τὰς ἐπιστήμας αὐτάς, ἀναδεικνύεται κυρίαρχος ἐπὶ πάντος σχεδὸν ὅ,τι εὐρίσκεται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς, πλὴν ἑνός: τοῦ ἰδίου τοῦ ἑαυτοῦ του.

Ἡ ἐπιστήμη τῶν ζώντων ὀργανισμῶν καὶ ἰδιαίτερος τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος, εὐρίσκεται ἀκόμη εἰς τὸ στάδιον τῶν ἀπλῶν περιγραφῶν. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἓνα ἀδιαίρετον σύνολον ἐξαιρετικῶς πολυσύνθετον. Ἡ ἀνατομία, ἡ χημεία, ἡ φυσιολογία, ἡ ψυχολογία, ἡ παιδαγωγικὴ, ἡ ἱστορία, ἡ κοινωνιολογία, ἡ πολιτικὴ οἰκονομία δὲν ἐξαντλοῦν τὸ ὑποκείμενον των. Ὁ ἄνθρωπος τὸν ὁποῖον γνωρίζουν οἱ «εἰδικοί» δὲν εἶναι ὁ πραγματικὸς ἄνθρωπος. Εἶναι ἓνα σχῆμα, τὸ ὁποῖον συνετέθη ἀπὸ τὴν τεχνικὴν κάθε ἐπιστήμης. Εἶναι συγχρόνως τὸ πῶμα τοῦ ἀνατόμου, ἡ συνειδήσις τοῦ ψυχολόγου καὶ ἡ προσωπικότης πρὸς σχηματίζεται ἀπὸ τὴν ἐνδοσκόπησιν τοῦ καθενός. Ἡ ἀγνοία μας εἰς τὸ κεφάλαιον αὐτὸ εἶναι πολὺ μεγάλη. Πληθὺς ἐ-

ρωτημάτων τίθεται εἰς ἐκείνους πρὸς μελετοῦν τὸν ἄνθρωπον. Ἐκτεταμένοι χῶροι τοῦ ἐσωτερικοῦ μας κόσμου παραμένουν ἀκόμη ἀγνωστοί. Εἴμεθα διὰ τοὺς εἰδικούς μίαν σύνθεσιν ἰστών, ὀργάνων, ὕγρων καὶ συνειδήσεως. Ἄλλ' αἱ σχέσεις τῆς συνειδήσεως πρὸς τὰ ἐγκεφαλικά κύτταρα παραμένουν μυστηριώδεις. Μέχρι ποίου βαθμοῦ ὁ ὀργανισμὸς μεταβάλλεται διὰ τῆς θελήσεως; Πῶς ἐνεργεῖ ἡ κατάστασις τῶν ὀργάνων ἐπὶ τοῦ πνεύματος; Τί εἶναι ὁ φυσιολογικὸς καὶ ψυχολογικὸς χρόνος; Πῶς ἐπηρεάζονται οἱ σωματικοὶ καὶ διανοητικοὶ χαρακτήρες ἀπὸ τὸν τρόπον τῆς ζωῆς, ἀπὸ τὰς χημικὰς οὐσίας τῶν τροφῶν, τὸ κλίμα καὶ τὴν φυσικὴν καὶ ἠθικὴν ἀγωγὴν; Ἀναμφιβόλως ὑπάρχουν σωματικοὶ καὶ ψυχικοὶ παράγοντες, οἱ ὁποῖοι ἐπιδρῶν εἰς τὴν εὐτυχίαν ἢ δυστυχίαν τοῦ καθενός, ἀλλ' εἴμεθα ἀνίκανοι νὰ παραγάγωμεν διὰ τῆς τέχνης τὴν ἰκανότητα πρὸς εὐτυχίαν.

Καὶ ὅμως ἡ ἀγνοία μας δὲν εἶναι ἀδικαιολόγητος. Ἡμπορεῖ νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὸν τρόπον τῆς ἐξετάσεως τῶν φαινομένων τῆς ζωῆς ἀπὸ τοὺς προγόνους μας, εἰς τὸ πολυσύνθετον τῆς φύσεώς μας καὶ εἰς τὸ περιορισμένον τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Τὸ περιβάλλον τὸ ὁποῖον ἐδημιουργήσαμεν εἰς τὴν ἐποχὴν μας δὲν εὐνοεῖ καθόλου τὴν γνωριμίαν τοῦ ἑαυτοῦ μας. Ἐγινε καθαρῶς μηχανικόν. Κάθε τι πρὸς περιστοιχίζει σήμερον τοὺς ἀνθρώπους εἶναι ἢ ἐκφρασις τῆς μεγάλης ἀναπτύξεως τῶν ἐπιστημῶν τῆς ἀψύχου ὕλης. Κάθε τι πρὸς ἐχρειάζετο δύναμιν καὶ ἄσκησιν, ὅπως ἡ ἠθικὴ καὶ ἡ θρησκευτικὴ, ἀπερρίφθη ὡς ἐνοχλητικόν. Τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι ὅτι καὶ τὸ διανοητικὸν ἀκόμη ἐπίπεδον τῶν ἰθνηνοσῶν τάξεων ἔχει πέσει. Αὐτὸς ὁ πολιτισμὸς, εἰς τὸν ὁποῖον τόσας ἐλπίδας ἐστήριξεν ἡ ἀνθρωπότης, δὲν ἔδωκεν οὔτε τὴν δύναμιν οὔτε τὸ θάρρος εἰς τὸν δρόμον πρὸς ἐποποθέτησεν ὁ ἴδιος τοὺς ἀνθρώπους. Ὁ μοντέρνος πολιτισμὸς δὲν μᾶς ἀρμόζει. Ὀφείλεται εἰς τὴν ἰδιοτροπίαν τῶν ἐπιστημονικῶν ἀνακαλύψεων, τῶν ὀρέξεων τῶν ἀνθρώπων, τῆς φαντασίας των, τῶν θεωριῶν των καὶ τῶν πόθων των. Ἡ ἐπιστήμη δὲν ἠκολούθησε

κανένα σχέδιον. Δὲν ἐνεπνεύσθη ἀπὸ τὸν πόθον τῆς βελτιώσεως τῶν ἀνθρωπίνων ὄντων. Ἐδημιουργήθη ἕνας πολιτισμός, ὁ ὁποῖος καίτοι ἀφιερωμένος εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἀρμόζει μᾶλλον εἰς κακογραφίαν του. Ὁ ἄνθρωπος πρὸς τὸν ὁποῖον ἀπευθύνονται αἱ ἀρχαὶ τῆς Γαλλικῆς ἐπανάστασεως εἶναι ἐξ ἴσου φανταστικός, ὅσον καὶ ἐκεῖνος πρὸς τὸν ὁποῖον ἀπευθύνεται ὁ Μάρξ.

Ἐπιβάλλεται λοιπὸν μία βαθυτέρα γνῶσις τοῦ ἑαυτοῦ μας. Ἡ ἐπιστήμη τοῦ ἀνθρώπου ἔγινεν ἡ ἀναγκαιότερα ὄλων τῶν ἐπιστημῶν. Διὰ τὴν ἀναπτύχθη μία τοιαύτη ἐπιστήμη θὰ χρειασθῆ νὰ στρέψωμεν τὴν προσοχὴν ἀπὸ τὴν μηχανικὴν πρόοδον καὶ ἴσως ἀκόμη ἀπὸ τὴν κλασσικὴν ὑγιεινὴν καὶ τὴν ἰατρικὴν, ὅπως ἐπίσης καὶ τὴν καθαρῶς ὑλιστικὴν ἀντίληψιν τῆς ὑπάρξεώς μας πρὸς τὴν ὑγιεινὴν τῆς διανοίας καὶ τοῦ συναισθήματος, τὴν ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν ἀνάπτυξιν πὸν εἶναι ἐξ ἴσου τοῦλάχιστον ἀναγκαῖα ὅσον καὶ ἡ ὀργανικὴ ὑγεία καὶ ἡ προφύλαξις ἀπὸ τῶν λοιμωδῶν νοσημάτων.

Ἡ νεωτέρα ἐπιστήμη λοιπὸν ὀφείλει νὰ προχωρήσῃ διὰ μιᾶς διπλῆς προσπαθείας ἀναλύσεως καὶ συνθέσεως πρὸς τὴν πλήρη ἔννοιαν τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ, ἡ ὁποία θὰ δώσῃ πρακτικὰς βάσεις δράσεως. Τίποτε ἄλλο δὲν ἔβλαψε τὴν ἐπιστήμην τοῦ ἀνθρώπου περισσότερον ἀπὸ τὴν μεγάλην εἰδίκευσιν τῶν ἐπιστημόνων, οἱ ὁποῖοι ἐχώρισαν τὸν ἄνθρωπον εἰς τμήματα καὶ δὲν ἀντελήφθησαν τὸν σύνολον ὀργανισμόν, ὅπως ὁ κάτοχος ἐνὸς λεξικοῦ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἰσχυρισθῆ ὅτι ἔχει φιλολογικὴν ἢ φιλοσοφικὴν μόρφωσιν.

ΠΟΛΥΤΙΜΟΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΙ

Κάθε ἄνθρωπος ἔχει συνείδησιν τῆς ὑπάρξεώς του, τῆς δράσεώς του, τῆς προσωπικότητός του. Αἰσθανόμεθα τὴν ἐλευθερίαν μας, κάμνομεν τὴν διάκρισιν τοῦ ἑαυτοῦ μας ἀπὸ τὰ ἄλλα ἄτομα, εἴμεθα εὐτυχεῖς ἢ δυστυχεῖς. Ὅλα αὐτὰ ἀποτελοῦν πραγματικότητες διὰ τὸν καθένα. Αἱ καταστάσεις τῆς συνειδήσεώς μας ρέουν εἰς τὸν χρόνον ὡς ὁ ποταμὸς κατὰ μῆκος

τῆς κοιλάδος. Ὅπως αἱ ὀργανικαὶ λειτουργίαι ἐκδηλώνονται μὲ μηχανικὴν ἐνέργειαν, θερμότητα, ἠλεκτρισμόν, χημικὰς μεταβολὰς, κατὰ παρόμοιον τρόπον καὶ ἡ συνείδησις ἔχει ὡς ἐκδηλώσεις τὴν νόησιν, τὴν ἠθικὴν, τὴν αἰσθητικὴν, τὴν θρησκευτικὴν, τὴν κοινωνικότητα.

Αἱ λειτουργίαι ὁμοῦς αὐταὶ δὲν χωρίζονται καὶ μόνον ἀνάγκη μεθοδολογικὴ ἐπιβάλλει τὸν χωρισμόν των. Ἡ ἀνθρωπίνη ἐνέργεια ἠμπορεῖ νὰ παραβληθῆ πρὸς μίαν ἀμοιβάδα, ἡ ὁποία ἐκβάλλει τμήματα τοῦ σώματός της τῆς αὐτῆς συστάσεως μὲ αὐτό, τὰ ψευδοπόδια, πρὸς διαφόρους κατευθύνσεις. Ἡ νόησις μόνη εἶναι σχεδὸν ἄχρηστος, διότι ὁ ἐγκεφαλικὸς τύπος εἶναι ἄγονος χωρὶς τὴν συνεργασίαν τῶν ἄλλων λειτουργιῶν, τοῦ ἠθικοῦ συναισθήματος, τῆς θελήσεως, τῆς δημιουργικῆς φαντασίας. Ἐκεῖνος πὸν θέλει νὰ κατακτῆ τὴν ἐπιστήμην ὀφείλει νὰ ἐπιβληθῆ εἰς τὸν ἑαυτόν του καὶ νὰ ὑπαχθῆ (μάλιστα!) εἰς ἕνα εἶδος ἀσκητισμοῦ. Μεγάλοισοφοὶ εἶναι μόνον ἄνθρωποι πὸν εὐρύκαντὴν ἐσωτερικὴν γαλήνην.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν δύναμιν τῆς παρατηρήσεως καὶ τῆς κατανοήσεως, οἱ πραγματικοὶ ἐπιστήμονες διαθέτουν καὶ ἄλλας ἰκανότητας, ὡς π.χ. τὴν διαίσθησιν καὶ τὴν δημιουργὸν φαντασίαν. Πρέπει νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι καὶ μεταξὺ τῶν μαθηματικῶν ἀκόμη γίνεται χρῆσις τῆς διαίσθησεως. Ἐν τούτοις δὲν πρέπει νὰ ἀποκρούσωμεν ὅτι ἡ διαίσθησις, ἡ ὁποία χρησιμοποιεῖται καὶ εἰς τὴν καθημερινὴν ζωὴν, εἶναι ἐπικίνδυνος. Δὲν εἶναι μακρὰν τῆς φαντασιώσεως καὶ μόνον οἱ μεγάλοι ἄνθρωποι ἢ οἱ ἀπλοῖ τῆ καρδία ἠμποροῦν νὰ ὀδηγηθοῦν δι' αὐτῆς εἰς τὰς ὑψηλὰς κορυφὰς τῆς διανοίας καὶ τοῦ πνεύματος.

Αἱ συναισθηματικαὶ καταστάσεις χρωματίζουσι τὸν ψυχικὸν ὀργανισμόν. Ἐκεῖνος πὸν σκέπτεται, πὸν παρατηρεῖ καὶ ὑπολογίζει, εἶναι συγχρόνως εὐτυχῆς ἢ δυστυχῆς, ἀνήσυχος ἢ ἡρεμος, ὀδηγούμενος ἀπὸ τὴν διέγερσιν ἢ τὴν καταστολήν τῶν πόθων του, τῶν ὀρέξεών του, τῶν παρορ-

μήσεών του. Ἡ ἠθικὴ ἐνέργεια ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὴν ἰκανότητα, τὴν ὁποίαν ἔχει ὁ ἄνθρωπος νὰ ἐπιβάλλῃ ἐπὶ τοῦ ἑαυτοῦ του ἓνα κανόνα ἀγωγῆς, νὰ ἐκλέγῃ μεταξὺ πολλῶν δυνατῶν πράξεων, νὰ ἐλευθερῶνεται ἀπὸ τὸν ἐγωϊσμόν του καὶ τὴν κακίαν του. Συνδέεται στενὰ μὲ τὴν νόησιν, τὴν αἰσθητικὴν καὶ τὴν θρησκείαν. Ἡ περίφημος βιολογικὴ καὶ βιομηχανικὴ ἠθικὴ δὲν ἔχει καμμίαν ἀξίαν, διότι εἶναι τεχνητὴ καὶ ἀγνοεῖ οὐσιώδεις ψυχικὰς λειτουργίας.

Διὰ νὰ διατηρηθῇ λοιπὸν ἡ ψυχικὴ ἰσορροπία, ἀκόμη δὲ καὶ ἡ ὀργανικὴ, ὀφείλει κάθε ἄτομον νὰ ἔχῃ ἓνα ἐσωτερικὸν κανόνα βιώσεως. Πρέπει νὰ κυριαρχήσῃ ἐπὶ τῆς σαρκὸς διὰ νὰ κατορθώσῃ νὰ ἀναπτύξῃ πλήρως τὸν ψυχικὸν σου ὀργανισμόν, ἄλλως θὰ ἐκφυλισθῆς ἀκόμη καὶ ὑπὸ τὴν βιολογικὴν ἔννοιαν καὶ θὰ καταπτήσῃς μία κακογραφία ἀνθρωπίνου ὄντος. Ἡ ἠθικὴ ὠραιότης, μολονότι σπανία σήμερον, ὑπάρχει καὶ θὰ ὑπάρχῃ πάντοτε, διότι καὶ ἅπαξ μόνον ἐφαρμοσθεῖσα ἀφίνει ἀλησμόνητον ἐντύπωσιν καὶ συγκινεῖ περισσότερον ἀπὸ τὴν ὠραιότητα τῆς ἐπιστήμης ἢ τῆς φύσεως.

Μὲ μίαν τοιαύτην ψυχικὴν διάρθρωσιν τοῦ ἀνθρώπου ἡ θρησκεία ἔρχεται ὡς μία φυσικὴ ψυχικὴ λειτουργία ὑπὸ τὴν εὐρείαν ἔννοιαν. Ζητεῖ τὴν ἀνύψωσιν τοῦ πνεύματος πρὸς ἓνα Ὄν, τὸ ὁποῖον εἶναι ἡ πηγὴ τοῦ παντός καὶ τὸ κέντρον πάσης δυνάμεως, τὸν Θεόν. Ἡ χριστιανικὴ θρησκεία ἐκφράζει τὴν τελειότεραν μορφήν τῆς θρησκευτικῆς ἐνεργείας. Ἴσως θὰ ξενίσῃ μερικοὺς, λέγει ὁ Καρρέλ, ὅτι ἄνθρωπος τῶν βιολογικῶν ἐπιστημῶν γράφω τὰ ἀνωτέρω. Ἄλλ' ἡ ἐπιστήμη τότε μόνον εἶναι σοβαρά, ὅταν ἐξετάξῃ ἐξ ὀλοκλήρου τὴν περιοχὴν τοῦ πραγματικοῦ. Ἄπειθύνομαι εἰς τοὺς καλῆς προθέσεως ἀνθρώπους καὶ κλείω τὴν παρένθεσιν. Ἡ θρησκεία ζητεῖ πρακτικὴν ἄσκησιν. Ὅπως εἶναι ἀδύνατον νὰ γίνῃς ἀθλητὴς χωρὶς νὰ ὑποστῆς τοὺς κόπους τῆς σωματικῆς ἀγωγῆς, κατὰ παρόμοιον τρόπον δὲν ἢμπορεῖ νὰ ζήσῃς τὴν θρησκείαν χωρὶς τὴν ἄσκησιν. Μόνον ὅσοι ἔζησαν τὴν ζωὴν τῆς προσευχῆς ἢμποροῦν νὰ τὴν κρί-

νουν. Ἡ ἀναζήτησις τοῦ Θεοῦ συνδέεται μὲ τὴν ἀνθρωπίνην προσωπικότητα. Ἐξ αἰτίας αὐτῆς ταύτης τῆς ὑφῆς τῆς συνειδήσεως, ὁ ἄνθρωπος τείνει πρὸς τὴν πραγματικότητα, ἢ ὁποία ἐκτείνεται ὑπεράνω τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου. Ἡ ἐνδελεία τοῦ Ἀριστοτέλους δὲν εἶναι φιλοσοφικὸν σχῆμα. Ὅλαι αἱ ὀργανικαὶ λειτουργίαι τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος κατευθύνονται πρὸς ἓνα ὠρισμένον σκοπόν. Ζητοῦν νὰ ἐξυπηρετήσῃν κατὰ τὸν καλύτερον δυνατὸν τρόπον τὴν συνείδησιν. Ἡ κυκλοφορία, ὁ ἐγκέφαλος μὲ τὰ ἐξαρθήματά του, ἡ πέψις, ἡ ἀναπνοή, ὁ μυϊκὸς τόνος, αἱ ἀπεκκριτικαὶ λειτουργίαι, οἱ ἐνδοκρινεῖς ἀδένες συνεργάζονται ἄριστα πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτόν. Μεταβάλλονται ἀναλόγως τῶν συνθηκῶν τοῦ ἐξωτερικοῦ περιβάλλοντος, διαθέτουν αὐτομάτους ρυθμιστικὸς μηχανισμοὺς καὶ προσαρμόζονται ταχέως πρὸς τὸν ἔξω κόσμον. Ἐφ' ὅσον ὑπάρχει ἁρμονικὴ συνεργασία, ὑφίσταται ὑγεία ἢ ὁποία βασιζέται ἐπὶ τῆς ἐνδοσωματικῆς σιωπῆς. Ἡ ἐλαχίστη διατάραξις ἐπιφέρει ρῆξιν τῆς σιωπῆς ταύτης. Ὁ νεώτερος πολιτισμὸς ἀτυχῶς συντελεῖ ὅσον οὐδεὶς ἄλλος εἰς τὴν δυσαρμονίαν τῶν ἐσωτερικῶν λειτουργιῶν.

Ἡ ἀντίθεσις μεταξὺ ὕλης καὶ πνεύματος, σώματος καὶ ψυχῆς, ἐδημιούργησε, κακῶς, πληθὸς προβλημάτων, τὰ ὁποῖα ἐπέδρασαν δυσμενῶς εἰς τὴν γνωριμίαν τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος. Ἡ ψυχὴ εἶναι τὸ μέρος ἐκεῖνο τοῦ ἑαυτοῦ μας, τὸ ὁποῖον εἶναι εἰδικὸν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ μᾶς ξεχωρίζει ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα ζωντανὰ ὄντα. Ποῖαι εἶναι αἱ σχέσεις τοῦ πνεύματος μὲ τὰς γνωστὰς μορφὰς τῆς φυσικῆς ἐνεργείας; Τὸ πνεῦμα, τὸ ὁποῖον περὶ σχεδὸν ἀπαρατήρητον ἀπὸ τὴν ζῶσαν ὕλην, εἶναι ἡ μεγαλυτέρα δύναμις τοῦ κόσμου. Ἀνεστάτωσε τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς, ἐδημιούργησε καὶ κατέστρεψε πολιτισμούς, ἀνεκάλυψε τὸ ἀστρικὸν σύμπαν. Ποῖα ἡ φύσις τῆς πνευματικῆς λειτουργίας; Ὁ ἐπιστήμων ὀφείλει νὰ περιορισθῇ εἰς τὴν παρατήρησιν τῶν φαινομένων, τὰ ὁποῖα συλλέγει καὶ εἰς τὴν ἀνέυρεσιν τῶν σχέσεών των. Τόσον ἡ βιταλιστικὴ, ὅσον καὶ ἡ μηχανοκρατικὴ ἀντίληψις τῆς ζωῆς

εἶναι μονομερεῖς. Ἡ ἐξήγησις ἐνὸς ψυχολογικοῦ φαινομένου διὰ φυσιολογικῶν ὄρων ἢ μηχανικῶν εἶναι λογοπαίγνιον. Τὸ σῶμα καὶ ἡ ψυχὴ εἶναι πραγματικότητες ἀναφερόμεναι εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ὄν. Ἀπλούστατα ὑπάρχουν καὶ τὰ δύο, ὁ δὲ ἀληθινὸς ἐπιστήμων ὀφείλει νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψει τὰς ἀνάγκας ἀμφοτέρων.

ΕΠΟΧΗ ΑΝΑΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ

Ἡ προσωπικότης τοῦ ἀνθρώπου (ἐν τῇ ἀνωτέρᾳ συνθετικῇ ἐννοίᾳ) ἀποτελεῖ λοιπὸν ἀδιάσειστον πραγματικότητα. Αὐτὴ ἐνεργεῖ, ἀγαπᾷ, ὑποφέρει, μάχεται, ἀποθνήσκει. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ θεωρήσωμεν τὸν ἄνθρωπον ὡς ἓνα σύμβολον μόνον, καθ' ἣν στιγμὴν ἢ προσωπικότης του ἀποτελεῖ ἓνα γεγονός μοναδικὸν εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ κόσμου. Αὐτὴ ἡ ἱστολογικὴ καὶ χημικὴ κατασκευὴ τοῦ ἀνθρώπου ἔχει ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὰ εἰς τὸν καθένα, τὰ ὅποια ἀποτελοῦν τὸν τύπον του. Οἱ δὲ ψυχικοὶ χαρακτήρες εἶναι τὸ λεπτότερον ἀντιδραστήριον διαχωρισμοῦ, διότι δὲν ὑπάρχουν ἄτομα ἀπολύτως ὅμοια ψυχικῶς. Καθένας ἔχει συνείδησιν ὅτι ἀποτελεῖ χωριστὴν ὄντοτητα, ἀλλ' ἡ συνείδησις αὐτὴ ἔχει διαφόρους βαθμοὺς καὶ ἐπηρεάζεται εὐκόλᾳ ἀπὸ τὰς περιστάσεις. Μεταξὺ τῆς ἀπλῆς ἐξασθενήσεως τῆς προσωπικότητος καὶ τῶν ψυχώσεων ὑπάρχει μακρὰ σειρὰ διαμέσων καταστάσεων. Εἰς ὠρισμένα ψυχικὰ νοσήματα εἶναι προφανῆς ἡ διάλυσις τῆς προσωπικότητος, ἄλλοτε μὲν μονίμως, ἄλλοτε δὲ παροδικῶς. Ὁ ἄρρωστος ἐμφανίζει δύο διάφορα πρόσωπα. Δὲν δυνάμεθα ἀτυχῶς πάντοτε νὰ ἀνακαλύψωμεν εἰς κάθε ἄνθρωπον τοὺς οὐσιώδεις χαρακτήρας καὶ ἀκόμη ὀλιγώτερον τὰς δυνατότητας, τὰς ὁποίας περικλείει, ὥστε νὰ ρυθμίσωμεν ἀναλόγως καὶ τὴν ἀγωγήν. Οἱ παιδαγωγοὶ πρέπει νὰ καταβάλλουν ἰδιαιτέραν προσπάθειαν πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτήν, ὅπως ἐπίσης καὶ οἱ ἀρχηγοὶ ομάδων, ἐπιχειρήσεων κ.τ.λ., ἀφοῦ κληρονομικοὶ καὶ ἐπίκτητοι παράγοντες διαμορφώνουν τὴν προσωπικότητα.

Ἐκτὸς τοῦ ἀστρικοῦ χρόνου, διὰ τὸν ἄνθρωπον ὑπάρχει καὶ ὁ ἐσωτερικὸς χρόνος, ὁ ὅποιος ἔχει ἀφετηρίαν καὶ τέρμα

τὴν προσωπικότητα. Ἡ ἀθόρυβος ἐσωτερικὴ λειτουργία τῶν ὀργάνων, ἡ κατάστασις τῶν κυττάρων, τῶν ἰσθῶν καὶ τῶν χυμῶν ὡς καὶ αἱ ποικίλαι ἐσωτερικαὶ μεταβολαὶ πληροφοροῦν τὴν προσωπικότητα καὶ προσδιορίζουν τὸν φυσιολογικὸν χρόνον.

Ἐκ παραλλήλου καὶ αἱ ψυχικαὶ ἀντιδράσεις ὀρίζουν τὸν ψυχολογικὸν χρόνον. Ἔχομεν λόγους νὰ πιστεύωμεν, ὅτι ἡ προσωπικότης ἐκτείνεται ἐκτὸς τοῦ φυσικοῦ διαστήματος ὡς πρὸς τὸν χρόνον καὶ τὰς διαστάσεις. Οὔτε ἡ δερματικὴ ἐπιφάνεια τοῦ σώματος, οὔτε αἱ καθωρισμένα χρονικὰ περίοδοι ἀποτελοῦν τὰ ὅρια τοῦ ἀνθρώπου. Ἐὰν ἦτο δυνατὸν νὰ διακρίνωμεν τοὺς ἄϋλους δεσμούς, οἱ ὅποιοι συνδέουν τοὺς ἀνθρώπους μεταξύ των, οἱ ἄνθρωποι θὰ μᾶς ἐφαίνοντο ἐντελῶς διαφορετικοί.

Κατὰ τὴν παροῦσαν ἐποχὴν παρατηροῦνται μεγάλαι διαταραχαὶ εἰς τὸν σχηματισμὸν τῆς προσωπικότητος. Εἰς τὴν ἀπέραντον ἔκτασιν τῶν πόλεων ἢ ἀνθρωπίνῃ προσωπικότης χάνει τὴν ἀξίαν καὶ ἰκανότητά της, ἀφοῦ δὲν ἔχει οὔτε εὐθύνην οὔτε ἀξίαν. Ἀσφαλῶς τὰ ἀνθρώπινα ὄντα εἶναι ἴσα, ἀλλὰ τὰ ἄτομα δὲν εἶναι. Εἰς τὸν σημερινὸν πολιτισμὸν, ἐπειδὴ ἦτο ἀδύνατον νὰ ἀνυψώσουν τοὺς κατωτέρους, ἀπεπειράθησαν νὰ ἐπιφέρουν τὴν ἰσότητα μὲ τὸ νὰ ὀδηγήσουν ὄλους εἰς χαμηλότερον ἐπίπεδον. Ἡ σκέψις, ὁ ἠθικὸς πόνος, ἡ θυσία, τὸ κάλλος καὶ ἡ εἰρήνη ἐτέθησαν κατὰ μέρος. Ὁ ἄνθρωπος ἐδωροθήθη ὡς μία χημικὴ οὐσία, μία μηχανὴ ἢ ἓνας τροχὸς τῆς μηχανῆς. Αἱ ἐπιστήμαι τῆς ἀψύχου ὕλης μᾶς ὀδήγησαν εἰς μίαν χώραν, ἢ ὁποία δὲν εἶναι ἰδική μας, ἐνῶ αἱ βιολογικαὶ ἐπιστήμαι μᾶς ἀποκαλύπτουν ἓνα πολύτιμον μυστικόν: τοὺς νόμους τῆς ἀναπτύξεως τοῦ σώματος καὶ τῆς συνειδήσεως.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον βαδίζομεν πρὸς τὴν ἀνανέωσιν τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὅποιος ἐν προκειμένῳ εἶναι τὸ μάρμαρον καὶ ὁ γλύπτης. Ἡ ἐπιστήμη μὲ ὄλην τὴν δυνάμιν της μᾶς τὸ δεικνύει σαφῶς. Οἱ ἐγκληματῆται, οἱ ἠλίθιοι, οἱ ψυχοπαθεῖς, οἱ ἀνήθικοι, οἱ ἀσθενικοὶ κατέκλυσαν τὸν κό-

σμον και ζητοῦν νὰ τὸν ἀφομοιώσουν. Ἄλλ' ἡ ἀνανέωσις τῶν ἀτόμων χρειάζεται μιαν ριζικὴν μεταβολήν, ἡ ὁποία νὰ βασίζεται ἐπὶ τῆς κατανοήσεως τῆς ἀνάγκης τῆς ἀλλαγῆς. Εἶναι καιρὸς πλέον νὰ ἀντιληφθῇ καὶ ἡ ἐπιστήμη ὅτι ὀφείλει νὰ τείνῃ πρὸς τὴν προαγωγήν τοῦ ἀνθρώπου. Χρειάζονται τὰ μεγάλα ἐκεῖνα πνεύματα, τὰ ὁποῖα θὰ συνθέσουν ὅλας τὰς ἐπὶ μέρους ἐπιστημονικὰς γνώσεις διὰ νὰ βοηθήσουν τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸν ὑψηλὸν προορισμὸν του. Οἱ ἄνθρωποι αὐξάνονται ὅταν ἐμπνέονται ἀπὸ ὑψηλὸν ἰδεῶδες, ὅταν θυσιάζουν τὸν ἑαυτὸν των χάριν μιᾶς προσπαθείας, προσπαθείας τόσον ὑψηλῆς ἀλλὰ καὶ τόσας θυσίας ἀπαιτούσης, ὅπως εἶναι ἡ ἀναγέννησις τοῦ νεωτέρου ἀνθρώπου.

Καθένας ἀπὸ ἡμᾶς ἠμπορεῖ νὰ ἀλλάξῃ τὸν τρόπον τῆς ὑπάρξεώς του, νὰ δημιουργήσῃ ἴδιον περιβάλλον, νὰ καταστῇ κύριος τοῦ ἑαυτοῦ του. Ἐὰν εἶναι μόνος, τοῦ εἶναι σχεδὸν ἀδύνατον νὰ ἀντισταθῇ εἰς τὸ ὑλικόν, οἰκονομικὸν καὶ ψυχικὸν περιβάλλον. Διὰ νὰ νικήσῃ ὀφείλει νὰ συνενωθῇ μὲ ἄλλα ἄτομα, τὰ ὁποῖα νὰ ἔχουν τὸ αὐτὸ ἰδεῶδες.

¶ Παρὰ τὸ μεγαλεῖον καὶ τὸ κάλλος του, ὁ κόσμος τῆς ἀψύχου ὕλης εἶναι στενὸς διὰ τὸν ἄνθρωπον. Ἡ ἀνανέωσις τοῦ ἀνθρώπου διὰ τῆς ἑναρμονίσεως ὅλων τῶν λειτουργιῶν του θὰ μετέβαλλε τὴν ὄψιν τοῦ κόσμου καὶ θὰ καθίστα ἱκανὸν τὸ ἄ-

τομον νὰ διατρέξῃ ἀτελειώτους κύκλους δράσεως τῆς ψυχῆς, τὸν κύκλον τοῦ ὠροαίου, τῆς ἀγάπης καὶ τῆς χάριτος.

Ἡ στιγμή διὰ τὴν ἑναρξιν τοῦ ἔργου τῆς ἀνανεώσεως τῆς πνευματικῆς ἀναγεννήσεως τοῦ ἀνθρώπου ἔφθασε. Διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ κόσμου, ἓνας πολιτισμὸς πὺν ἔφθασεν εἰς τὸ ἀπογειὸν του, ἀρχίζει νὰ ἀντιλαμβάνεται τὴν αἰτίαν τῆς κρίσεώς του. Θέλομεν νὰ ἀντισταθῶμεν ἐναντίον ἑνὸς κόσμου πὺν δὲν εἶναι προωρισμένος δι' ἡμᾶς, διότι προέροχεται ἀπὸ πλάνην καὶ ἄγνοιαν, νὰ πολεμήσωμεν, νὰ μεταβάλωμεν τὰς ἀξίας, νὰ ἀναπτύξωμεν τὰς πραγματικὰς μας δυνάμεις καὶ νὰ ἐξέλθωμεν ἀπὸ τὸ σκότος. Ἡ αὐγὴ τῆς σωτηρίας μας εἶναι πλησίον. Ἐπὶ τῆς νέας ὁδοῦ πρέπει νὰ προχωρήσωμεν ἀπὸ τοῦ παρόντος.

Αὐτὰ λέγει ἓνας ἐπιστήμων τοῦ ἀναστήματος τοῦ Carrel. Ἐὰν καὶ τὸ βιβλίον του εἶχε τόσον μεγάλην κυκλοφορίαν, εἶναι βέβαιον ὅτι ἐλάχιστοι, ἰδίως εἰς τὸν τόπον μας, θὰ τὸν ἀκούσουν. Δὲν μᾶς δίδει πρόγραμμα νέας ζωῆς, διότι δὲν εἶναι αὐτὸς ὁ σκοπὸς του. Ἀνοίγει ὁμως τὸν δρόμον καὶ βοηθεῖ εἰς τὴν κατεύθυνσιν διὰ μιαν νέαν ζωὴν ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἔχουν εἰς χεῖράς των τὸ μοναδικὸν ὑλικὸν τῆς ἀνοικοδομήσεως, τὴν πίστιν, πὺν ὑψώνει ἐπάνω ἀπὸ τὴν ὕλην διὰ νὰ ἐξευγενίσῃ καὶ αὐτὴν τὴν ὕλην.

ΟΙ ΣΚΟΠΟΙ ΤΗΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗΣ ΜΟΡΦΩΣΕΩΣ

Ἐπὶ τῇ συμπληρώσει τῆς ἑκατονταετηρίδος τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν Πανεπιστημίου ἠκούσθησαν πολλοὶ διθύραμβοι διὰ τὰς πολλαπλᾶς καὶ πράγματι πολυτίμους ὑπηρεσίας, τὰς ὁποίας προσέφερε τοῦτο εἰς τὸν ἑλληνικὸν λαόν. Ἴσως ὁμως εἶνε καιρὸς νὰ ἀκουσθοῦν καὶ κριτικά τινες παρατηρήσεις περὶ μερικῶν παραλείψεων ἢ καὶ σφαλμάτων τοῦ Πανεπιστημίου, παρατηρήσεις μάλιστα, αἱ ὁποῖαι δὲν εἶναι ἀπόρροια μεμπτιμοῦρου διαθέσεως, ἀλλ' ἀποβλέπουν εἰλικρινῶς εἰς τὴν ὀλοκλήρωσιν τοῦ ἀπολογισμοῦ τῆς ἑκατονταετοῦς δράσεως τοῦ ἀνωτάτου τούτου ἐκπαιδευτικοῦ ἡμῶν ιδρύματος, ἐπὶ τῶ σκοπῶ τῆς ἀναπληρώσεως τῶν ἐλλείψεων ἢ τῆς διορθώσεως τῶν κακῶς ἐχόντων καὶ τῆς ἀνευρέσεως τῆς πραγματικῆς εὐθείας ὁδοῦ, πὸν πρέπει νὰ ἀκολουθήσῃ τοῦτο κατὰ τὴν νέαν του σταδιοδρομίαν πρὸς τὴν δευτέραν ἑκατονταετίαν. Σκοπὸς δὲ τῶν γραμμῶν τούτων δὲν εἶναι ἡ συστηματικὴ ὑπόδειξις τῶν ἐν λόγῳ παραλείψεων ἢ σφαλμάτων, ἀλλ' ἡ ἐξέτασις τοῦ ζητήματος περὶ τοῦ χαρακτήρος τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ κυρίως περὶ τῶν σκοπῶν, τοὺς ὁποίους ἐπεδίωξε μέχρι τοῦδε καὶ πρέπει νὰ ἐπιδιώξῃ εἰς τὸ μέλλον ἡ πανεπιστημιακὴ μόρφωσις παρ' ἡμῖν.

Τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν, ἰδρῦθὲν πρὸ 101 ἐτῶν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν γερμανικῶν πανεπιστημιακῶν προτύπων, δηλ. ὡς *universitas litterarum*, (δόθθεν καὶ τὸ ὄνομα «Πανεπιστήμιον»), ἐπόμενον ἦτο ὅτι θὰ ἀπεμιμεῖτο τὰ πρότυπα ταῦτα, τοσοῦτο μᾶλλον καθ' ὅσον καὶ οἱ πλείστοι τῶν καθηγητῶν του ἐμορφώθησαν εἰς γερμανικὰ πανεπιστήμια. Ἐπειδὴ δὲ τὸ πνεῦμα τὸ ἐπικρατήσαν εἰς τὰ πανεπιστήμια ταῦτα καθ' ὅλην τὴν παρελθούσαν ἑκατονταετίαν καὶ μέχρι σήμερον εἶναι τὸ πνεῦμα τοῦ λεγομένου «διαφώτισμοῦ» (*Aufklärung*) καὶ τοῦ λίαν συγγενοῦς πρὸς τοῦτον, ἂν μὴ καὶ ἀποτόκου αὐτοῦ, «γερμανικοῦ ἰδεαλισμοῦ» (*Deutscher Idealismus*), ἐπόμενον ἦτο, ὅτι τὸ πνεῦμα τοῦτο θὰ εἶχεν ἰκανὴν ἐπίδρα-

σιν εἰς τὸν προσδιορισμὸν τοῦ χαρακτήρος καὶ τοῦ ἡμετέρου Πανεπιστημίου, παρὰ τὴν ὑπὸ τινων καθηγητῶν του φανατικὴν καλλιέργειαν τοῦ ἀκροαιφνεστέρου ὕλισμοῦ καὶ παρὰ τὴν λίαν περιορισμένην ἐπίδρασιν τῆς φιλοσοφίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦτο.

Διὰ νὰ εἴμεθα πληρέστεροι καὶ ἀκριβέστεροι, θὰ ἔπρεπε νὰ προσθέσωμεν ὅτι πρὸς τὸ εἰρημένον πνεῦμα τῶν γερμανικῶν πανεπιστημίων συνεδυσάσθη παρ' ἡμῖν, δι' εὐνοήτους λόγους, καὶ τὸ ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ μεγάλου Ἑλληνοφιλολόγου Κωνσταντίνου Κόντου ἐπαξίως ἐκπροσωπηθὲν πνεῦμα τῆς φιλολογικῆς μορφοκρατίας (*Formalismus*), ὅπερ πρὸς καιρὸν εἶχε δεσπόσει παλαιότερον ἀνὰ τὰς ἀγγλοσαξωνικὰς μάλιστα χώρας καὶ τὸ ὁποῖον ἐπίσης συνεδέετο στενῶς πρὸς τὴν περιβόητον *Aufklärung*. Ἐπομένως τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν προσέλαβε χαρακτήρα προσδιοριζόμενον ὑπὸ τοῦ πνεύματος τῆς γερμανικῆς *Aufklärung*, μὲ τὴν σφραγίδα τῆς ὁποίας ἀνεξίτηλον εἰσῆλθε καὶ εἰς τὴν δευτέραν του ἑκατονταετίαν. Τὸ Πανεπιστήμιον τοῦτο δηλαδή, ἐφωδιασμένον μὲ τὰς προνομίας τῶν γερμανικῶν πανεπιστημίων, ἀπέκτησε καὶ διατηρεῖ εἰσέτι τὴν συνείδησιν, ὅτι εἶναι φντώριον ἐλευθέρως καλλιιεργείας τῆς καθαρᾶς ἐπιστήμης («ἡ ἐπιστήμη διὰ τὴν ἐπιστήμην»), πρὸς τὴν ὁποίαν συνείδησιν προσηρομόσθη, ὅπως συνέβη καὶ εἰς πάντας τοὺς πεπολιτισμένους λαοὺς (ἴσως περισσότερον παρ' ἡμῖν), ἢ ἰδέα τοῦ ἐπαγγελματισμοῦ, ὅτι δηλ. εἶναι ταυτοχρόνως καὶ σχολεῖον ἀνωτάτης ἐπαγγελματικῆς μορφώσεως.

Καὶ μέχρι μὲν τίνος βαθμοῦ ἐκαλλιεργήθη πράγματι ἡ καθαρὰ ἐπιστήμη καὶ τὸ ἐπιστημονικὸν πνεῦμα (*ars inveniendi*) παρ' ἡμῖν, μὲ τὰ πενιχρὰ μέσα πὸν διέθετε τὸ ἡμέτερον Πανεπιστήμιον καὶ κατὰ πόσον ὑπερίσχυσε ὑπὸ τὴν στέγην του ἢ καθαρῶς ἐπιστημονικῆ ἢ πνευματικῆ τῆς πρακτικῆς ἢ ἐπαγγελματικῆς ἀντιλήψεως ἢ τοῦναντίον, δὲν εἶναι τοῦ παρόν-

τος να εξετασθῆ. Τὸ ζήτημα εἶναι ἐδῶ, κατὰ πόσον τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν, ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω, ἀπέβλεπε καὶ εἰς ἄλλους σκοπούς.

Καίτοι αἱ εἰρημέναι ἀντιλήψεις περὶ τοῦ Πανεπιστημίου ὡς φυτωρίου ἐπιστημονικῆς καλλιέργειας ἀφ' ἐνὸς καὶ ἐπαγγελματικῆς μορφώσεως ἀφ' ἑτέρου ἐδέσποσαν, ὅπως εἶπομεν, εἰς τὸ ἡμέτερον Πανεπιστήμιον, κατ' ἀπομίμησιν τῶν ξένων ὑποδειγμάτων (ἐξαιρέσει ἴσως τῶν ἀγγλικῶν πανεπιστημιακῶν κολλεγίων, καὶ μάλιστα τῶν τῆς Ὁξφόρδης καὶ τῆς Κανταβριγίας), θὰ διεπράττομεν μέγα ἀδίκημα πρὸς τὴν ἱερὰν μνήμην τοσοῦτων διδασκάλων τοῦ γένους ἡμῶν, ἐὰν παρελείπομεν νὰ τονίσωμεν, ὅτι εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦτο ἐκαλλιεργήθη σοβαρῶς τὸ ἐθνικὸν φρόνημα καὶ ὅτι «ἡ μεγάλη ἰδέα» ὑπῆρξεν ὁ πολικὸς τοῦ ἀστήρ, οὕτως ὥστε νὰ δικαιούται καὶ ἀπὸ τῆς ἐπόψεως ταύτης ὁ χαρακτηρισμὸς αὐτοῦ ὡς «ἐθνικοῦ». Δὲν θὰ ἐδιστάζομεν νὰ προσθέσωμεν, ὅτι ἔν τινι μέτρῳ ἐκαλλιεργήθησαν εἰς αὐτὸ καὶ τὰ ἀνθρωπιστικὰ ἰδανικά, τοῦλάχιστον ὑπὸ ὠρισμένων καθηγητῶν.

Δὲν τολμῶμεν μόνον νὰ ὑποστηρίξωμεν, ὅτι τὸ ἐθνικὸν ἡμῶν Πανεπιστήμιον (ἐξαιρέσει μεμονωμένων παραδειγμάτων καθηγητῶν τινῶν) εἶχε κατὰ τὴν λήξασαν ἑκατονταετίαν σαφῆ συνείδησιν τοῦ πληρώματος τῶν καθηκόντων του καὶ πρὸ παντὸς τῆς παιδαγωγικῆς τοῦ ἠθικῆς ἀποστολῆς. Οὔτε ἦτο ἄλλως τε δυνατὸν νὰ ἔχη τοιαύτην συνείδησιν, ἐφ' ὅσον δὲν ἔκαμε τίποτε ἄλλο, παρὰ νὰ ἀπομιμηται σχεδὸν τυφλῶς ξένα πανεπιστημιακὰ πρότυπα καὶ μάλιστα τὰ γερμανικά. Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται, ὅτι πρὸ τεσσάρων ἐτῶν δὲν ὑπῆρχεν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον γραφεῖον ἐπικοινωνίας μὲ τοὺς γονεῖς, ὥστε νὰ δύνανται οἱ ἀτυχεῖς ἐπαρχιωῖται γονεῖς νὰ παρακολουθοῦν τὰς προόδους ἢ τὰ ὀλισθήματα τῶν τέκνων των. Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται, ὅτι εἰσῆρχοντο οἱ νέοι φοιτηταὶ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον καὶ δὲν ἐθνεορεῖτο μέχρι πρὸ τριῶν ἐτῶν ὡς καθῆκον τῶν πανεπιστημιακῶν ἀρχῶν (ἐκτὸς σπανίων ἐξαιρέσεων) νὰ ὀργανώσουν πρὸς χάριν των

μίαν δεξίωσιν, ἔστω καὶ πρόχειρον, διὰ νὰ ἀπευθύνῃ πρὸς αὐτοὺς ὁ πρῶτανις ὀλίγας πατρικὰς συμβουλὰς καὶ διὰ νὰ αἰσθανθοῦν τὴν εἴσοδόν των εἰς τὴν ἀκαδημαϊκὴν ζωὴν. Σιγὰ σιγὰ κατηγοροῦντο ἢ ἐγίνοντο ἀνούσιοι αἱ ὑπάρχουσαι ὀλίγαι πανεπιστημιακαὶ ἐσοταί. Χαρακτηριστικώτατον δὲ εἶναι καὶ τὸ γεγονός, ὅτι κατήντησε τὸ Πανεπιστήμιον εἰς μίαν βραχυτάτην εὐτυχῶς περίοδον, μὴ ἀπέχουσαν πολὺ ἀφ' ἡμῶν, νὰ καταργήσῃ σιωπηρῶς καὶ αὐτὴν τὴν ἐθνικὴν ἐσοτήν.

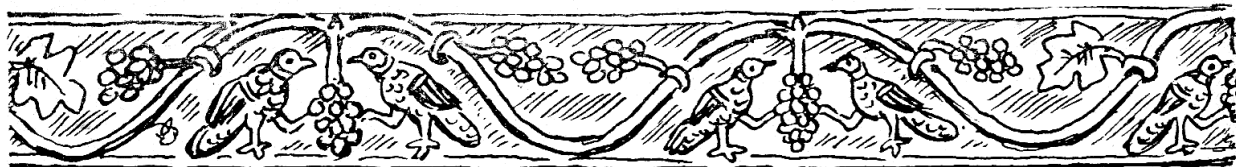
Ἐπεδείξαμεν ἤδη, ὅτι ἡ αἰτία τῆς σοβαρᾶς ταύτης παραλείψεως οὐσιώδους καθήκοντος τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν Πανεπιστημίου, ὅποιον εἶναι τὸ ἠθοπλαστικὸν καθῆκον, θὰ ἔπρεπε νὰ ἀναζητηθῆ κατὰ μέγα μέρος εἰς τὴν τυφλὴν ἀπομίμησιν ξένων πανεπιστημιακῶν προτύπων. Ἄλλ' ἀκριβῶς εἰς τὴν χώραν ἐκείνην, ἢ ὅποια ὑπῆρξεν ἡ κυριωτάτη κοιτίς τῆς ἐπιστημονικῆς μορφώσεως τῶν πανεπιστημιακῶν ἡμῶν διδασκάλων, δηλ. εἰς τὴν Γερμανίαν, ἠγγέθησαν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ζωηραὶ κραυγαὶ διαμαρτυρίας ἐναντίον τῆς παραμελήσεως τῆς παιδαγωγικῆς τοῦ Πανεπιστημίου ἀποστολῆς καὶ ἐν γένει ἐναντίον τῆς ἐκ μέρους τῶν πανεπιστημιακῶν καθηγητῶν παραγνωρίσεως τῶν ποικίλων ἀναγκῶν τῆς ζωῆς τοῦ λαοῦ. Ἦδη ὁ Lessing ἠρώτα, «ἔχει ὁ καθηγητὴς καρδίαν;», ὅπερ συνεπληρώθη πρὸ τινῶν ἐτῶν ὑπὸ τοῦ Langbehn διὰ τοῦ καυστικοῦ ἐρωτήματος, «ἔχει ὁ καθηγητὴς κεφαλήν;». Ἡ ἐπὶ τοῦ πεδίου τούτου χρεωκοπία τῶν γερμανικῶν πανεπιστημίων, ὡς φυτωρίων τῆς ἀκράτου νοησιαρχίας, κατέστη αἰσθητὴ μάλιστα κατὰ τὴν μεταπολεμικὴν ἐποχὴν ὑπὸ τὰς ὀδυνηρὰς ἐντυπώσεις τῆς καταστροφῆς τοῦ 1919. Κατὰ τὰ τελευταῖα μάλιστα ἔτη ἰδρύθησαν εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ εἰδικοὶ σύλλογοι καὶ περιοδικὰ πρὸς ἐπιβολὴν μεταρρυθμίσεων τῶν Πανεπιστημίων κατὰ τὴν εἰρημένην κατεύθυνσιν. Εἰς ἓν ἐκ τῶν περιοδικῶν τούτων (Westdeutsche Akad. Rundschau 1934, τεῦχος Ἰουλίου) ἀνεγινώσκωμεν πρὸ τινος τὴν ἐξῆς διακήρυξιν τοῦ συλλόγου «Dozentenschaft»: «Θέλωμεν τοὺς μέλλοντας ἀκαδημαϊκοὺς διδα-

σκάλους ὄχι ξένους πρὸς τὸν κόσμον καὶ τὸν λαὸν λογίους τοῦ γραφείου (Stubengelehrte), ὑπερμέστους σοφίας τῶν βιβλίων, ἀλλ' ὀλοκλήρους ἀνθρώπους, ἀγωνιστὰς τῆς ζωῆς, οἱ ὅποιοι νὰ χρησιμεύουν εἰς τοὺς φοιτητὰς ὡς ἀληθινὰ πρότυπα καὶ ὡς ἀρχηγοὶ πνευματικοί».

Καιρὸς λοιπὸν εἶναι νὰ σκεφθῶμεν καὶ ἡμεῖς, πῶς θὰ ὀλοκληρώσωμεν τοὺς σκοποὺς τῆς πανεπιστημιακῆς ἡμῶν μορφώσεως, ἂν μὴ θέλωμεν δι' ἄλλους λόγους, τοῦλάχιστον διὰ νὰ συγχρονισθῶμεν! Δὲν πρόκειται ἄλλωστε περὶ ἀπλοῦ συγχρονισμοῦ ἀπὸ ἐκείνους πὸν ἠμπορεῖ νὰ εἶναι καὶ ἐπιζήμιοι, μάλιστα ὅταν γίνονται ἐσπευσμένως καὶ ἀμελετήτως, ὅπως συνήθως συμβαίνει παρ' ἡμῖν, ἀλλὰ πρόκειται περὶ ἀνάγκης ζωτικῆς διὰ τὸν τόπον ἡμῶν. Οἱ ἐπιστήμονες, εἴτε τὸ θέλουν εἴτε μὴ, ἀποτελοῦν κατὰ κανόνα πνευματικούς ἀρχηγούς πάσης κοινωνίας. Ἀπὸ τὴν σημερινὴν λοιπὸν πανεπιστημιακὴν ἡμῶν νεολαίαν θὰ προέλθουν οἱ αὐριανοὶ πνευματικοὶ ἡγέται τῆς ἐλληνικῆς κοινωνίας καὶ πρέπει νὰ σκεφθῶμεν, μὲ ποῖα ἄλλα ἐφόδια, ἐκτὸς τῶν καθαρῶς ἐπιστημονικῶν, θὰ πρέπη νὰ τοὺς ἐφοδιάσωμεν, διὰ νὰ ἐκπληρώσουν ἐπωφελῶς τὸν ὑψηλὸν τοῦτον προορισμὸν των. Ἡ μετάδοσις ξηρῶν γνώσεων καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ συγκρότησις αὐτῆ καθ' ἑαυτήν, δὲν ἐπαρκεῖ εἰς τοῦτο. Ἀπαιτοῦνται καὶ ἄλλα ἐφόδια ἠθικά. Ἀπαιτεῖται οἱ ἐπιστήμονες νὰ εἶναι καὶ προσωπικότητες ἠθικά, νὰ εἶναι καὶ ἀνθρώποι, πρὸ παντὸς ἀνθρώπου. Καὶ εἰς τοῦτο εἶναι ἀνάγκη νὰ τοὺς βοηθήσῃ καὶ τὸ Πανεπιστήμιον, ἢ ὑπὸ τοῦ ὁποίου παρεχομένη μόρφωσις πρέπει νὰ προσλάβῃ καὶ χαρακτῆρα ἠθοπλαστικόν, ἐκτὸς ἐὰν φρονῶμεν ὅτι ἡ ἐπιστήμη κάμνει τὸν ἀνθρώπον. Δυστυχῶς ἀληθεύει μόνον ὅτι ὁ ἀνθρώπος κάμνει τὴν ἐπιστήμην, ὄχι ὅμως καὶ τὰν ἀπαλιν. Ἀληθεύει ἐπίσης ἡ παρατήρησις τοῦ ἀρχαίου σοφοῦ «πᾶσα ἐπιστήμη χωριζομένη ἀρετῆς πανουργία, οὐ σοφία φαίνεται».

Ἐπεὶ τῆς ἀνάγκης, ὅπως μεταξὺ τῶν σκοπῶν τῆς πανεπιστημιακῆς μορφώσεως συμπεριληφθῆ καὶ ὁ ἠθοπλαστικὸς, συνηγορεῖ πρὸς τοῖς ἄλλοις, νομίζομεν, καὶ ὁ χαρακτηρισμὸς τῆς πανεπιστημιακῆς μορφώσεως ὡς «ἀνωτάτης παιδείας». Μὲ τὸ νὰ εἶναι «ἀνωτάτη» ἢ μόρφωσις αὕτη δὲν παύει νὰ εἶναι «παιδεία» καὶ «παιδεία» ἄνευ τῆς ἐννοίας τῆς διαπαιδαγωγώσεως δὲν ἠμπορεῖ νὰ νοηθῆ. Εἶναι ἄλλως τε τόσον μέγα καὶ ὑψηλὸν καὶ τόσον δυσεπίτευκτον καὶ ἀτελείωτον ἐπὶ τοῦ πλανήτου τούτου τὸ ἔργον τῆς μορφώσεως τῆς προσωπικότητος, ὅπως παρατηρεῖ σύγχρονος καὶ σοφὸς Γερμανὸς καθηγητῆς ὁ Α. Rademacher, (Religion und Bildung, 1935 σελ. 15), ὥστε νὰ ἐκπλήττηται τις, πῶς τὸ πανεπιστήμιον, τοῦ ὁποίου πλεῖστοι ὅσοι καθηγηταὶ προέρχονται ἐκ τῶν διδακτικῶν στελεχῶν τῆς μέσης παιδείας, φαντάζεται ὅτι εἶναι περιττὴ ἢ συνέχισις τοῦ ἔργου τῆς ἠθικῆς διαπαιδαγωγώσεως τῆς ἀώρου πανεπιστημιακῆς νεολαίας. Τοῦτο ὑπῆρξε πλάνη οἰκτρὰ καὶ παράλειψις οὐσιωδестаτή, εἰς τὴν ὁποίαν τολμῶ νὰ εἶπω ὅτι ὀφείλεται κατὰ μέγα μέρος ἢ χρεωκοπία τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ καὶ ἡ σοβοῦσα σήμερον πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ κρίσις. Δὲν διστάζω δὲ νὰ ἰσχυρισθῶ, ὅτι ἐὰν ἐπεκράτει ὀλιγωτέρα πίστις εἰς τὴν αὐτάρκειαν καὶ παντοδυναμίαν τῆς ἐπιστήμης καὶ εἰς τὴν φυσικὴν ἀγαθότητα τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐὰν κατεβάλλετο περιοριστοτέρα φροντις διὰ τὴν ἠθικὴν διαπαιδαγώγησιν τῆς πανεπιστημιακῆς νεολαίας, διαπαιδαγώγησιν ἢ ὁποία μόνον ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῆς χριστιανικῆς θρησκείας ἠμπορεῖ νὰ νοηθῆ ὡς ἀρτία, ἄλλη θὰ ἦτο ἢ ὄψις τῆς σημερινῆς ἀνθρωπότητος. Ὁπωσδήποτε καιρὸς εἶναι νὰ ἀνανήψωμεν καὶ ἡμεῖς, ὅπως ἀνένηψαν καὶ εἰς ἄλλας χώρας, καὶ νὰ σκεφθῶμεν σοβαρότερον περὶ τοῦ μέλλοντος τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους, τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται, ὡς γνωστόν, εἰς τὰς χεῖρας τῆς σημερινῆς νεολαίας, καὶ πρὸ παντὸς τῆς πανεπιστημιακῆς.

ΣΑΝ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΤΟΓΙΟΧΙΚΟ ΚΑΓΚΑΟΥΑ

Τὸ ὄνομα τοῦ Τογιοχίκο Καγκάουα δὲν εἶναι πολὺ γνωστὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τοῦτο ὅμως ὀφείλεται μόνον εἰς τὴν μεγάλην ἀπόστασιν πού μᾶς χωρίζει ἀπὸ τὸν τόπον ὅπου ζῆ καὶ δρᾷ ἀκόμη σήμερον ἡ μεγάλη αὐτὴ μορφή τῆς συγχρόνου Χριστιανωσύνης: Ὅπως καὶ τὸ ὄνομά του μαρτυρεῖ, πατρίς τοῦ Καγκάουα εἶναι ἡ Ἰαπωνία. Ἡ φήμη του ὅμως εἶναι διεθνῆς καὶ ἡ ἐντύπωσις πού προεκάλεσε τεραστία. Τύπος χριστιανοῦ ἀφιερωμένου εἰς τὴν παρηγορίαν καὶ ἐνίσχυσιν τῶν δυστυχῶν καὶ θλιβομένων, ἔζησε κοντά τους, ἔγινε ὅμοιος πρὸς αὐτοὺς ὡς πρὸς ὅλα ὅσα ὑπέφεραν—διακρινόμενος μόνον ἀπὸ τὴν καθαρότητα τῆς καρδιάς, τὴν ὁποίαν ἀφιέρωσε εἰς τὴν ἔξυπρήτησίν των.

Μέσα εἰς κοινωνικὰς συνθήκας ὅλως διόλου πρωτογόνους, τριγυρισμένος ἀπὸ ἀφάνταστον ἑξαθλίωσιν ἡ ὁποία μόνον εἰς ἔξεγέρσεις τῶν ταπεινοτέρων ἐνοστίκτων ἔδιδε τροφήν, ὁ Καγκάουα εὐρῆκε ἐν τούτοις τὸν τρόπον νὰ βοηθήσῃ ἑκατοντάδας χιλιάδων ὁμοφύλων του διὰ νὰ ἀπαλλαγούν ἀπὸ τὴν δυστυχίαν καὶ τὴν ἑξαθλίωσιν. Ἐνας καὶ μόνος ἀδύνατος ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος μάλιστα καὶ ἐκινδύνευσε νὰ ἀποθάνῃ ἐνωρίτατα ἀπὸ φυματίωσιν, κατώρθωσε νὰ ἀναδειχθῆ ἔμπνευσμένος ἀναμορφωτής, ἀληθινὸς ἄγγελος παρηγορίας δι' ἑκατομμύρια ὅλα ψυχῶν. Ἀξίζει νὰ μελετήσῃ κανεὶς τὴν ζωὴν του διὰ νὰ ἰδῆ τὴν πηγὴν ὅλης αὐτῆς τῆς κολοσσιαίας δυνάμεως, πού ἦλθε νὰ σκηνώσῃ εἰς ἓνα τόσο ἐύθραστον σκεῖος.

ΜΕΣΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΚΟΛΑΣΙΝ

Πατέρας τοῦ Καγκάουα ἦταν ἓνας εὐπορος ἀριστοκράτης, μητέρα του δὲ ὄχι ἡ σύζυγος τοῦ ἀριστοκράτου αὐτοῦ, ἀλλὰ κάποια χορεύτρια, πούλημένη εἰς τὴν ἀ-

σωτείαν ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς γονεῖς τῆς ἐκ λόγων ἐσχάτης ἐνδείας. Ἔτσι, κατὰ τὸ ἔτος 1888, ἁμαρτία πού πηγάζουν ἀπὸ τὴν ἀφθονίαν τοῦ πλούτου καὶ τὴν ἐσχάτην πενίαν συνειργάσθησαν διὰ τὴν γέννησιν τοῦ Καγκάουα, τὸ γεγονός δὲ αὐτὸ ἐπηρέασε σπουδαίως καὶ τὴν σκέψιν του καὶ τὴν δρᾷσιν του. Οἱ γονεῖς του ἐπλήρωσαν πολὺ ἀκριβὰ τὸν ἔκλυτον βίον των: Εἰς ἡλικίαν τεσσάρων μόλις ἔτων ὁ Καγκάουα ἔμεινε ὄρφανὸς καὶ ἀπὸ πατέρα καὶ ἀπὸ μητέρα. Τὴν ἀνατροφὴν τοῦ μικροῦ ἀνέλαβε ἡ νόμιμος σύζυγος τοῦ πατέρα, ἡ ὁποία εὐρῆκε ἔτσι ἓνα μέσον ἀγρίας ἐκδικήσεως. Συνείθιζε νὰ ἀποκαλῆ τὸν μικρὸν «τὸ παιδί τῆς ἐχθρᾶς τῆς». Ἐπέρασσε ἔτσι ὁ Καγκάουα ἐφιαλτικὰ παιδικὰ χρόνια, διότι ἡ ἐχθρότης καὶ τὸ μῖσος εἶχαν μεταδοθῆ εἰς ὀλόκληρον τὸ περιβάλλον του. Ἀποξενωμένος ἐντελῶς ἀπὸ τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἀναγκασμένος νὰ ζητῆ κάποιο ἶχνος ἔστω καλωσύνης μόνον εἰς τὴν φύσιν—τὰ δένδρα, τὰ λουλούδια, τὰ ζῶα, τὰ πουλιὰ—ἠσθάνετο τόσο μόνον τὸν ἑαυτὸν του, τόσο ἐστερημένην περιεχομένου τὴν ζωὴν, ὥστε ἡ ἀπόγνωσις τὸν ἔφερε εἰς τὴν ἀπόφασιν τῆς αὐτοκτονίας—εἰς ἡλικίαν δεκατεσσάρων μόλις ἔτων.

ΤΟ ΕΥΤΥΧΙΣΜΕΝΟ ΣΥΝΑΠΑΝΤΗΜΑ

Κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην στιγμὴν τῆς ζωῆς του συνήνητησε κάποιους ἱεραποστόλους καὶ ἠθέλησε νὰ ἀκούσῃ τὰ κηρύνματά των. Ὁ ἀδελφός του, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐζήτησε τὴν ἄδειαν, ἔθεώρει τὸν Χριστιανισμόν ὡς «θρησκείαν προδότου», τοῦ ἐπέτρψε ὅμως...μόνον διὰ τὴν ὀφέλειαν ἀπὸ τὴν ἐξάσκησιν εἰς τὴν ἀγγλικὴν γλῶσσαν. Ἔτσι τὸ παιδί αὐτὸ πού εἶχε διδαχθῆ τὰς ἐντολάς τοῦ Κομφουκίου «Γίνε κύριος, γίνε ἅγιος», ἀλλὰ πού

δὲν ἔβλεπε πούθενά οὔτε κύριον οὔτε ἄγιον, ἀντίκρουσε, μέσα εἰς τὸ κήρυγμα τῶν ἱεραποστόλων καὶ τὴν μελέτην τῆς Γραφῆς, τὴν φυσιογνωμίαν τοῦ Χριστοῦ. Ἡσθάνθη βαθυτάτην κατάπληξιν. Ἡ σταυρική θυσία τοῦ Χριστοῦ ἐχάραξε εἰς τὸ βάθος τῆς καρδιάς του ἀνεξίτηλον ἐντύπωσιν. Στερημένος ἀπὸ κάθε θαλαπυρῆν ἀπὸ τὰ πρῶτα του χρόνια, ποτὲ δὲν εἶχε φαντασθῆ τὴν ἀγάπην. Ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν ἐντυπώσεων αὐτῶν ἔτρεξε εἰς τὸ σπίτι τοῦ ἱεραποστόλου δόκτορος Μάιερς, ὁ ὁποῖος ἐκείνη τὴ στιγμή ἦτο στὸ τραπέζι, καὶ μὲ δάκρυα καὶ λυγμούς ἐζήτησε περισσότερες πληροφορίες διὰ τὴν μεγαλειώδη θυσίαν τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ ἀγάπη σιτὸν ἄνθρωπον.

Ὁ δόκτωρ Μάιερς καὶ ἡ γυναῖκα του ἐστάθησαν γι' αὐτὸν πατέρα καὶ μητέρα. Τοῦ ἐδίδαξαν τὴν Ἀλήθειαν τοῦ Εὐαγγελίου, τὴν ὁποίαν ἡ καρδιά του ἐδέχετο ὅπως ἡ διψασμένη γῆ τὴν εὐλογίαν τῆς βροχῆς, μὲ αἶσθημα θανατασμοῦ βαθυτάτου. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ τὸν ἔκαμαν νὰ χαρῆ καὶ νὰ γελάσῃ γιὰ πρώτη φορά. Τὸ πνεῦμα του ἐπλημμύρισε φῶς καὶ ζωή. Ἡ μελαγχολία του ἐξηφανίσθη. Ἐνας ἄλλος Καγκάουα εἶχε γεννηθῆ.

ΤΟ ΗΡΩΪΚΟΝ ΞΕΚΙΝΗΜΑ

Ἀμέσως ἡ ζωὴ του ἀπέκτησε νέαν ἐννοίαν. Ἡσθάνθη νὰ τοῦ δίδεται ἐντολὴ ἀπὸ τὸν Θεὸν νὰ ὑπηρετήσῃ τοὺς δυστυχημένους ὁμοεθνεῖς του. Ὁ πόνος κάθε δυστυχοῦς ἔγινε καὶ ἰδικός του πόνος. Ἀγωνία πραγματική, τὴν ὁποίαν εἰς τὴν ἀρχὴν μετωχέτευε εἰς προσευχήν.

Ἐτελείωσε τὸ Γυμνάσιον. Ὁ θεῖος του τὸν προώριζε διὰ τὸ διπλωματικὸν σιάδιον, ἀλλ' ὁ Καγκάουα ἤθελε νὰ φοιτήσῃ εἰς τὴν θεολογικὴν σχολὴν διὰ νὰ γίνῃ ἱεροκῆρυξ. Ἐτσι ἐπῆλθε ἡ ρῆξις, ἀποτέλεσμα τῆς ὁποίας ἦτο νὰ ἐκδιωχθῆ ὁ ἐπίμονος νέος ἀπὸ τὸ ὑπερήφανο σπίτι τῶν συγγενῶν του μὲ μόνα τὰ ροῦχα ποὺ ἐφοροῦσε. Ὁ Καγκάουα δὲν ἐχρειάζετο πλέον καμμίαν προσπάθειαν διὰ νὰ συμμερίζεται τὴν δυστυχία τῆς φτώχειας: Ἦτο ὁ ἴδιος εἰς τοὺς πέντε δρόμους.

Οἱ ἱεραπόστολοι τοῦ ἔδωσαν κάποια μικρὴ ὑποτροφία καὶ ἔτσι ἐφοίτησε εἰς τὸ πρεσβυτεριανὸν Κολλέγιον τοῦ Τόκιο. Περίεργος φοιτητῆς, ποὺ ἐχάριζε εἰς πτωχοὺς συμφοιτητάς του ὅ,τι εἶχε, ἀκόμη καὶ τὰ ροῦχα ποὺ ἐχρειάζετο αὐτὸς ὁ ἴδιος. Ὑπυθέσεις ποὺ ἦσαν καταδικασμένα ἀπὸ τὴν κοινὴν εἰδωλολατρικὴν γνώμην, εὗρισκαν εἰς τὸ πρόσωπόν του θεομὸν ὑποστηρικτὴν. Ἀκόμη καὶ οἱ συμφοιτηταὶ του τοῦ Κολλεγίου δὲν τὸν ἐκαταλάβαιναν καὶ μόνον ἀργότερον ἀναγκάσθησαν νὰ ἀναγνωρίσουν πόσο ἡ ζωὴ του ξεπερνοῦσε τὴ δική των.

“... ΕΝ ΑΣΘΕΝΕΙΑ ΤΕΛΕΙΟΥΤΑΙ,,

Τὰς σπουδὰς του διέκοψε ἡ φυματίωσις. Οἱ γιατροὶ τὸν ἀπήλπισαν. Μετὰ τὸν πρῶτον κλονισμὸν ἀπὸ τὴν αἰφνιδιαστικὴν αὐτὴν εἶδησιν, ὁ Καγκάουα ἠσθάνθη ὅτι ὁ πόνος του δὲν ὤφειλετο εἰς τὸ ὅτι θὰ διεκόπτετο ἡ ἐπὶ τῆς γῆς αὐτῆς ζωὴ του, ἀλλ' εἰς τὸ ὅτι δὲν θὰ τοῦ ἦτο δυνατὸν νὰ τελειώσῃ τὴν ἀποστολὴν διὰ τὴν ὁποίαν εἶχε προορίσει τὸν ἑαυτόν του. Ἐζήτησε λοιπὸν ἀπὸ τὸν Θεὸν νὰ τοῦ δώσῃ τὸν ἀπαιτούμενον χρόνον. Τότε συνέβη κάτι, τὸ ὁποῖον εἰς τὴν ζωὴν τῶν χριστιανῶν ἔχει ἐπαναληφθῆ— ὅσον καὶ ἂν ἐπιμένουν νὰ ἀμφιβάλλουν ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ἐδοκίμασαν τὴν ζωὴν τῆς πίστεως: Ἡ προσευχὴ τοῦ Καγκάουα εἶχεν ἄμεσον ἀποτέλεσμα. Μάλιστα! Ὅσον καὶ ἂν καταπλαγοῦν μερικοί, τὸ γεγονὸς εἶναι ὅτι μαζὺ μὲ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου τῆς ἡμέρας κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Καγκάουα ἐζήτησε ἀπὸ τὸν Θεὸν νὰ τὸν κρατήσῃ εἰς τὴν ζωὴν, ἔπεσε καὶ ὁ πυρετός. Καὶ τὴν ἄλλην ἡμέραν οἱ γιατροὶ δὲν ἐγνώριζαν τὸν ἀσθενῆ των.

ΜΕΣΑ ΕΙΣ ΤΟ ΒΟΥΡΚΟ

Ἦτο ἀκόμη φοιτητῆς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς ὁ Καγκάουα, ὅταν ἐφόρτωσε τὰ λίγα πράγματά του εἰς ἓνα καρροτσάκι καὶ ἐγκατέλειπε ὀριστικῶς τὰς ἀνέσεις τοῦ οἰκοτροφείου. Ἐσκέπτετο ὅτι διὰ νὰ βοηθήσῃ τοὺς στερουμένους τῶν πάντων κατοίκους τῆς «φτωχογειτονιάς», ἔπρεπε νὰ ζῆσιν μαζὺ των, ἐπῆγε δὲ πράγματι

καὶ κατῳήσε εἰς τὸ μέσον τῆς χειροτέρας συνοικίας τοῦ Τόκιο (ποῦ ἐλέγετο Σινκάουα, καὶ ποῦ σήμερα μαζί με ἄλλες ἔχει ἔξαφανισθῆ χάρις εἰς τὴν νομοθεσίαν ποῦ εἰσηγήθη ὁ ἴδιος) εἰς μικρὸν τετράγωνον παράπηγμα ἔμβαδοῦ 1 μ. 83 ἐκ., τὸ ὁποῖον ἔβλεπε εἰς ἓνα ρυπαρὸν δρομίσκον. Ἡ ἀθλιότης τοῦ περιβάλλοντος αὐτοῦ καὶ ὁ ἠρωϊσμός ποῦ ἐχρειάζετο διὰ νὰ τὸ ἐκλέξη ἐλευθέρως ὁ Καγκάουα διὰ 15 συναπτὰ ἔτη, εἶναι ἀνώτερα κάθε περιγραφῆς. Ἐκεῖ ὅπου ἡ ἀστυνομία δὲν ἐτόλμα νὰ πλησιάσῃ, ὅπου αἱ ἀηδεῖς καὶ ἐπικίνδυνοι ἀσθένειαι μετεδίδοντο ἐλεύθερα, ὅπου αἱ ἐπιδημίαι ἐνέσκηπταν πυκνά, ὅπου ἡ ἀλητεία, ἡ ρυπαρότης, τὸ πιεστό, τὰ ναρκωτικά, ἡ ἀνηθικότης (ὡς ἀνθρωπίνη ἀδυναμία, ὡς οἰκονομικὴ ἀνάγκη, ἀλλὰ καὶ ἐπιχειρήσεις), ἡ κλοπὴ, τὸ χαρτοπαίγνιον, αἱ συμπλοκαί, τὰ μαχαίρια ἦσαν διαρκῶς εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν, ὅπου οἱ ἐγκληματικοὶ τύποι ἐθαυμάζοντο καὶ ἐτριγύριζαν ἐπιδεικνύοντες καὶ τὰ κρανία τῶν θυμάτων των, μέσα εἰς αὐτὴν τὴν κόλασιν ὁ Καγκάουα ἔζησε ἐπὶ τόσα χρόνια.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΝΟΙΑ

Καὶ ὄχι μόνον αὐτό. Ὁ Καγκάουα ἐπροχώρησε παραπέρα εἰς τὴν ἐξυγιαντικὴν του ἐργασίαν. Εἰδικῶς ἐκπαιδευθεὶς πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτόν, διδάσκει τὸν λαὸν πῶς θὰ καλυτερεύσῃ τὴν θέσιν του μετὰ τὴν ἔντιμον καὶ παραγωγικὴν ἐργασίαν. Δείχνει εἰς τοὺς ψαράδες πῶς νὰ ἀποκτήσουν καλύτερες βάρκες καὶ καλύτερα σύνεργα, ἐνισχύει τὴν κίνησιν διὰ νὰ φυτευθοῦν καρποφόρα δένδρα στὶς ἀπέραντες ἀχρησιμοποίητες ἐκτάσεις, διδάσκει τὸν λαὸν πῶς νὰ ἐτοιμάζουσι τροφὴν γιὰ τὰ πουλερικά ἀπὸ βαλανίδια καὶ σπόρους καὶ πῶς νὰ ὀργανώσουσι γενικῶς τὸ ἐπάγγελμά των, ὥστε νὰ μπορέσῃ νὰ τοὺς συντηρήσῃ. Εἰς ἄπειρα χωριά ἴδρυσεν ἀπὸ ἓνα σχολεῖο ὅπου διδάσκεται, ἀναλόγως τῶν τοπικῶν ἀναγκῶν, μελισσοκομία, ἰχθυοτροφία, πτηνοκομία κτλ. Τὴν διδασκαλίαν αὐτὴ συνοδεύει καὶ τὸ κήρυγμα τὸ χριστιανικόν.

Τὸ μέσον μετὰ τὸ ὁποῖον κυρίως κατῳ-

θωσεν ὁ Καγκάουα νὰ συντρέξῃ τὰς ἀπόρους τάξεις εἶναι αἱ συνεργατικαὶ ἐνώσεις, αἱ ὁποῖαι διευθύνονται μετὰ πνεῦμα χριστιανικόν καὶ ἔχουν θαυμάσια ἀποτελέσματα καὶ εἰς τὴν καθ' ὅλου οἰκονομίαν τοῦ τόπου, διότι ἀποκλείουν τὰς κερδοσκοπικὰς προθέσεις καὶ δὲν ἀφίνουν νὰ γίνεταί σπατάλη δυνάμεων δι' ἔργα ἀδιάφορα ἢ καὶ ἐπιβλαβῆ. Εἶναι δὲ ἰδιαιτέρως ἐνδιαφέρον καὶ σημαντικόν τὸ γεγονός ὅτι ὁ ἄνθρωπος αὐτός, ἐπειδὴ ἐμφορεῖται ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ καὶ ἔχει εἰς τὴν διάθεσίν του τὴν δύναμιν τῆς ἀληθείας καὶ τῆς πίστεως, ἐπέτυχε νὰ φανῆ ἀποτελεσματικῶς χρήσιμος εἰς πλήθη ἀπαθλιωμένων ἄλλοτε ἀπὸ τὴν πενίαν ὁμοειδῶν του καὶ ἐντὸς συντόμου διαστήματος μετέβαλε ἐντελῶς τὰς συνθήκας τῆς ζωῆς των. Ἡ τακτικὴ του τῆς ἀγάπης τῆς συγχωρητικότητος, τῆς ὑπομονῆς, τακτικῆς ἢ ὁποῖα ἐθεωρήθη κάποτε οὐτοπιστικῆ καὶ γελοία, ἐπέτυχε ἀποτελέσματα πραγματικὰ καὶ βέβαια, ὅταν ἀκόμη ἡ τακτικὴ τῆς βίας δὲν ἐδημιούργησε παρὰ τὴν ἀγρίαν καὶ ἀδιάκοπον ἐσωτερικὴν διαμάχην! Χάρις εἰς τὰς συνεργατικὰς ἐνώσεις αἱ ὁποῖαι ὅλον ἐξαπλοῦνται εὐρύτερον, χάρις κυρίως εἰς τὴν μεταβολὴν τῶν καρδιῶν ποῦ προκαλεῖται ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιον, μυριάδες ὀλόκληροι πανηγυρίζουσι τὴν εὐημερίαν ποῦ διεδέχθη τὴν φτώχεια των καὶ χιλιάδες πλουσίων ἠσθάνθησαν τὴν ἀνάγκην νὰ φανοῦν χρήσιμοι—νὰ χαροῦν διότι τοὺς δίδεται ἡ εὐκαιρία ἐνὸς τόσον μεγάλου ἔργου, ὅπως τὸ νὰ φανῆ κανεὶς χρήσιμος εἰς ἀνθρωπίνης ψυχᾶς.

Σήμερον ἡ κίνησις αὐτὴ ἔχει τεραστίαν ἐξάπλωσιν, εἰς πανεπιστήμια δὲ ὅσον καὶ εἰς τὰ τελευταῖα χωριά ὁ Καγκάουα ἀναζητεῖ καὶ ἐκπαιδεύει τὰ κατάλληλα στελέχη. Μετὰ τὸν τρόπον αὐτόν, τῆς παροχῆς δηλαδὴ σπουδαίας εὐκαιρίας δι' ἄμεσο καὶ σημαντικὴν βοήθειαν τῶν πενομένων, ὁ Καγκάουα εἶχε καὶ τὴν εὐχάριστον πείραν νὰ ἴδῃ νὰ συγκρατοῦνται κοντὰ εἰς τὴν κίνησιν του χιλιάδες νέων, οἱ ὁποῖοι ἄλλοτε ἐδελεάζοντο ἀπὸ τὰ «μεγαλεπήβολα» σχέδια τῶν διαφόρων ἀνατρεπτικῶν συστημάτων καὶ τὴν εὐκαιρίαν ἀμέσου δρασσεως, τὴν ὁποῖαν τοὺς παρουσίαζαν.

Σπουδαιότατον κατόρθωμα τοῦ Καγκάουα εἶναι καὶ τὸ ὅτι ἐψηφίσθη πίστωσις εἴκοσι ἑκατομμυρίων γιέν διὰ νὰ κατεδαφισθοῦν οἱ «φτωχογειτονιές» καὶ ν' ἀνοικοδομηθοῦν ὑγιεῖναι κατοικίαι εἰς πέντε ἀπὸ τὰς μεγαλυτέρας πόλεις τῆς Ἰαπωνίας. Αὐτὸ μόνον θὰ ἦρκει διὰ νὰ χαρακτηρισθῇ ὁ Καγκάουα ὡς μεγάλη φυσιογνωμία, αὐτὸ δὲ τὸν ἐπέβαλε καὶ εἰς τὴν Κυβέρνησιν (ἢ ὁποῖα εἰς τὴν ἀρχὴν τὸν ἔβλεπε δυσπίστως καὶ τὸν κατεδίωξε μάλιστα) τόσον ὥστε σήμερον εἰς δυσκόλους στιγμὰς νὰ ζητῆται ἐπισήμως ἢ συμβουλή του.

“ΕΛΘΕΤΩ Η ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΣΟΥ,,

Μία ἄλλη, ἀπὸ τὰς κεφαλαιωδεστέρας ἐνεργείας τοῦ Καγκάουα, ἦτο ἡ δημιουργία τῆς κινήσεως τῆς «Βασιλείας τοῦ Θεοῦ», ἢ ὁποῖα ἀνέλαβε τὸ τεράστιον ἔργον νὰ συνενώσῃ ὅλας τὰς χριστιανικὰς δυνάμεις τῆς Αὐτοκρατορίας καὶ νὰ ὀργανώσῃ κήρυγμα χριστιανικὸν διὰ τριάντα ὁλόκληρα ἑκατομμύρια πληθυσμοῦ.

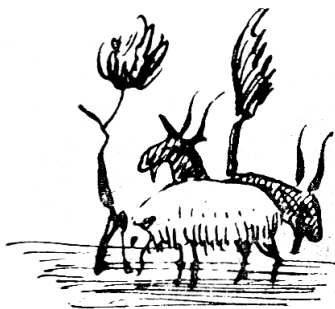
Ἐκ τῶν ἐξήντα περίπου βιβλία πού ἔχει ἐκδώσει (μερικὰ ἔχουν πωληθῆ εἰς 250.000 ἀντίτυπα) καὶ ἀπὸ τὸ περιοδικὸν πού ἐκδίδει ἐπίσης καὶ τὸ ὁποῖον κυκλοφορεῖ εἰς ἓνα ἑκατομμύριον φύλλα, εἰσπράττει δέκα περίπου χιλιάδες δολλαρίων. Ζῆ ὅμως ἀπλούστατα, μαζὺ μὲ τὴν ἐπίσης ἠρωϊκὴν σύζυγόν του, εἰς ἓνα ἀπέριττον σπίτι ἔξω ἀπὸ τὸ Τόκιο. Δαπανᾷ μόνον σαράντα δολλάρια τὸν μῆνα καὶ διαθέτει τὰ ὑπόλοιπα ὑπὲρ τοῦ θρησκευ-

τικοῦ καὶ κοινωνικοῦ ἀγῶνος. Ἡ κατοικία του εἶναι σήμερον ἓνα κέντρον προσκυνήματος, ὅπου συρρέουν πλήθη ἀπὸ ἀνθρώπους πού εὐγνωμονοῦν. Περιώδευσε τελευταίως τὴν Ἀμερικὴν ἐπὶ ἑξάμηνον, κατόπιν προσκλήσεων διὰ νὰ ὁμιλήσῃ, θὰ ἐχρειάζετο ὅμως νὰ μείνῃ ἐκεῖ ἐπὶ τρία χρόνια, ἂν ἤθελε ν' ἀνταποκριθῇ εἰς ὅλας τὰς αἰτήσεις ὁμιλιῶν πού τοῦ ἔγιναν.

ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΙΚΟΣΤΟΝ ΑΙΩΝΑ

Πολὺ ὀλίγοι ἄνθρωποι εἰς τὴν παγκόσμιον Ἱστορίαν θὰ ἤμποροῦσαν νὰ καυχηθοῦν ὅτι ἐβοήθησαν τοὺς ὁμοίως των εἰς τόσον μεγάλην ἔκτασιν ὅσον ὁ Καγκάουα. Ἔτσι, ἀπὸ τὸ ψυχικῶς ἔρημο παιδάκι, πού εἰς ἠλικίαν δεκατεσσάρων ἐτῶν δὲν εὗρισκε ἄλλην διέξοδον ἀπὸ τὴν αὐτοκτονίαν, τὸ Εὐαγγέλιον ἔβγαλε ἓναν ἠρώα. Ἡ ἀσύγκριτος ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ προεκάλεσε τόσῃν κατάπληξιν εἰς τὴν καρδιὰ αὐτοῦ τοῦ παιδιοῦ, τὸ ὁποῖον ἦταν εἰς θέσιν νὰ καταλάβῃ πραγματικὰ τὸ μεγαλεῖον της, ὥστε κάτι ἀπὸ τὴν λάμψιν τῆς θείας αὐτῆς ἀγάπης, μετεφυτεύθη καὶ εἰς αὐτόν. Καὶ νὰ τί θαύματα ἐδημιούργησε. Ἴδου τί εἶναι ἱκανὴ νὰ παρουσιάσῃ—ὄχι μόνον εἰς παρωχημένας ἐποχάς, ἀλλὰ καὶ σήμερον, εἰς τὸν περιφημον εἰκοστὸν αἰῶνα μας—ἡ δύναμις τοῦ Χριστοῦ!

Β. Θ.

ΠΡΟΣ... ΑΝΑΚΑΛΥΨΙΝ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ!

Εἰς τὴν ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν εὐναιδίκετο νὰ ἀπορρίπτεται ἐν ὀνόματι τοῦ «ὀρθοῦ λόγου» κάθε παλαιὰ παράδοσις, ἔστω καὶ ἡ ἱερωτέρα, μόνον καὶ μόνον διότι ἦτο παλαιά, καὶ κάθε ὑπερφυσικὴ ἀλήθεια διὰ μόνον τὸν λόγον, ὅτι μερικὰ «ἐλεύθερα πνεύματα» δὲν ἤμποροῦσαν νὰ τὴν καταλάβουν, δὲν εἶναι παράδοξον πῶς καὶ τὸ Εὐαγγέλιον ἐκρίθη ἐξοβελιστέον καὶ πῶς ἐπεδιώχθη ἀντὶ πάσης θυσίας ν' ἀποδειχθῇ ὁ Ἰησοῦς, ὁ Θεάνθρωπος τοῦ Εὐαγγελίου, ὡς ἀπλοῦς τις Ναζωραῖος διδάσκαλος ἐπιβληθεὶς διὰ τῆς καθαρότητος τῶν ἀντιλήψεων καὶ τῆς ἀγιότητος τῆς ζωῆς καὶ θεοποιηθεὶς ὑπὸ τῶν ἐνθουσιωδῶν μαθητῶν του.

Σήμερον, βεβαίως, ἐπέρασεν ἡ μόδα αὐτή, καθὼς ἐπέρασε καὶ ἐκείνη καθ' ἣν ἐν ὀνόματι τῆς Ἐπιστήμης ὄλαι αἱ θρησκευτικαὶ ἰδέαι ἀπερρίπτοντο ὡς ἄχρηστον ὑλικὸν ἢ ἐχαρακτηρίζοντο ὡς «νεκροὶ πὸν ἐβαλσαμώθησαν». Ἡ περίφημος ἀνωτέρα ἀρνητικὴ κριτικὴ τῶν Εὐαγγελίων ὑπέστη τέλος τὴν βάσανον τοῦ πραγματικοῦ ὀρθοῦ λόγου καί... δὲν τὴν ὑπέστη ἐπιτυχῶς. Ἀξίζει τὸν κόπον νὰ ἐκτεθοῦν ἐν ὀλίγοις ἢ προσπάθεια καὶ αἱ ἀξιώσεις τῆς ἀρνητικῆς κριτικῆς, καθὼς καὶ τὰ συμπεράσματα εἰς τὰ ὁποῖα ἡ ἐπιστήμη κατέληξε σχετικῶς. Διὰ μερικὸν Ἕλληνας «μοντέρνους» (τοῦ ΙΘ' αἰῶνος) μάλιστα, ἴσως εἶναι τοῦτο ἀπαραίτητον.

ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΤΗΣ ΑΡΝΗΤΙΚΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ

Εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς πρέπει νὰ σημειωθῇ, ὅτι ὀλόκληρον τὸ ἔργον τῆς ὀρθολογιστικῆς ἢ ἀρνητικῆς κριτικῆς ἐφ' ὅλης τῆς Ἀγ. Γραφῆς, ἰδιαίτερος ὅμως ἐπὶ τοῦ Εὐαγγελίου, στηρίζεται ἐπάνω εἰς μίαν προκατάληψιν: εἰς τὴν a priori καὶ ἀσυζητητὴ ἀπόρριψιν τοῦ ὑπερφυσικοῦ. Θέτοντες μίαν τοιαύτην προϋπόθεσιν, ἦτο

φυσικὸν νὰ ἀρνηθοῦν πᾶσαν ἐπέμβασιν τοῦ Θεοῦ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, πολλῶν δὲ μᾶλλον ἐνανθρώπησιν αὐτοῦ. «Οὔτε ἐν τῷ κόσμῳ οὔτε ἐν τῇ ἱστορίᾳ, παρεισῆλθεν ὁ Θεὸς ὡς ἄτομον» λέγει ὁ Loisy⁽¹⁾. Τὸ συμπέρασμα εἶναι—διότι ἐκεῖ πρέπει νὰ καταλήξωμεν—ὅτι ἡ πίστις εἰς τὴν θεότητα τοῦ Ἰησοῦ δὲν ἔχει ἀντικειμενικὴν βάσιν, ἢ δὲ Καινὴ Διαθήκη καὶ μάλιστα τὰ τέσσαρα Εὐαγγέλια, πὸν ἀποτελοῦν τὴν ἐπίσημον μαρτυρίαν περὶ τῆς πίστεως ταύτης, πρέπει νὰ ὑποβληθοῦν εἰς κάθαρσιν. Κάθαρσις δὲ σημαίνει ἀπόρριψιν παντὸς ὑπερφυσικοῦ στοιχείου. Ὅπου τὰ Εὐαγγέλια κάμνουν λόγον περὶ γεγονότων ὑπερφυσικῶν, πρόκειται περὶ ἐπινοήσεων τῶν συγγραφέων ἢ περὶ προσθηκῶν ὑπὸ μεταγενεστέρων χειρῶν. Τὰ Εὐαγγέλια, ἐν τῇ τάσει νὰ παρουσιάσουν τὸν Ἰησοῦν ὡς φυσιογνωμίαν ὑπερφυσικὴν, ἐπεσκότισαν τὴν πραγματικότητα. Κατὰ τοὺς ὀρθολογιστάς, ἄλλος εἶναι ὁ Χριστὸς τῆς πίστεως, ὁ Χριστὸς τοῦ δόγματος, καὶ ἄλλος ὑπῆρξεν ὁ ἱστορικὸς Ἰησοῦς. Ὁ δογματικὸς Χριστὸς, λέγει ἀνυποστόλως ὁ Crooker, εἶναι «ψευδὴς Χριστὸς»⁽²⁾. Ἐθεσαν λοιπὸν ὡς σκοπὸν των νὰ τραποῦν «πρὸς ἀνακάλυψιν τοῦ Ἰησοῦ, τοῦ ἀληθινοῦ Ἰησοῦ»⁽³⁾, τοῦ Ἰησοῦ τῆς ἱστορίας, ὅπως τὸν ἀπεκάλεσαν. Τὸ πρῶτον δὲ Εὐαγγέλιον, τὸ ὁποῖον ἐδέχθη τὰ ὁμαδικὰ των πυρᾶ, ἦτο τὸ κατὰ Ἰωάννην. Τὸ Εὐαγγέλιον αὐτό, τὸ περισσότερον θεωρητικὸν καὶ τὸ περισσότερον τῶν ἄλλων τονίζον τὴν θείαν φύσιν καὶ ἀποστολὴν τοῦ Ἰησοῦ,

(1) *Simple réflexions sur le Decret du Saint-Office...* Paris 1908 σελ. 150.

(2) *The Supremacy of Jesus*, Boston 1904 σελ. 60.

(3) Πρβλ. A. Neumann, *Jesus, wer er geschichtlich war*; H. Weinel, *Jesus im neunzehnten Jahrhundert*, Tübingue 1903.

ἐτέθη ἐκποδὼν χωρὶς δευτέραν συζήτησιν. «Εἶναι ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας, ὅτι ὁ Χριστὸς τοῦ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγελίου δὲν εἶναι ἀπολύτως ὁ ἱστορικὸς Ἰησοῦς» εἶπεν ὁ Α. Meyer⁽¹⁾. «Δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ὑπολογίζωμεν τὸ κατὰ Ἰωάννην μεταξὺ τῶν ἱστορικῶν ἐγγράφων διὰ τὸν βίον τοῦ Ἰησοῦ», διεκήρυξε μετὰ τῆς αὐτῆς ἀνθεντικότητος καὶ ὁ von Soden⁽²⁾.

Τοιοιτοτρόπως, χωρὶς μέγαν κόπον ἔθεσαν εἰς τὴν ἄκρην τὸ τέταρτον Εὐαγγέλιον καὶ ἐκράτησαν μόνον τὰ Συνοπτικά, ὅπως ἐπεκράτησε νὰ ὀνομάζωνται τὰ εὐαγγέλια τοῦ Ματθαίου, τοῦ Μάρκου καὶ τοῦ Λουκᾶ. Τί ὠφελήθησαν ὁμῶς ἐξ αὐτοῦ; «Ὅταν παρεμέρισαν τὸν Ἰωάννην, παρατηρεῖ ὁ Warfield⁽³⁾, κατὰ τὰς περὶ θαύματος προκαταλήψεις αὐτῶν, καὶ ἐξεδήλωσαν προτίμησιν ὑπὲρ τῶν Συνοπτικῶν, ἀντελήφθησαν μετ' ὀλίγον, ὅτι ἐκ τῆς προτιμήσεως ταύτης οὐδὲν ἐκέρδισαν.» Καὶ ὁ λόγος εἶνε προφανής. Ὅσον καὶ ἂν τὰ Συνοπτικά τονίζον τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν τοῦ Χριστοῦ, ἢ κεντρικῶν τῶν ιδέα εἶναι, ὅτι ὁμιλοῦν περὶ τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τὸ δὲ ὑπερφυσικὸν στοιχεῖον εἶναι ἀδιασπᾶστος καὶ ὀργανικῶς συννησασμένον μετὰ τῆς ὅλης ἀφηγήσεως αὐτῶν.

Τί ἔπρεπε νὰ γίνῃ λοιπόν; Ἐφ' ὅσον ἐτέθη ὡς ἀρχή, ὅτι ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ θὰ γίνῃ δεκτὴ μία τοιαύτη ιδιότης ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἰησοῦ, ἔπρεπε καὶ τὰ Συνοπτικά νὰ ὑποβληθοῦν εἰς κάθαρσιν. Πᾶν ὅ,τι καὶ εἰς αὐτὰ περιέχεται τὸ ὑπερφυσικόν, ἐθεωρήθη ἢ παραποίησις ἢ προσθήκη μεταγενεστέρα. Ἐνόμισαν μάλιστα ὅτι διασαφηνίζον καλύτερον τὰ πράγματα διὰ τῆς χρησιμοποίησεως μερικῶν παρομοιώσεων. Οὕτω παρωμοίωσαν τὸ ἀρχικὸν εὐαγγελικὸν κείμενον πρὸς τὰ στρώματα τῆς γῆνης ἐπιφανείας, τὰς δὲ προσθήκας, τὰς ὁποίας αὐτοὶ ἀνεκάλυπτον

εἰς ἐκεῖνο, πρὸς τὰς διαφόρους ἀποθέσεις κατὰ τὰς κατακλυσμιαίας καὶ προκατακλυσμιαίας γῆνας προσχώσεις. Ἐχρησιμοποίησαν ἀκόμη καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ ἀμυγδάλου. «Πρέπει νὰ θραύσωμεν, εἶπαν, τὸ κέλυφος καὶ νὰ τὸ ἀπορρίψωμεν, διὰ νὰ ἀνεύρωμεν τὸν καρπὸν τοῦ ἀμυγδάλου. Καὶ πρέπει νὰ ἀπομακρύνωμεν καὶ ἀπὸ τοῦ καρποῦ τούτου τὸν φλοιόν, διὰ νὰ ἔχωμεν τὸν λευκὸν καρπὸν»⁽¹⁾.

Περὶ τὸν νὰ σημειώσωμεν, ὅτι κέλυφος καὶ φλοιὸς ἐνταῦθα ὀνομάζονται τὰ ὑπερφυσικά στοιχεῖα.

ΠΟΙΑ ἮΣΑΝ ΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΥΤΑ ;

Οἱ ὀρθολογισταὶ τὰ καθώριζον λεπτομερέστερον.

Ἐν πρώτοις, ἀπορρίπτονται ὅλα τὰ χωρία ἐκεῖνα, εἰς τὰ ὁποῖα προφητεῖαι τῆς Παλ. Διαθήκης (Π.Δ.) παρουσιάζονται ἐκπληρωθεῖσαι ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ (Κ.Δ.) «Ἡ πεποιθήσις ὅτι αἱ προφητεῖαι τῆς Π.Δ. ἐπληρώθησαν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Ἰησοῦ, ἐπενήργησε κατὰ τὸν τρόπον διαταρακτικὸν ἐπὶ τῆς παραδόσεως» παρετήρησεν ὁ Harnack⁽²⁾. Ὅλα τὰ σημεῖα τῆς Κ. Δ., ὅλαι αἱ λεπτομέρειαι τοῦ Πάθους καὶ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου, αἱ ἔχουσαι παράλληλόν τι χωρίον ἐν τῇ Π. Δ., ἀπορρίπτονται παρενθύς, ἄνευ καὶ τῆς ἐλαχίστης ἐξετάσεως. Τοιοιτοτρόπως μὲ τὴν μικρὰν αὐτὴν καὶ ἀνέξοδον ἐγγείρησιν—μόνον μερικὰ λόγια ἐξωδεύθησαν—τὸ μὲν κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον ἠλαττώθη μόλις κατὰ τό... ἐν τρίτον, ἐκτεταμένα δὲ τμήματα ἀπὸ τὰ κατὰ Μᾶρκον καὶ Λουκᾶν ἀπεκόπησαν καὶ ἐρρίφθησαν μὲ τὴν κατηγορίαν τοῦ ἀναξιόπιστον.

Ἦλθεν ἔπειτα ἡ σειρά τῶν θ α υ μ ἄ τ ω ν. Κάθε διήγησις εὐαγγελικῆ σχετιζομένη ὁπωσδήποτε μετὰ τοῦ θαύματος, κρίνεται ἀπορριπτέα. Τὸ ξεκαθάρισμα εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἦτο ἀκόμη εὐκολώτερον. Πρῶτα-πρῶτα αἱ περὶ τῆς γεννήσεως καὶ τῆς νηπιακῆς ἡλικίας τοῦ Ἰη-

(1) Die moderne Forschung über die Geschichte des Urchristentums, Fribourg in—Brisgau, 1898 σελ. 53.

(2) Die wichtigsten Fragen im Leben Jesu, Berlin 1904 σ. 5.

(3) Ἐν ἄρθρῳ Jesus Christ ἐν Shaff—Herzog, Real Encyclopedia τόμ. VI σελ. 150 ἔξ.

(1) Πρβλ. L. Fillion, L'Évangile mutilé et dénaturé, Paris 1909 σελ. 16.

(2) Das Wesen des Christentums, μετ. Ἀγγλ. σελ. 23.

σοῦ διηγῆσεις δὲν γίνονται δεκταί. «Περὶ τῆς παιδικῆς ἡλικίας καὶ τῆς νεότητος τοῦ Ἰησοῦ, γράφει ὁ Pfleiderer⁽¹⁾, δὲν ἔχομεν οὐδεμίαν γνῶσιν ἱστορικῆν. Ὅσα διηγοῦνται ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου τὰ κατὰ Ματθαῖον καὶ Λουκᾶν εὐαγγέλια εἶναι ἄνευ ἀξίας τινὸς ἱστορικῆς». Τὴν τύχην τῶν διηγήσεων τούτων ἠκολούθησεν ἔπειτα καὶ κάθε ἄλλη διήγησις ἀναφερομένη εἰς οἰονδήποτε θαῦμα τοῦ Κυρίου, μὲ τὸν ἀνθαίρετον ἰσχυρισμόν, ὅτι «οἱ εὐαγγελισταὶ ἀπέδωκαν εἰς τὸ ἐκ τῶν θαυμάτων ἐπιχείρημα σημασίαν, ὁποῖαν ὁ Ἰησοῦς δὲν ἀνεγνώρισε ποτέ»⁽²⁾. Οὕτω, αἱ θεραπείαι τῶν τυφλῶν καὶ αἱ ἀναστάσεις τῶν νεκρῶν «πρέπει νὰ ἐκληφθοῦν ἠθικῶς»⁽³⁾. Ἄλλα τινὰ θαύματα, ὅπως ἡ θαυματουργικὴ ἀφθονος ἀλείψια, ὁ πολλαπλασιασμός τῶν ἄρτων, ἡ ἀποξήρανσις τῆς συκῆς, ὀφείλονται εἰς ἀπλοῦς λόγους τοῦ Κυρίου, τοὺς ὁποίους ἡ μετέπειτα παράδοσις παρεμόρφωσεν. Ἡ ἀφήγησις λ.χ. τῆς ἀναστάσεως τῆς θυγατρὸς τοῦ Ἰαείρου ἐξηγεῖται ὑπὸ τοῦ Α. Robinson⁽⁴⁾ ὡς προελθοῦσα...ἐξ ὑποσχέσεως τοῦ Ἰησοῦ, ὅτι θὰ ἀναστήσῃ αὐτὴν «εἰς τὴν αἰωνίαν βασιλείαν τοῦ οὐρανοῦ Πατρὸς». Ὡς πρὸς τὴν ἀφήγησιν τῆς ἀναστάσεως τοῦ Λαζάρου, ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς, ἄγνωστον πόθεν πληροφορηθεὶς, διατείνεται ὅτι ὁ Ἰησοῦς εἶπεν ἀπλῶς εἰς τὰς ἀδελφὰς τοῦ Λαζάρου, ὅτι ὁ ἀδελφός των θὰ ἀνίστατο μίαν ἡμέραν. «Τὰς ἐδήγησε νὰ πιστεύσωσιν ἀπλῶς καὶ τυφλῶς εἰς μίαν νέαν ὑπερπέραν ζωὴν, ἣτις ἀναμένει τὸν ἀδελφόν των. Τὰς ἔκαμε νὰ ἴδωσιν, ἵνα εἴπωμεν οὕτως, ἐν φαντασίᾳ τὸν ἀδελφόν των ἀναστάντα»⁽⁵⁾. Αὐτὸ ἦτο ὄλον! Ὁ συγγραφεὺς ἰκανοποιεῖται πλήρως ἀπὸ τὴν ἐξήγησιν αὐτὴν, ὑποτίθεται δέ, ὅτι καὶ ὁ ἀναγνώστης...

Μετὰ τὰ θαύματα καὶ αἱ προφητεῖ-

αι τοῦ Ἰησοῦ. Ὅλαι αἱ προφητεῖαι καὶ προρρήσεις τοῦ Ἰησοῦ περὶ ἑαυτοῦ, περὶ τοῦ πάθους Του, περὶ τῆς ἀναστάσεώς Του, περὶ τῆς Ἐκκλησίας Του ἀποκόπτονται ἐκ τῶν εὐαγγελίων μὲ τὸ ψαλλίδι τῶν ὀρθολογιστῶν, χαρακτηριζόμεναι ὡς «ἀδύνατος μαντεία»⁽¹⁾. Ἐξ ἄλλου ὁ Wellhausen⁽²⁾ εἶναι ἀπολύτως βέβαιος, ὅτι ὁ Ἰησοῦς δὲν προεἶπε τίποτε περὶ τῆς δευτέρας Του παρουσίας, ἀλλ' ὅτι οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ ἐπενόησαν τὴν ἀδύνατον ταύτην ἐπάνοδον. Καὶ ὁ E. Havet⁽³⁾ ἔχει ἀκράδαντον πεποίθησιν ὅτι ὁ Ἰησοῦς δὲν ἐξέφερε καμμίαν προφητείαν καὶ ὅτι αἱ σχετικαὶ ἀφηγήσεις τῶν εὐαγγελίων δὲν ἔχουν καμμίαν ἱστορικῆν ἀξίαν: «ὅπως ὁ Ἰησοῦς δὲν ἔκαμε θαύματα, οὕτω δὲν εἶπε καὶ προφητείας, διότι ἡ προφητεία εἶνε θαῦμα» (ὅπερ ἔδει δεῖξαι!).

Ἄλλ' ἂν αἱ προφητεῖαι καὶ τὰ θαύματα—αἱ ἀποδείξεις τῆς θείας ἀποστολῆς τοῦ Ἰησοῦ—ἀπερρίφθησαν, μὲ πολὺν μεγαλυτέραν εὐκολίαν ἠκολούθησαν τὴν τύχην αὐτὴν καὶ αἱ περὶ τῆς τοιαύτης ἀποστολῆς μαρτυρίαι τρίτων αἱ ἀπαντῶσαι εἰς τὰ εὐαγγέλια. Οὕτω ἐθεωρήθησαν ἀναξιόπιστοι ὅλαι αἱ εὐαγγελικαὶ περικοπαὶ εἰς τὰς ὁποίας περιέχεται ἡ περὶ τοῦ Ἰησοῦ ὡς Μεσσίου μαρτυρία τοῦ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου καὶ ὄλον ἐν γένει τὸ κήρυγμα αὐτοῦ. Ἄνευ οὐδεμιᾶς βάσεως ἱστορικῆς διεκήρυσαν μὲ τὴν χαρακτηρισίζουσαν αὐτοὺς «ἀνθεντικότητα» ὅτι ὁ Ἰωάννης «δὲν ἀνεγνώρισε, πολλῶν δ' ὀλιγώτερον διεκήρυσεν ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἦτο ὁ Μεσσίας»⁽⁴⁾.

Τέλος, διὰ νὰ μὴ μείνῃ τίποτε ὀρθιον εἰς τὴν θέσιν του, ἀπερρίφθησαν ὡς ψευδῆ καὶ πλαστὰ ὅλα ἐκεῖνα τὰ σημεῖα τῶν εὐαγγελίων, εἰς τὰ ὅποια ὁ Ἰησοῦς ἐμφανίζεται ἀποδίδων εἰς ἑαυτὸν τοὺς τίτλους Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, Μεσσίας κλπ. Κατώρθωσαν μάλιστα νὰ εἰσχωρήσουν εἰς τὴν σκέψιν τοῦ Ἰησοῦ καλύτερον καὶ ἀπὸ τοὺς εὐαγγελιστάς, διὰ νὰ μᾶς παρά-

(1) Die Entstehung des Christentums σελ. 61.

(2) A. Réville, Jésus de Nazareth, Paris, 1897 τόμ. II σελ. 84.

(3) Αὐτόθι σελ. 115.

(4) A Study on the Saviour in the newer light, London, ἔκδ. β' 1898 σελ. 165.

(5) Αὐτόθι. σελ. 301.

(1) Réville, ἐνθ' ἄνωτ. τ. II σελ. 212.

(2) Einleitung in das Neue Testament σελ. 96—97.

(3) Revue des deux Mondes, 1 Avril 1881 σελ. 585.

(4) A. Réville ἐνθ' ἄνωτ. τόμ. I σελ. 440.

σχουν την πληροφορίαν, ὅτι «ἢ σχέσις, τὴν ὁποίαν ὁ Ἰησοῦς ἔσχε μετὰ τοῦ Θεοῦ, δὲν ὑπῆρξε ποτὲ ἐν τῇ σκέψει τοῦ Ἰησοῦ τῆς ἱστορίας τι τὸ μεταφυσικόν»⁽¹⁾.

ΤΙ ΑΠΕΜΕΙΝΕ ;

α') Ὁ Urmarkus.

Καὶ τώρα ὁ ἀναγνώστης ἴσως διερωτᾶται : Ὑστερα ἀπὸ ὅλα αὐτά, τί ἀπέμεινε λοιπὸν ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου ἀνέπαφον ; Καὶ τί εἶδους Εὐαγγέλιον θὰ κατεσκευάζε τις, ἐὰν ἠθελεν ἀκολουθήσει τὰς γνώμας τῶν ὀρθολογιστῶν ; Ποίαν δὲ εἰκόνα περὶ τοῦ Ἰησοῦ θὰ ἐσχημάτιζεν ἀπὸ τὸν καρπὸν αὐτὸν τῆς ὀρθολογιστικῆς—ἀρητικῆς κριτικῆς ; Ὅτι οἱ ὀρθολογισταὶ διὰ τῶν ἀνθαιρεσιῶν των ἐπεσκότισαν τὰ πράγματα εἰς βαθμὸν ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι νὰ φθάνουν πρὸ ἀδιεξόδου, κατασκευάζοντες εἰκόνας τῆς προσωπικότητος τοῦ Ἰησοῦ περιεχούσας ὅ,τι τὸ ἀντιφατικὸν καὶ ἐντελῶς ἀνιστόρητον καὶ παράλογον, θὰ τὸ ἴδωμεν εἰς ἄλλην εὐκαιρίαν. Ἐπὶ τοῦ παρόντος θὰ ἔπρεπε νὰ σημειώσωμεν ἀπλῶς μερικὰς σκέψεις, αἱ ὁποῖαι γεννῶνται εἰς πάντα κοινὸν νοῦν μελετῶντα τὸ ἔργον τῆς ἀρητικῆς κριτικῆς.

Καὶ ἐν πρώτοις, ὡς πρὸς τὸ ἐρώτημα τί ἀπέμεινεν ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου ἀνέπαφον, ἢ ἀπάντησις εἶνε ἀπλῆ : Τίποτε. Κατὰ τὴν χαρακτηριστικὴν φράσιν τοῦ Ebrard, ἐὰν ἀκολουθήσωμεν τὴν τακτικὴν τῶν ὀρθολογιστῶν, τὴν ἐξαλείφουσαν πᾶν ἴχνος ὑπερφυσικοῦ ἀπὸ τῶν εὐαγγελίων, ἢ ὅλη εὐαγγελικὴ ἱστορία θὰ περιληφθῆ εἰς τὰς λέξεις «τῷ καιρῷ ἐκεῖνον ἐγένετο μηδέν». Πράγματι· τινὲς ἐκ τῶν ὀρθολογιστῶν, παρὰ τὴν γενικῶς κρατήσασαν γνώμην, ὅτι τὸ κατὰ Μάρκον, ὑφ' ἣν μορφήν ἔχομεν τοῦτο σήμερον, εἶναι τὸ ἀρχαιότερον Εὐαγγέλιον, εἰσηγήθησαν τὴν γνώμην, ὅτι τοῦτο ἀποτελεῖ δευτέραν ἢ καὶ τρίτην ἔκδοσιν ἄλλου τινὸς προγενεστέρου γραπτῶν μνημείου. Τοῦτο ὠνόμασαν οὗτοι Προεναγγέλιον ἢ Προμάρκον (Urmarkus). Ματαίως ὁμως ἰσχυρίσθησαν ὅτι εἰς τὸ περιεχόμενον καὶ τοῦ ὑποτιθεμένου τούτου πρωτευαγγελίου δὲν θὰ ὑπῆρχε τὸ λεγόμενον

ὑπερφυσικὸν στοιχεῖον ἢ αἱ περὶ θαυμάτων ἀφηγήσεις. Διότι, ἀνεξαρτήτως τοῦ ὅτι ἢ περὶ Προμάρκου θεωρία ἀποτελεῖ μίαν καθαρὰν ὑπόθεσιν, ἐπὶ οὐδεμιᾶς βάσεως στηριζομένην, καὶ ἂν δεχθῶμεν ὅτι πράγματι πρὸ τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Μάρκου, ὅπερ θεωρεῖται τὸ παλαιότερον τῶν εὐαγγελίων, προηγήθη ὁ Urmarkus, πάλιν, δεδομένου ὅτι ὁ σημερινὸς Μάρκος ἀποτελεῖ δευτέραν ἢ καὶ τρίτην ἔκδοσιν ἐπηξημένην τοῦ Προμάρκου, διατηρήσασαν ὁμως τὸ κύριον περιεχόμενον αὐτοῦ, ἐκ τοῦ περιεχομένου τοῦ κατὰ Μάρκον συνάγομεν ὅτι καὶ ὁ Urmarkus ἐμπεριείχε τὸ ὑπερφυσικὸν στοιχεῖον. Παρουσιάζεται δὲ τοῦτο ἀδιαμφισβήτητον, διότι τὸ ὑπερφυσικὸν ἐν τῷ Μάρκῳ δὲν εἶναι στοιχεῖόν τι ἐπίσασκτον καὶ πρόσθετον, ἀλλ' ὀργανικῶς συννυφασμένον ἐξ ἀρχῆς μετὰ τοῦ ὅλου Εὐαγγελίου, εἰς οἵασδήποτε δὲ κολοβώσεις καὶ ἂν ὑποβάλωμεν αὐτό, ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει θὰ κατορθώσωμεν νὰ τὸ στερήσωμεν τελείως τοῦ ὑπερφυσικοῦ.

Πράγματι ὁ συγγραφεὺς τοῦ κατὰ Μάρκον προτίθεται νὰ συγγράψῃ τὸν βίον προσώπου τὸ ὁποῖον θεωρεῖ ὡς Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ δὲν καταβάλλει καμμίαν προσπάθειαν νὰ ἀποδείξῃ τὴν θέσιν αὐτῆν, τὴν ὁποίαν λαμβάνει αὐταπόδεικτον καὶ κοινῇ παραδεδεγμένην. Ἐξ ἄλλου, ἢ δημοσία δρᾶσις τοῦ προσώπου τούτου, τὸ ὁποῖον εὐθὺς ἀπὸ τοῦ πρώτου στίχου κατονομάζεται ὡς ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἐμφανίζεται ὡς θαυματουργική ἐν τῇ πληρεστάτῃ ἐννοίᾳ τῆς λέξεως. Ἡ δρᾶσις αὕτη ἐλκύει τὴν προσοχὴν τοῦ πλήθους εἰς αὐτόν, ἐπικρατεῖ δὲ παρὰ πᾶσιν ἢ περὶ αὐτοῦ ὡς θαυματουργοῦ πεποίθησις. Αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς ἀναφέρεται εἰς τὴν μαρτυρίαν τῶν θαυμάτων πρὸς πιστοποιήσιν τῆς ἀποστολῆς Του.

Ἐξ ἄλλου ὅλαι αἱ διηγήσεις τοῦ Μάρκου, καὶ μάλιστα αἱ περὶ θαυμάτων, ἐκτίθενται μετὰ τσαύτης ζωηρότητος καὶ περιγραφικότητος, ὁποίαν μόνον αὐτόπτης μάρτυς διαθέτει. Γλαφυραί, γραφικαὶ εἰς τὰς λεπτομερείας, μετὰ ἡρέμου τόνου καὶ ἀξιοπροεπείας συντεθειμέναι,

(1) Αὐτόθι τόμ. II σελ. 11.

συνδυάζονται σχεδόν αναλλοιώτως μετὰ τῆς πνευματικῆς πλευρᾶς τῆς ἀποστολῆς τοῦ Κυρίου. Ἄλλ' ἐφ' ὅσον τὸ ὑπερφυσικὸν στοιχεῖον εἶναι τόσον ἀρρήκτως συνδεδεμένον μετὰ τῆς ὅλης διηγήσεως ἐν τῷ Μάρκῳ, εἶναι προφανές, ὅτι καὶ ἀπὸ τὸν Urmarkus ἦτο ἀδύνατον νὰ λείπη τοῦτο, ἐφ' ὅσον αὐτοὶ οὗτοι οἱ ὀρθολογισταὶ θεωροῦν τὸν πρῶτον ὡς μίαν ἐπέκτασιν τοῦ δευτέρου.

β') Τὰ «Λόγια».

Ἐπεστηρίχθη ὡσαύτως, ὅτι παλαιότερη ἔγγραφος πηγῆ, καὶ αὐτοῦ ἔτι τοῦ κατὰ Μάρκον ἢ τοῦ Urmarkus ἀρχαιότερα, ὑπῆρξε μία συλλογὴ περιέχουσα λόγους τοῦ Ἰησοῦ, εἰς τὴν ὁποίαν ἐδόθη ὁ τίτλος «Λόγια». Ἡ γνωστὴ σήμερον ὑπὸ τὸ στοιχεῖον Q (ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ Quelle=πηγή). Τίθεται ἤδη τὸ ἐρώτημα: Ἀπὸ τὴν συλλογὴν αὐτὴν ἔλειπε τὸ ὑπερφυσικόν;—Κατὰ τὴν ἀνασύνθεσιν τῶν «Λογίων», τὴν ὁποίαν ἐπεχείρησεν ὁ Harnack, ταῦτα περιελάμβανον καὶ τὰ ἐξῆς θέματα: 1) Τὴν ἀφήγησιν τῶν πειρασμῶν τοῦ Ἰησοῦ τὴν περιωθεῖσαν παρὰ τοῖς εὐαγγελισταῖς Ματθαίῳ καὶ Λουκᾷ. Ἄλλ' ἢ ἀφήγησις αὕτη, ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Headlam⁽¹⁾, ὑπονοεῖ συνείδησιν ἐκ μέρους τοῦ Ἰησοῦ, ὅτι εἶναι κάτοχος ὑπερφυσικῶν δυνάμεων, θὰ προέρχεται δ' ἀσφαλῶς ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ τοῦ Ἰησοῦ, ἀφοῦ οὐδεὶς ὑπῆρξε μάρτυς τῶν πειρασμῶν τούτων.—2) Τὴν διήγησιν τῆς θεραπείας τοῦ δούλου τοῦ ἑκατοντάρχου, ἧτις ὡσαύτως ἀπαντᾷ παρὰ τῷ Ματθαίῳ καὶ τῷ Λουκᾷ. Ἄλλ' ἢ διήγησις αὕτη ἀκριβῶς μαρτυρεῖ περὶ τοῦ πόσον διαδεδομένη ἦτο ἡ φήμη τοῦ Ἰησοῦ ὡς θαυματουργοῦ, ἀφοῦ καὶ εἰς ἐθνικὸς ἑκατόνταρχος ἐφρόνει ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἠδύνατο καὶ μακρόθεν νὰ θεραπεύσῃ τὸν δούλον αὐτοῦ.—3) Ἡ περικοπὴ ἢ ἀναφερομένη εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου ἀποστολὴν μαθητῶν του πρὸς τὸν Ἰησοῦν. Ἄλλὰ καὶ εἰς αὐτὰς ὁ Ἰησοῦς ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀπὸ τῶν θαυμάτων αὐτοῦ μαρτυρίαν καὶ συνιστᾷ εἰς τοὺς μαθητὰς τοῦ Ἰωάννου νὰ ἀπαγγείλωσιν εἰς τὸν διδάσκαλον αὐτῶν, ὅτι «τυφλοὶ ἀναβλέ-

πουσι καὶ χωλοὶ περιπατοῦσι, λεπροὶ καθαρίζονται καὶ κωφοὶ ἀκούουσι καὶ νεκροὶ ἐγείρονται».—4) Οἱ εἰς τὴν Χοραζεῖν καὶ Βηθσαϊδᾶ ἀναφερόμενοι ταρανισμοὶ τοῦ Ἰησοῦ (Ματθ. ια' 21, 23, Λουκ. ι' 13-15). Ἄλλὰ καὶ οὗτοι ὁμιλοῦσι περὶ «δυνάμεων» γενομένων ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ εἰς τὰς πόλεις ταύτας.—5) Ὁ ἐπακολουθήσας τὴν θεραπείαν τοῦ δαιμονιζομένου διάλογος περὶ τῆς ἀποδιώξεως τῶν δαιμονίων ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ. Καὶ ἐν αὐτῷ ὅμως ἐμφαίνεται σαφῶς, ὅτι καὶ οἱ ἐχθροὶ ἀκόμη τοῦ Ἰησοῦ ἀνεγνώριζον, ὅτι οὗτος ἐκβάλλει δαιμόνια (Ματθ. ιβ' 22, Λουκ. ια' 14).

Ἄλλ' ἐφ' ὅσον, κατ' αὐτοὺς τοὺς ὀρθολογιστὰς, τοιοῦτον ἦτο τὸ περιεχόμενον τῶν «Λογίων», ποῦ στηρίζεται λοιπὸν ὁ ἰσχυρισμὸς τῶν, ὅτι ἀπ' αὐτῶν ἔλειπε τὸ ὑπερφυσικὸν στοιχεῖον; Ἡ ἀντίφασις εἰς ἣν περιπίπτουν εἶναι προφανής.

ἌΛΛΑΙ ΑΝΤΙΦΑΣΕΙΣ—ΤΙ ΔΕΝ ΕΞΗΓΟΥΝ ΟΙ ΟΡΘΟΛΟΓΙΣΤΑΙ

Τοιοῦτοτρόπως ἡ ἀρνητικὴ κριτικὴ ἀναιρεῖ ἑαυτήν. Καὶ ἐὰν ἔτι παραδεχθῶμεν, ὅτι πρὸ τῶν σημερινῶν εὐαγγελίων ἐκκυκλοφόρησαν ἄλλα γραπτὰ μνημεῖα παλαιότερα, οἷα ὁ ὑποτιθέμενος Urmarkus ἢ ἡ ὑποθετικὴ Q., ὁ ἰσχυρισμὸς ὅτι ταῦτα δὲν περιελάμβανον τὸ ὑπερφυσικὸν στοιχεῖον ἀποδεικνύεται ἐντελῶς ἀβάσιμος ἀκριβῶς ἀπὸ ὅσα αὐτοὶ οἱ ὁπαδοὶ τῆς ἀρνητικῆς κριτικῆς ἰσχυρίζονται ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον τῶν. Ποίαν δὲ σημασίαν ἐνέχει τὸ γεγονός, ὅτι εἰς αὐτὰ τὰ πρῶμώτατα γραπτὰ μνημεῖα τοῦ Χριστιανισμοῦ, τὰ μόλις μετὰ δέκα ἢ καὶ εἴκοσιν ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἰδρυτοῦ του κυκλοφορήσαντα καὶ ὑπὸ τῶν συγχρόνων αὐτοῦ, πολλοὶ τῶν ὁποίων ἐχρημάτισαν αὐτόπαι καὶ αὐτήκοοι τοῦ Κυρίου, ἐπιδοκιμασθέντα ὡς ἔγκυροι ἀφηγήσεις τῶν κατὰ τὸν βίον αὐτοῦ, περιείχοντο καὶ αἱ περὶ θαυμάτων ἀφηγήσεις, δύναται τις νὰ συναγάγῃ ἐκ τῶν λόγων αὐτοῦ τοῦ ἐπινοητοῦ τῆς μυθικῆς θεωρίας Stauss. «Τὸ ἐπιχείρημα αὐτό, λέγει ὁ Stauss. θὰ ἦτο πράγματι ὀριστικόν, ἐὰν ἦτο ἀποδεδειγμένον, ὅτι ἡ εὐαγγελικὴ ἱστορία ἐγράφη ὑπὸ αὐτοπιτῶν ἢ τοῦλάχιστον ὑπὸ ἀνθρώ-

(1) Miracles σελ. 183-4.

πων ἐγγὺς πρὸς τὰ γεγονότα. Διότι, μολοντί ἠδύνατο νὰ παρεισδύσωσι πλάναι καὶ διὰ μέσου αὐτοπτῶν ἀκόμη καὶ συνεπῶς νὰ συντελεσθῶσι ψευδεῖς ἀφηγήσεις, οὐχ ἦττον τὸ ἐνδεχόμενον πλανῶν μὴ προμεμελετημένων περιορίζεται εἰς πολὺ στενότερα ὄρια, παρ' ὅσον ὅταν ὁ ἀφηγούμενος, χωριζόμενος ἀπὸ τὰ γεγονότα διὰ μακροῦ παρεμπύπτοντος χρονικοῦ διαστήματος, εἶνε ἠγαγκασμένος νὰ λαμβάνῃ τὰς πληροφορίας του ἀπὸ τοῦ στόματος ἄλλων». (Vie de Jésus μετάφ. Ε. Littré ἐκδ. β' 1853 τόμ. I σελ. 80). Ὁσονδήποτε λοιπὸν ἂν προσπαθοῦν οἱ ὀρθολογισταὶ νὰ ἐμμεῖνουν εἰς τὴν ἀρχικῆν των προϋπόθεσιν: «τὸ ὑπερφυσικὸν εἶναι ἀνύπαρκτον», τὰ πράγματα ἀρνοῦνται πεισιμόνως νὰ ἔλθουν εἰς ἐπικρότησιν τῶν ἀπόψεών των. Τὸ ὑπερφυσικὸν στοιχεῖον ἄλλως τε εἶναι τόσον ἀρρήκτως συνυφασμένον μετὰ τῆς ὅλης εὐαγγελικῆς διηγήσεως, ὥστε νὰ καθίσταται ἀδύνατος ἡ διάκρισις μεταξὺ ἀρχεγόνου τινὸς στοιχείου ἀντιπροσωπεύοντος τὴν πρώτην παράδοσιν καὶ ἄλλου τινὸς δογματικοῦ στοιχείου κατόπιν παρεισφρήσαντος καὶ ἀποτελουμένου κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τοῦ ὑπερφυσικοῦ στοιχείου.

Ἡ θεωρία λοιπὸν «τοῦ πυρῆνος καὶ τοῦ φλοιοῦ» προσκρούει ἀδυσωπήτως εἰς αὐτὰ τὰ πράγματα καὶ συντρίβεται ὑπ' αὐτῶν. Ἐν πρώτοις ὁ πυρῆν αὐτὸς σηματοῦται κατὰ τὰς προσωπικὰς ἐκάστου προκαταλήψεις, μέχρι σημείου, ὥστε νὰ ἔχωμεν σχεδὸν τόσα εὐαγγέλια ὅσους καὶ ἐρευνητάς. Ἐπειτα, ὁ διαχωρισμὸς οὗτος ἀποβαίνει καὶ καθ' ἑαυτὸν ἀνεπίτευκτος. Τὸ νὰ ζητήσῃ τις νὰ διακρίνῃ μεταξὺ πυρῆνος καὶ φλοιοῦ εἰς τὰ εὐαγγέλια, ἰσοδυναμεῖ κατὰ τὴν παρατήρησιν τοῦ Koenig(1) πρὸς τὴν προσπάθειαν «νὰ ἀνακαλύψωμεν εἰς φνιτικὸν τι σπέρμα τί εἶναι ἡ ζωὴ καὶ νὰ ἀποσπᾶσωμεν ἐξ αὐτοῦ τὴν δύναμιν, ἡ ὁποία τοῦ ἐπιτρέπει τὴν γονιμοποίησιν. Ζητοῦμεν καὶ ζητοῦμεν ἀκόμη, ἀφαιροῦμεν φλοιὸν μετὰ φλοιόν· διὰ νὰ βοηθηθῶμεν, λαμβάνομεν ἓνα μικρο-

σκόπιον, κατόπιν δεύτερον, ἔπειτα τρίτον, τὸ ὁποῖον δίδει μεγέθυνσιν ἰσχυροτέραν. Ποῖον θὰ εἶναι τὸ τελικὸν ἀποτέλεσμα; Ὁ σπόρος θὰ ἐξαφανισθῇ, δὲν θὰ ἐναπομείνῃ πλέον παρὰ ὀλίγη σκόνη».

Ὅντως δέ, τὸ ἀδύνατον τῆς διαχωρίσεως ταύτης ἐγκείται εἰς αὐτὴν τὴν φύσιν τῶν γεγονότων τῆς εὐαγγελικῆς ἱστορίας. Ὁ Ἰησοῦς ἐξ ἀρχῆς τῆς δημοσίας αὐτοῦ δράσεως ἐξεδηλώθη καὶ ὡς ὑπερφυσικὸς Ἰησοῦς. Ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἀρνοῦνται τὴν ὑπερφυσικὴν ἐκδήλωσιν τοῦ Ἰησοῦ δὲν μᾶς παρέχουν ποσῶς τὴν ἐξήγησιν ἐνὸς σπουδαίου γεγονότος. Ἄν ὁ Ἰησοῦς δὲν ἐξεδήλωσε πράγματι θαυματουργικὰς ιδιότητας, πῶς τότε προῦκάλεσε τοιαύτην ἐντύπωσιν εἰς τοὺς ἀκολουθούς του, ὥστε νὰ τοῦ ἀποδώσουν αὐτοὶ ιδιότητας, τὰς ὁποίας ὁ ἴδιος δὲν διεξεδίκησε ποτέ; Ὁμιλεῖ ὁ A. Meyer περὶ καθήκοντος τῆς νεωτέρας ἐρεῦνης, ὅπως «ὑποβάλλῃ εἰς τὴν κριτικὴν τὰ ἀρχαῖα χριστιανικὰ γραπτὰ μνημεῖα τὰ σχετιζόμενα πρὸς τὸν Χριστόν, καὶ ἐν τῇ ἐκθέσει τοῦ βίου τοῦ Ἰησοῦ νὰ γίνῃ πᾶσα δυνατὴ ἀφαίρεσις ἐκείνου, ὅπερ ὁ εὐσεβῆς ἐνθουσιασμὸς προσέθεσεν εἰς τὴν ἱστορικὴν πραγματικότητα»(1). δὲν ἐξηγεῖ ὁμως, πῶς ὁ ἐνθουσιασμὸς οὗτος ἐγεννήθη, μολοντί ἀναγνωρίζει, ὅτι «τὸ πῦρ τὸ ὁποῖον τὸ πνεῦμα τοῦ Ἰησοῦ ἠγάπησεν εἰς τοὺς ἀποστόλους, ἦτο τόσον ἔντονον, ὥστε ἠδυνήθησαν ἀκολουθῶντες οἱ Ἀπόστολοι νὰ ἀναφλέξουν ὀλόκληρον τὸν κόσμον καὶ νὰ παράσχουν εἰς ἡμᾶς τοὺς ἰδίους κατὰ τὴν ψυχοτάτην ταύτην ἐποχὴν μᾶς φῶς καὶ θερμότητα»(2).

Πράγματι! Ἐνθουσιασμὸς πὸν κινεῖ μέχρις αἵματος καὶ μαρτυρίου. Ἐνθουσιασμὸς πύρινος, πὸν μεταδίδεται εἰς ἐκατομμύρια ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι χαίροντες καὶ ψάλλοντες ῥίπτονται εἰς τοὺς ὀδόντας καὶ τοὺς ὄνυχας τῶν θηρίων. Ἐνθουσιασμὸς ὁ ὁποῖος ἐξακολουθεῖ ἐπὶ εἰκοσιν αἰῶνας νὰ πυροπολῇ ψυχὰς καὶ νὰ θερμαίνῃ καρδίας, τοιοῦτος ἦτο ὁ ἐνθουσιασμὸς τῶν μαθητῶν τοῦ Ἰησοῦ. Ἀλλά, προσέξατε νὰ μὴν ἀποδώσῃτε τὸν ἐνθου-

(1) Probleme der Geschichte Jesu und die moderne Kritik, Gross—Lichterferld, 1906, σελ. 16.

(1) Die moderne Forschung σελ. 2—3.

(2) Αὐτόθι, σελ. 4.

σιασμόν αὐτὸν εἰς ὑπερφυσικὴν αἰτίαν. Ὁφείλεται ἀποκλειστικῶς εἰς μίαν πλάνην, εἰς μίαν οἰκτροὰν παρεξήγησιν! Τί παράδοξα πράγματα, ἀλήθεια! Καὶ νὰ σκέπτεται κανείς, ὅτι ὅλα αὐτὰ εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ τὰ παραδεχθῆ χωρὶς ἀντίρρησην καὶ ἐν ὀνόματι τοῦ ὀρθοῦ λόγου...

Ἰσχυρίζονται ὡσαύτως οἱ ὀρθολογισταί, ὅτι δὲν δυνάμεθα νὰ δώσωμεν πίστιν εἰς τὰ Εὐαγγέλια, ἐπειδὴ οἱ συγγραφεῖς των ἦσαν μαθηταὶ τοῦ Ἰησοῦ. Ἄλλ' ὅτι τὸ νὰ διάκειται τις συμπαθῶς ἢ φιλικῶς ἢ εὐλαβῶς πρὸς ἓνα πρόσωπον τὸν καθιστᾷ ἀναξιόπιστον ἢ ὑποπτον μάρτυρα, ὅταν ὁμιλῇ περὶ τοῦ προσώπου τούτου, ἀποβαίνει ἀκατανόητον καὶ ἀντιλέγεται ὑπὸ τῆς ἱστορίας συμπάσης. Ἐκτός, ἐὰν πρόβῃ διὰ τὸν αὐτὸν λόγον νὰ ἀπορρίψωμεν ὡς ἀναξιόπιστους καὶ τὰς περὶ Σωκράτους μαρτυρίας τοῦ Ξενοφῶντος καὶ τοῦ Πλάτωνος, μόνον καὶ μόνον διότι ἦσαν μαθηταὶ του!

ΚΑΙ ΕΞ ΟΙΚΕΙΩΝ ΤΑ ΒΕΛΗ

Αἱ διαρκεῖς ἀντιφάσεις καὶ ἡ ἀχαλίωτος ἀνθαιρεσία τῆς ἀρνητικῆς κριτικῆς συνετέλεσαν ἐπὶ τέλος ὥστε καὶ ἐξ αὐτῶν τούτων τῶν τάξεων τῶν ὀρθολογιστῶν νὰ ἀκουσθοῦν φωναὶ διαμαρτυρίας.

Οὕτως ὁ γνωστὸς διὰ τὰς ριζοσπαστικὰς του κριτικὰς μεθόδους καὶ τὰς πλέον ριζοσπαστικὰς ὑποθέσεις καὶ θεωρίας του Wellhausen δὲν ἐδυσκολεύθη νὰ μεμφθῇ τοὺς νεωτέρους κριτικούς, διότι ἐννοοῦν νὰ «ἀναγινώσκουν ἀδιακόπως μεταξὺ τῶν γραμμῶν» τῶν εὐαγγελίων καὶ νὰ ὑποκαθιστοῦν τὰς ἰδικὰς των σκέψεις εἰς τὰς σκέψεις τῶν εὐαγγελιστῶν (1).

Ὁ δὲ Α. Kalthoff, ὁ ὁποῖος εὔρε προτιμότερον ὄλων τῶν κολοβώσεων καὶ παραποιήσεων τῆς ἀρνητικῆς κριτικῆς τὸ νὰ ἀρνηθῆ αὐτὴν ταύτην τὴν ἱστορικὴν ὑπαρξίν τοῦ Ἰησοῦ, κρίνων τὴν τέχνην τῶν ὀρθολογιστῶν θεολόγων, παρατηρεῖ ὅτι αὕτη συνίσταται «εἰς τὸ νὰ περικόπτουν μὲν ἐνταῦθα κάτι, νὰ προσθέτουν δὲ ἐκεῖ ἄλλο τι», ἀναγκάζονται δὲ «νὰ περικόπτουν ἐκ τῆς Κ. Διαθήκης μὲ τὰς θε-

ολογικὰς των ψαλλίδας πᾶν ὅ,τι δὲν συμφωνεῖ πρὸς τὴν θεολογίαν, καθὼς αὐτοὶ τὴν ἀντιλαμβάνονται, καὶ ὀνομάζουν τούτο: «κάμνω ἱστορικὴν κριτικὴν!...» Συνεπεία τοῦ ἀκρωτηριασμοῦ τούτου δὲν ἀπομένει πλέον τίποτε πραγματικὸν καὶ ὁ (ὀρθολογιστῆς) θεολόγος ἔχει τὸ χέρι ἐλεύθερον διὰ νὰ δημιουργήσῃ ἀκολούθως ὅ,τι ἀποκαλεῖ Εὐαγγέλιον»(1).

Ἡ θεολογία τῶν ὀρθολογιστῶν, ἄλλως τε, εἶναι πολὺ ἀπλῆ: «Ὁ ὀρθολογιστῆς ὑποθέτει ἐκεῖνο ποὺ πρέπει νὰ ἀποδειχθῆ καὶ ὅταν μία ὑπόθεσις τοῦ εἴδους τούτου δὲν εἶναι δυνατὴ, προσφεύγει εἰς αὐτὸ τὸ «πιθανῶς» καὶ ὅταν τούτο δὲν εἶναι δυνατὸν, ἀρχίζουν τὰς τολμηρὰς διαβεβαιώσεις, ἀκόμη καὶ ἂν αὐταὶ ἀντιτίθενται πρὸς τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν»(2).

Ὡς πρὸς δὲ τὰ συμπεράσματα, εἰς τὰ ὁποῖα κατέληξεν ἡ ὀρθολογιστικὴ νεωτέρα κριτικὴ διὰ τῶν μεθόδων τούτων, κατὰ τὸν χαρακτηρισμὸν αὐτοῦ τοῦ γνωστοῦ ὀρθολογιστοῦ Loisy, ταῦτα ἀποτελοῦσιν «ἀληθῆ πύργον Βαβέλ, ὅπου ἡ σύγκυσις τῶν ἰδεῶν εἶναι μεγαλυτέρα τῆς διαφορᾶς τῶν γλωσσῶν»(3). Εἰς ἕκαστος ἐκ τῶν νεωτέρων τούτων κριτικῶν συνέθεσεν ἰδίαν εἰκόνα τοῦ Ἰησοῦ «κατὰ τὰς ἰδέας αὐτοῦ»(4). Κατὰ τὴν ἐπιτυχῆ δὲ ἔκφρασιν τοῦ ἀδυσωπήτου Kalthoff(5) «ὁ Ἰησοῦς ἀπέβη διὰ τὴν ἐλευθερόφρονα προτεσταντικὴν θεολογίαν τὸ δοχεῖον ἐντὸς τοῦ ὁποῖου ἕκαστος θεολόγος ἐκχύνει τὸ περιεχόμενον τῆς ἰδίας του σκέψεως», προσδίδων εἰς τὸν Ἰησοῦν χαρακτηριστικὰ συχνάκις ἀντίθετα πρὸς τὰ ὑπ' ἄλλων συναδέλφων αὐτοῦ ἀποδιδόμενα. Καὶ καθὼς προσθέτει εὐστοχώτατα ὁ Β. Warfield(6) κατέληξαν ἄλλοι μὲν νὰ δημιουργήσουν ἀπὸ τὸν Ἰησοῦν ἓνα ὀρθολογιστὴν θεολόγον τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ἄλλοι δὲ νὰ τὸν πα-

(1) Was wissen wir von Jesus? Berlin 1904, σελ. 3, 8.

(2) Αὐτόθι, σελ. 10.

(3) Jésus ou le Christ? ἐν Hibbert journal, Ἀπριλ. 1910, σελ. 486.

(4) P. Wernle, Quellen des Lebens Jesu, Halle 1904 σελ. 1.

(5) Das Christus—Problem, Leipzig 1903 σελ. 21.

(6) Ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 156.

(1) Παρὰ L. Fillion, L'Évangile mutilé et dénaturé σελ. 114.

ρουσιάζουν ὡς ἓνα χωρικὸν φανατικὸν ἢ καὶ παρανοϊκὸν, καὶ ἄλλοι γὰ ἀρνηθοῦν ὅλως τὴν ὑπαρξιν αὐτοῦ.

Γενικῶς δὲ ὁ Ἰησοῦς τῆς ἐλευθέρου κριτικῆς εἶναι ἡ ἀρνησις, κύριον δὲ χαρακτηριστικὸν αὐτοῦ ἡ ὀλοσχερῆς παθητικότης καὶ ἀξιοθρήνητος ἀδράνεια. Αὐτὸς ὁ A. Schweitzer εἰς τὸ σύγγραμμά του «Von Reimarus zu Wrede», ἀφοῦ εἰς τετρακοσίας ὅλας σελίδας ἐμελέτησεν ὅλα τὰ ὀρθολογιστικὰ συστήματα, τὰ ὁποῖα ἀπὸ ἑκατὸν τριάκοντα ἐτῶν ἀνεφάνησαν ἀλληλοδιαδόχως πρὸς ἐξήγησιν τῆς προσωπικότητος τοῦ Ἰησοῦ, εὐρίσκεται ἠναγκασμένος γὰ ὁμολογήσῃ, ὅτι «οὐδὲν ὑπάρχει ἀρνητικώτερον ἀπὸ τὰ συμπεράσματα τῆς κριτικῆς ἐρεύνης τῆς σχετικῆς πρὸς τὸν Ἰησοῦν»⁽¹⁾.

Τέλος, ὑπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα ἐκφράζεται καὶ ὁ ὡσαύτως ἀρνηθεὶς τὴν ἱστορικὴν ὑπαρξιν τοῦ Ἰησοῦ P. L. Couchoud, κριτῶν τὴν εἰκόνα τοῦ Ἰησοῦ οἷαν παρουσίασεν αὐτὴν ὁ Renan. «Κάτω ἀπὸ τὸ λευκὸν τοῦ βουρονούζι, γράφει ὁ Couchoud, ὁ Ἰησοῦς τοῦ Renan εἶναι κατὰ τρόπον ἀξιοθαύμαστον ἐνήμερος τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ζητημάτων τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Ἐπεσκέφθη συχνάκις τοὺς ὁπαδοὺς τοῦ Saint

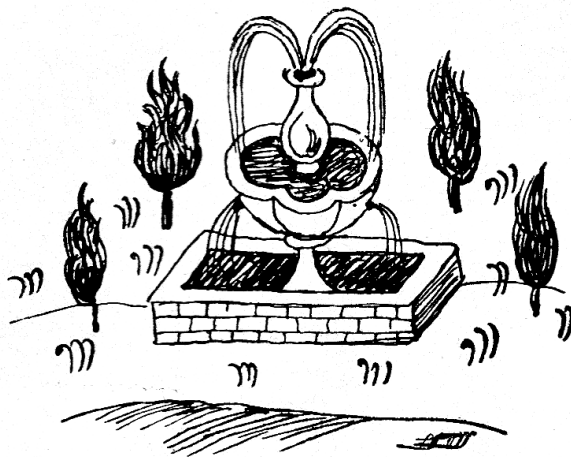
—Simon καὶ τὸν Michelet, τὸν Quinet, τὸν Pierre Leroux, τὸν George Sand, τὸν Alfred de Musset, ὅλον αὐτὸν τὸν κόσμον. Εὐρίσκεται ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐπιπέδου μὲ τὸ παρισινὸν περιβάλλον τοῦ 1863. Δι' αὐτὸ δὲ καὶ τόσον ἤρесе, ἀλλὰ καὶ τόσον ἀπήρесе. Δημοκράτης, ἀνθρωπιστής, ἀνθρωπος τοῦ 1848, ἀλλ' ἀπεσπασμένος ἀπὸ τῆς ἀνηθίκου ἐπαφῆς τῶν πολιτικῶν ἀναγκῶν., πανθειστῆς ἐκλεκτικός, ἐγγειανός, τέλειος ἰδεαλιστής, ἐχθρὸς τῶν ἱερέων, ἀπόστολος τῆς καθαρᾶς λατρείας καὶ τῆς θρησκείας τῆς ἀπηλλαγμένης παντὸς ἐξωτερικοῦ τύπου, πρὸ παντὸς θελκτικός, λεπτὸς, περιβαλλόμενος ἀπὸ γυναικείας ἐπιδοκιμασίας, πλήρης ἀνωτέρας ἀδιαφορίας, φίλος ὅμως τῶν λεπτῶν σχέσεων. Ὅταν μετὰ μακρὰν ἀναμονήν, ὁ συγγραφεὺς αἴφνης ἀπεκάλυψε τὴν εἰκόνα του, ἠκούσθη μία φωνή:—'Ἄλλ' αὐτὸς εἶναι ὁ κύριος Renan!»⁽¹⁾.

Περὶ τῶν εἰκόνων ὅμως τῆς προσωπικότητος καὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Ἰησοῦ, τὰς ὁποίας ἐπενόησαν τόσον ὁ Renan ὅσον καὶ πολλοὶ ἄλλοι ὀρθολογισταί, πρέπει γὰ ἀσχοληθῶμεν ἰδιαίτερος.

T.

(1) Σελ. 356.

(1) P. L. Couchoud, Le mystère de Jésus Paris 1926, σελ. 62—63.

ΑΠΟ ΤΑ "ΣΑΠΙΑ,, ΙΔΑΝΙΚΑ

ΥΠΕΝΘΥΜΙΣΙΣ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΩΝ

Ἐχει ἤδη τονισθῆ ἀπὸ τῶν στηλῶν τοῦ περιοδικοῦ τούτου, ἡ καταστρεπτικὴ ἐπίδρασις τῶν διαφόρων ἀνατρεπτικῶν θεωριῶν τοῦ δῆθεν ὀρθολογισμοῦ» εἰς τὴν κοινωνίαν μας. Τόσον καταστρεπτικὴ ἦτο ἡ ἐπίδρασις αὐτή, ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ «ὀρθολογισταί»—οἱ ἀρρηταὶ τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀσθεντίας τῆς χριστιανικῆς—ἐκπλήττονται διὰ τὰ καταστρεπτικὰ της ἀποτελέσματα, πὸν ἐνεφανίσθησαν ἰδίως μόλις ἐτελείωσεν ὁ παγκόσμιος πόλεμος. Ἰδιαιτέρως ὁμως ἐξεδηλώθη τὸ κακὸν ἐπάνω εἰς τὴν οἰκογένειαν. Τοῦτο ἦτο, ἄλλως τε, πολὺ φυσικόν. Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ προσδοκῶμεν τήρησιν τῶν ὑποχρεώσεων πὸν ἐπιβάλλει ὁ δεσμὸς τῆς οἰκογενείας, ὅταν εἰς τὴν ψυχὴν ἐκείνων πὸν καλοῦνται νὰ ἐκπληρώσουν τὰς ὑποχρεώσεις αὐτὰς ἐμβάλωμεν τὴν ἰδέαν, ὅτι ἡ οἰκογένεια εἶναι θεσμὸς σάπιος, ἀπρηχαιωμένος, πρόληψις πὸν θὰ ἀντικατασταθῆ ἀπὸ τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὰς σχέσεις τῶν δύο φύλων κλπ. Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ ἐκπληττώμεθα ἄν, ὕστερα ἀπὸ τὴν συστηματικὴν προπαγάνδαν πὸν ἔγινεν, ἀπὸ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ἐναντίον τῆς οἰκογενείας ὡς ἐνὸς «κατὰ συνθήκην ψεύδους», ηὐξήθησαν αἱ περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποίας ἀνειλημμένοι οἰκογενειακαὶ ὑποχρεώσεις καταπατοῦνται χωρὶς τὴν παραμικρὰν συστολήν καὶ ἀσθενεῖς ὑπάρξεις πὸν εἶχον ἀνάγκην τῆς οἰκογενειακῆς θαλαπρωγῆς ρίπτονται εἰς τὴν χειροτέραν ἀθλιότητα, μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ ἰκανοποιηθῆ τὸ καπρίτσιο καὶ τὸ πάθος ἐνὸς δῆθεν «προωδευμένου» κυρίου ἢ μιᾶς δῆθεν «χειροαφετημένης» κυρίας.

Τὰ ἀποτελέσματα ὁμως αὐτὰ ἐνέβαλον εἰς μεγάλην ἀνησυχίαν τοὺς ἀρμοδίους διὰ τὴν μελέτην καὶ ἀντιμετώπισιν τῶν κοινωνικῶν προβλημάτων. Εἰς χώρας, ἰ-

δίως, ὅπου τὸ κακὸν ἐξεδηλώθη ὑπὸ τὴν χειροτέραν του μορφήν, ἡ ἀνησυχία ὠδήγησεν εἰς ἐκστρατείαν διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῆς «νέας πληγῆς» αὐτῆς, ὅπως ἀπεκλήθη ἡ συστηματικὴ κακόβουλος παραμέλησις τῶν οἰκογενειακῶν καθηκόντων.

Η ΕΚΘΕΣΙΣ ΤΩΝ ΠΑΡΙΣΙΩΝ

Εὐκαιρίαν διὰ νὰ λάβῃ περισσότερον συγκεκριμένην ἐκδήλωσιν ἡ ἐκστρατεία αὐτὴ ἔδωσεν ἡ παγκόσμιος ἐκθεσις πὸν ὀργανώθη, ὡς γνωστόν, εἰς τὸ Παρίσι κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος. Τί σχέσιν ἔχει, θὰ εἴπητε, ἡ παγκόσμιος ἐκθεσις, μὲ τὰ προβλήματα αὐτά; Καὶ ὁμως! Διαρκούσης τῆς ἐκθέσεως καὶ ἐπ' εὐκαιρία τῆς ἐκθέσεως ἔγιναν σπουδαιόταται συναντήσεις σημαίνοντων παραγόντων τῶν διαφόρων χωρῶν καὶ κατὰ τὰς συναντήσεις αὐτὰς ἀνηλλάγησαν σκέψεις ὡς πρὸς τὰ μέτρα πὸν πρέπει νὰ ληφθοῦν διὰ τὴν περιστολήν τοῦ κακοῦ. Ἰδιαιτέραν σπουδαιότητα εἶχαν αἱ συζητήσεις πὸν ἔγιναν σχετικῶς μεταξὺ τῶν νομομαθῶν πὸν συνῆλθον κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἰς τὴν «Semaine internationale du Droit». Μίαν εἰκόνα τῶν συζητήσεων πὸν ἔγιναν σχετικῶς μᾶς δίδει ὁ André Toulemon εἰς ἓνα πολὺ ἐνδιαφέρον ἄρθρον του πὸν ἐδημοσιεύθη τελευταίως εἰς τὸ παρισινὸν περιοδικὸν «Études».

Ἐκεῖνο πὸν προξενεῖ εὐθὺς ἀμέσως ἐντύπωσιν καὶ ἐντύπωσιν ὄχι εὐχάριστον, εἶναι ὅτι οἱ νομικοὶ καλοῦνται νὰ ἀπασχοληθοῦν περισσότερον ἀπὸ ἄλλοτε ἐν σχέσει πρὸς τὸν θεσμὸν τῆς οἰκογενείας. Ἡ ἐπίκλησις τῆς παρεμβάσεως τοῦ νομοθέτου διὰ τὴν διατήρησιν τῆς οἰκογενείας εἶναι ἤδη ἓνα σημάδι πὸν ὑπενθυμίζει τὴν ἐπίκλησιν τοῦ ἱατροῦ. Καὶ ὁμως ἡ ἐπέκτασις τῆς νόσου κατέστησεν ἀναπόφευκτον τὴν

παρέμβασιν τοῦ ἱατροῦ-νομοθέτου καὶ μάλιστα τοῦ ποινικοῦ νομοθέτου.

Πράγματι, ἡ παρατηρουμένη κακόβουλος παραμέλησις τῶν ἔναντι τῆς οἰκογενείας ὑποχρεώσεων δεικνύει ὅτι πρέπει νὰ ληφθῶν ἀμέσως μέτρα καὶ μάλιστα ποινικαὶ κυρώσεις, διὰ νὰ προστατευθῶν αἱ χιλιάδες τῶν ἀσθενῶν καὶ ἀνυπερασπίστων ὑπάρξεων, χάριν τῶν ὁποίων ὑφίστανται κυρίως αἱ ὑποχρεώσεις τῶν ἰσχυροτέρων μελῶν τῆς οἰκογενείας. Ἡ βασικὴ ἐν προκειμένῳ σκέψις ἦτο, ὅτι θὰ ἔπρεπε ἡ μέχρι τοῦδε ἀσθενῆς ποινικὴ κατοχύρωσις τοῦ θεσμοῦ τῆς οἰκογενείας νὰ ολοκληρωθῆ διὰ ποινικῆς διατάξεως δυνάμει τῆς ὁποίας νὰ κολάζεται ποινικῶς (διὰ φυλακίσεως) ἡ κακόβουλος παραμέλησις τῶν οἰκογενειακῶν ὑποχρεώσεων.

ΑΙ ΔΥΣΧΕΡΕΙΑΙ

Ἡ πραγματοποίησις ὁμως τῆς σκέψεως αὐτῆς παρουσιάζει περισσοτέρας δυσχερείας ἀπὸ ὅσας θὰ ἠδύνατο κανεὶς νὰ φαντασθῆ ἐκ πρώτης ὄψεως. Κατ' ἀρχὴν ποινικαὶ διατάξεις πρέπει νὰ καθορίζουν ἐπακριβῶς τὰ περιστατικὰ πὸν ἀποτελοῦν τὴν ἀξιόποινον πράξιν, ἐνῶ ἡ ἔννοια τῆς παραμελήσεως τῶν οἰκογενειακῶν ὑποχρεώσεων (abandon de famille εἶναι ὁ ὅρος ὁ ὁποῖος ἐχρησιμοποιήθη σχετικῶς) εἶναι πολὺν εὐρεΐα καὶ ἀόριστος. Ἐπειτα, δὲν θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς πράγματι νὰ πολυβάλλῃ τὸν ποινικὸν νόμον μέσα εἰς τὴν οἰκογένειαν χωρὶς ἐνίοτε ἢ βλάβη νὰ εἶναι περισσοτέρα ἀπὸ τὴν ὠφέλειαν. Αὐτὸ ἰσχύει κυρίως ἐν σχέσει πρὸς τὰς καθαρῶς ἠθικὰς οἰκογενειακὰς ὑποχρεώσεις, τὴν κακόβουλον παραμέλησιν τῶν ὁποίων ὠνόμασαν, οἱ ἀσχολούμενοι σήμερον μὲ τὸ ζήτημα, ἠθικὴν ἐγκατάλειψιν (abandon moral). Πῶς θὰ παρέμβῃ ὁ ποινικὸς νομοθέτης διὰ νὰ ὑποχρεώσῃ τὸν οἰκογενειάρχην νὰ ἀγαπᾷ τὴν σύζυγόν του καὶ τὰ παιδιὰ του; Δὲν εἶναι ζητήματα νόμων αὐτά. Ἡ ἀγάπη καὶ ὁ σεβασμὸς δὲν ἐπιβάλλονται διὰ νόμων. Ἐμπνέονται ἀπὸ τὴν πίστιν εἰς διδασκαλίαν,....ἐκείνας ἀκριβῶς τῶν ὁποίων ἡ ἐγκατάλειψις ἔφερε τὴν νόσον.

ΜΙΑ ΚΑΛΗ ΑΠΑΡΧΗ

Ἐὰν ἡ «ἠθικὴ ἐγκατάλειψις» δὲν ἠμπορῆ νὰ κολασθῆ ποινικῶς, ὑπάρχει μία ἄλλη μορφή ἐγκαταλείψεως, ἡ ἐγκληματικὴ φύσις τῆς ὁποίας καθιστᾷ δυνατὴν ἀλλὰ καὶ ἐπιβεβλημένην τὴν ἐπέμβασιν τοῦ ποινικοῦ νομοθέτου. Πρόκειται περὶ τῆς περιπτώσεως κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ οἰκογενειάρχης ἀρνεῖται τὴν διατροφήν τῆς οἰκογενείας του, δηλ. περὶ τῆς λεγομένης «χρηματικῆς ἐγκαταλείψεως» (abandon pécuniaire).

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἔχει ἤδη ἐπέλθει συμφωνία μεταξὺ τῶν ἀρμοδίων κύκλων. Ὁ εἰς διατροφήν ὑπόχρεως καὶ κακοβούλως ἀρνούμενος τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ὑποχρεώσεώς του πρέπει νὰ τιμωρῆται ποινικῶς. Ἡ ἀστικὴ κατοχύρωσις τῆς σχετικῆς ὑποχρεώσεως ἀπεδείχθη ἀνεπαρκής. Τὸ ἓνα μετὰ τὸ ἄλλο τὰ διάφορα κράτη συνεπλήρωσαν τὴν ἀστικὴν προστασίαν διὰ τῆς ποινικῆς.

Εἰς τὴν Γαλλίαν ἡ σχετικὴ ποινικὴ διάταξις εἰσῆχθη δι' ἐνὸς νόμου τοῦ 1924, ὁ ὁποῖος ἐτροποποιήθη—ὑπὸ πνεῦμα διευρύνσεως τῆς ποινικῆς προστασίας—δι' ἐνὸς νόμου τοῦ 1928. Διὰ νὰ κατανοηθῆ πόσον ἀναγκαῖος ἦτο ὁ νόμος αὐτός, ἀρκεῖ νὰ σημειωθῆ ὅτι μόνον εἰς τὸ Παρίσι καταδικάζονται κατ' ἔτος 3.000 περίπου οἰκογενειάρχαι εἰς φυλάκισιν (ἐκτὸς ἐκείνων πὸν καταδικάζονται εἰς πρόστιμον) διὰ παράβασιν τοῦ νόμου τούτου.

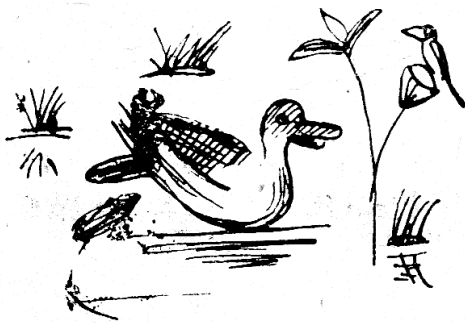
Καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ νομοθέτης ἔλαβε σχετικὴν πρόνοιαν διὰ τοῦ νόμου 6439 τοῦ 1935. Κατὰ τὸν νόμον τοῦτον (ἄρθρ. 4) «ὁ κακοβούλως παραβιάζων τὴν ἐκ τοῦ νόμου ὑποχρέωσιν αὐτοῦ πρὸς διατροφήν, εἰς τρόπον ὥστε ὁ εἰς ταύτην δικαιούμενος νὰ ὑποβληθῆ εἰς στερήσεις ἢ νὰ ἀναγκασθῆ νὰ δεχθῆ τὴν βοήθειαν ἄλλων, τιμωρεῖται διὰ φυλακίσεως μέχρι 12 μηνῶν ἢ διὰ χρηματικῆς ποινῆς μέχρις 100.000 δραχμῶν...». Ἡ ποινικὴ διάταξις αὕτη ἔχει ἀνάγκην συμπληρώσεως, ὡς ἤδη ἔχει ὑποδειχθῆ ὑπὸ νομομαθῶν, ὡς ὁ κ. Γιώτης. Πρέπει ὁμως νὰ ὁμολογηθῆ, ὅτι καὶ ὅπως εἶναι ἡ διάταξις ἀπεδείχθη πολὺν εὐεργετικὴ καὶ ἀπετέλεσε χαλινὸν δι' ἐκείνους

πὸν ἔχουν ἀνάγκην χαλινοῦ, ἐξησφάλισε δὲ τὸ καθημερινὸ ψωμὶ εἰς ἀδυνάτους ὑπάρξεις αἱ ὁποῖαι ἄλλως, μὲ μόνας τὰς ἰσχυρὰς μέχρι τότε διατάξεις, θὰ περιήρχοντο εἰς ἐσχάτην ἔνδειαν. Ἀποτελεῖ λοιπὸν ἡ διάταξις αὕτη μίαν καλὴν ἀπαρχὴν διὰ τὴν προστασίαν ἀθῶων ὑπάρξεων ἀπὸ τῶν ὑλικωτέρων τοῦλάχιστον συνεπειῶν τῶν παραστρατημάτων τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων πὸν ἔχασαν τὴν οἰκογενειακὴν των συνείδησιν.

ΑΙ ΔΥΟ ΕΙΚΟΝΕΣ

Ἡ προστασία ὅμως αὕτη ἢ ἀφορῶσα εἰς τὴν διατροφήν δὲν ἀποτελεῖ τὸ μόνον νομοθετικὸν μέτρον πὸν ἐπιβάλλεται συμφώνως πρὸς τὴν διεθνῶς κρατήσασαν πλέον ἀντίληψιν. Ἡ τάσις τῶν νεωτέρων νομοθεσιῶν εἶναι νὰ ἐπεκταθῇ ἡ ποινικὴ κατοχύρωσις τῶν οἰκογενειακῶν ὑποχρεώσεων. Τὴν τάσιν αὕτην ἔχει υἰοθετήσῃ ὁ νέος Ἰταλικὸς κώδιξ καὶ μαζὶ μὲ αὐτὸν ὁ Πολωνικὸς. Τὴν εὐρύτεραν διατύπωσιν εὐρίσκομεν εἰς τὸν Νορβηγικὸν νόμον, ὁ ὁποῖος προβλέπει καὶ τιμωρεῖ τὴν «συστηματικὴν καὶ ἐπανειλημμένην ἄρνησιν τῆς ἐκπληρώσεως τῶν οἰκογενειακῶν καθηκόντων τοῦ ἀνδρὸς ἐναντι τῆς συζύγου καὶ τῶν τέκνων». Μόνον λοιπὸν ὁ ἀνήρ τιμωρεῖται, ἀλλὰ τιμωρεῖται διὰ τὴν παράβασιν οἰασδήποτε οἰκογενειακῆς του ὑποχρεώσεως, ὅπως, π. χ., καὶ ὅταν συστηματικῶς καὶ ἐπανειλημμένως ἀρνήται νὰ ἐπιμεληθῇ τῆς μορφώσεως τοῦ χαρακτῆρος τῶν παιδιῶν του.

Οἱ εἰδικοί συνεχίζουν τὰς ἐρεῦνας των. Εἰς τὰς χώρας, ἰδίως, ὅπου ἡ ποινικὴ νομοθεσία πρὸς κατοχύρωσιν τῶν οἰκογενειακῶν ὑποχρεώσεων εὐρίσκεται ἀκόμη εἰς τὴν ἀρχὴν, διερωτῶνται οἱ κοινωνιολόγοι καὶ οἱ νομομαθεῖς, καθὼς καὶ αἱ ἀρμόδιαι κρατικαὶ ὑπηρεσίαι, ἂν δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ τιμωρῆται ἡ φυσικὴ ἐγκατάλειψις» (abandon physique ou matériel) ἰδίᾳ π.χ. ἡ ἐγκατάλειψις τῆς συζυγικῆς στέγης. Ἐπ' αὐτῶν οἱ ἀρμόδιοι συζητοῦν ἀκόμη. Καὶ ἡ συζήτησις καὶ ἡ ἐρευνα ἐπιβάλλονται δυστυχῶς. Ἐκεῖνοι πὸν ἤκουσαν εἰς τὸ παρελθὸν τὰς διδασκαλίας περὶ τῆς οἰκογενείας ὡς περὶ σάπιον καὶ ἀπηρχαιωμένου θεσμοῦ, δὲν εἶναι δυστυχῶς καὶ τόσον ὀλίγοι, αἱ δὲ θεωρίαι των ξεσποῦν ἐναντίον ἀθῶων καὶ ἀδυνάτων πλασμάτων πὸν πρέπει νὰ τύχουν κρατικῆς προστασίας. Δι' αὐτὸ καὶ εἰς τὰς διαφόρους χώρας ὁ νομοθέτης ἐπεμβαίνει διὰ νὰ ἐξαναγκάσῃ τοὺς παραστρατημένους νὰ ἐνθυμηθοῦν τὰς ὑποχρεώσεις των. Τί νὰ γίνῃ; Εἰς τὰς οἰκογενείας πὸν ἔχουν ἰδρυθῆ μὲ βάσιν τὴν πίστιν, μία εἰκὼν τοῦ Θεανθρώπου ὑπενθυμίζει πάντοτε εἰς τὸν καθένα τὸ καθήκόν του. Ὅπου ἡ πίστις ἔχει φύγει καὶ ἡ εἰκὼν ἔχει ἀπομακρυνθῆ, ἡ Πολιτεία ἀναγκάζεται νὰ παρουσιάσῃ, πρὸς ὑπενθύμισιν καὶ συγκράτησιν, τὴν εἰκόνα τοῦ δεσμοφύλακος. Αὐπηρὰ ἀλλὰ ἀναπόφευκτος συνέπεια τῶν ἀνατρεπτικῶν θεωριῶν, τὰς ὁποίας καὶ ἡμεῖς ἠκούσαμεν ἄλλοτε νὰ κηρύττωνται μὲ θόρυβον.

ΚΡΙΝΟΥΛΑ

ΜΟΝΟΠΡΑΚΤΟ ΔΡΑΜΑ ΣΕ ΤΡΕΙΣ ΕΙΚΟΝΕΣ

(συνέχεια από τὸ προηγούμενο)

ΒΡΑΝΑΣ. Ἀπὸ τὸ Βρεφοκομεῖο; Μπᾶ! Ὡστε δὲν εἶναι παιδί σας ἡ Κρινοῦλα; Ποτὲ δὲν τὸ εἶχε βάλει ὁ νοῦς μου!...

ΛΑΝΤΑΝΗΣ. Μάλιστα. Πρόσεξε μόνο μη σοῦ φύγη λέξι ποτὲ ἀπὸ τὸ στόμα σου. (Ὁ Βρανᾶς κάνει νεῦμα καταφατικό). Τὴν ἐπῆρε λοιπὸν μωρὸ δυὸ χρονῶν καὶ ἀνάστησε δευτέρου παιδί. Ἡ ἀγάπη τῆς μητέρας βρῆκε ἔτσι διέξοδο κι' ὁ καῦμός της ἠσύχασε. Μὰ δυστυχῶς δὲν ἐθεραπεύθηκε, ὅπως βλέπεις καὶ μόνος σου κάθε ἡμέρα, ἀπὸ τὸν καιρὸ πὺν ἦλθες. Ἡ Κρινοῦλα εἶναι πάλι ὁ θεὸς της. Θέλει νὰ τὴν ἔχη διαρκῶς μαζὺ της. Φοβᾶμαι ὀλοένα μήπως τῆς ἔλθῃ κανένα κακό, ἂν μάθη λόγου χάριν πῶς ἡ Κρινοῦλα, σὰν παιδάκι, ἔπεσε κάπου κι' ἐχτύπησε. Καὶ ὅμως τὸ παιδί αὐτὸ δὲν μᾶς φταίει τίποτε, δὲν ἦρθε στὸν κόσμον γιὰ νὰ ἱκανοποιῇ τίς δικές μας ἀδυναμίες. Νά, αὐτὸ εἶναι καὶ τὸ δικό μου τὸ ἀγκάθι, Βρανᾶ. Ἔτσι συμβαίνει καὶ μὲ τοὺς δυὸ μας. Ἐφτάσαμε ἴσαμε τὴν ἐξώπορτα τῆς ἄλλης ζωῆς, καὶ μυαλὸ δὲν ἐβάλαμε. Κι' ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, πρέπει καθημερινῶς νὰ ἐπυμβαίνω—ἄκουσε—γιὰ νὰ σώζω τὴν Κρινοῦλα ἀπὸ τὴν ἀγάπη τῆς μητέρας της. Ναί, ἔτσι εἶναι. Κατάλαβε λοιπὸν τί ἀγάπη εἶναι αὐτή!...

ΒΡΑΝΑΣ. Σᾶς παρακολουθῶ τόσο καιρὸ τώρα... Εἶναι τόσο δύσκολη καὶ τόσο λεπτή δουλειά.

ΛΑΝΤΑΝΗΣ. Μοῦ κάνει τόση λύπη! Νὰ βλέπῃς τὸν ἀνθρωπὸ σου νὰ βασανίζεται, γιὰτὶ δὲν θέλει νὰ πάρῃ ἕνα φάρμακο πὺν ἔν τούτοις θὰ τὸν ἐγιατρεύε σίγουρα... Καὶ νὰ μὴν ἔχῃς τρόπο νὰ τοῦ τὸ δώσης...

(μικρὴ σιωπή).

Εἶδες πόσο τῶχουμε μέσα στὸ αἷμα μας νὰ ξεχνοῦμε τὸν Θεό; Ἄν ἀμφιβάλλῃς, ξαναθυμήσου πῶς σοῦ μίλησα πρὸ ὀλίγου.... Ἄν μπορῇ νὰ αἰσθάνεται αὐτὴ τὴν ἀπαισιοδοξία ἕνας Χριστιανός, τὴ στιγμὴ πὺν Ἐκεῖνος κάνει κάθε ἡμέρα θαύματα. (φαίνεται ὁ Βερώνης).

ΒΡΑΝΑΣ. Ἄ, νὰ ὁ Πέτρος. Ἐλα ἐπὶ τέλους νὰ σὲ δοῦμε, βρὲ ἀδερφέ!

ΠΕΤΡΟΣ (μπαίνει). Ἐχετε δίκη. (Εἶναι κάπως σκεπτικός, προσπαθεῖ ὁμως νὰ μὴ φανῇ). Καὶ πρέπει νὰ ζητήσω συγγνώμη, ἀπὸ τὸν κ. Λαντάνη ἰδίως. Μὰ μὲ κυνηγᾶνε ἀκόμη κάτι ἔννοιες τῆς πόλης. Κι' ὡς πού νὰ γλυτώσω ἀπὸ τὰ νύχια τους... (Στὸν Λαντάνη). Μὲ συγχωρεῖτε, ἔ; ...

ΛΑΝΤΑΝΗΣ. Μὴ μᾶς συλλογίζεσαι ἐμᾶς, Πέτρο μου. Φτάνει νὰ μὴν εἶσαι σὺ στενοχωρημένος. (Σηκώνεται νὰ φύγῃ).

ΠΕΤΡΟΣ. Γιατί φεύγετε;

ΛΑΝΤΑΝΗΣ. Καθῆστε νὰ τὰ πῆτε. Πάω νὰ κάμω λίγο συντροφιά τῆς Ἐλένης. Θὰ σᾶς δῶ ἄλλωστε λίγο ἀργότερα.

ΒΡΑΝΑΣ. Κάθησε, Πέτρο, νὰ σὲ ἰδοῦμε λοιπὸν. Τόσον καιρὸ σοῦ γράφαμε νᾶρθῃς κι' ἀπέφευγες, καὶ τώρα...

ΠΕΤΡΟΣ (δὲν κάθεται). Ὅχι δά. Σοῦ γραψα πὺς θὰ κάνω ἕνα χρόνον νᾶρθω. Καὶ ἦρθα ἀκριβῶς μόλις πέρασε ὁ χρόνος.

ΒΡΑΝΑΣ. Ναί, μὰ δὲν ἦταν ἀνάγκη νὰ περάσῃ τόσος καιρός. Ὁ καῦμένος ὁ κ. Λαντάνης δὲν ξέρεις πῶς σ' ἀγαπᾷ.

ΠΕΤΡΟΣ. Τὸ ξέρω, τὸ ξέρω. Καὶ τὸ ὠραῖο εἶναι πὺν ξέρω καὶ πόσο σ' ἀγαπάει καὶ σένα. Εὐλογίες μαζεύει αὐτὸς ὁ ἀνθρωπὸς ἀπὸ παντοῦ...

ΒΡΑΝΑΣ. Ἀλήθεια.... πόσο σοῦ εἶμαι εὐγνώμων γιὰ τὸ καλὸ πὺν μοῦκανες φέρνοντάς με ἐδῶ. Ἐχω πολλὰ νὰ σοῦ εἰπῶ... Πόσο εἶχες δίκη! Ἐγὶνα ἄλ-

λος άνθρωπος... Κι' είναι ή αγάπη σου άφορμή.

ΠΕΤΡΟΣ. "Ας την νά πάη νά κουρευείται την αγάπη μου! Κάθε καλός λόγος πού άκούω για σένα είναι κι' από ένα χτύπημα για μένα, Βρανᾶ.

ΒΡΑΝΑΣ. Δέν σε καταλαβαίνω.

ΠΕΤΡΟΣ. "Έχεις δίκηο. Σκέψου τί θά αισθανόσουν αν έξ αιτίας σου ήταν επί δύο χρόνια δυστυχημένος ένας άνθρωπος, ένας φίλος σου. Μά έλα πάλι πού βρίσκεσαι σέ δίλημμα! Νά, αυτά συλλογίζομαι όλοένα. Καί δέν μπορώ νά ρωτήσω ούτε τόν Λαντάνη. Μεγάλο φορτίο σέ αδύνατους ώμους. "Η πού θά με μεγαλώση, ή πού θά με (σιγά)... τσακίση.

ΒΡΑΝΑΣ. Κι' όμως πιστεύω πώς κάτι θά μπορούσε νά βοηθήση ένας πού σ' αγαπᾶ. Γιατί όχι ο κ. Λαντάνης;...

ΠΕΤΡΟΣ. "Αχ, Βρανᾶ, Βρανᾶ. Γιατί είναι ο ενδιαφερόμενος. "Όταν θά τοῦ μιλήσω, θά τοῦ κάμω ένα κακό ανεπανόρθωτο. Καί τὸ ζήτημα είναι ακριβῶς αν πρόπη νά τοῦ κάμω αὐτὸ τὸ κακό....

ΒΡΑΝΑΣ. "Εγώ, τότε;

ΠΕΤΡΟΣ. "Εσύ... ἐσύ, εἶσαι τὸ ἄλλο σκέλος. (Μικρὴ σιωπὴ ὕστερα ἀποφασιστικά :) Μά θά σοῦ μιλήσω, ἀφοῦ ἄλλωστε γι' αὐτὸ ἤρθα. "Άκουσε Βρανᾶ, πρόκειται νά σοῦ εἰπῶ κάτι γιὰ τὸ παιδί σου.

ΒΡΑΝΑΣ. Γιὰ τὸ παιδί μου εἶπες; (Σηκώνεται μὲ μιὰς, πάει κοντά του, πολὺ κοντά καὶ τὸν πιάνει ἀπὸ τὰ μπράτσα, μὲ γουρλωμένα μάτια). "Ονειρεύομαι; Ξέρεις ἐσύ;

ΠΕΤΡΟΣ (θέλει ν' ἀπαλλαγῆ). Ναί. Μά κάμε μου τὴ χάρι νά με παρακολουθήσης μὲ τὴ σειρά.

ΒΡΑΝΑΣ (ἐπιμένει νά τὸν κρατᾶ). Θά μοῦ εἶναι ἀδύνατο, Πέτρο. Μὴ με παρεξηγήσης. Πέες μου γρήγορα ὅ,τι ἔχεις νά μοῦ εἰπῆς. Δέν φαντάζεσαι τί ὑποφέρω τώρα.

ΠΕΤΡΟΣ. Μά στάσου, ἀδερφέ. Δέν εἶπαμε κι' ἔτσι. Ξέρω κάτι, χωρίς σπουδαία σημασία. Κάτσε φρόνιμα, νά ἰδοῦμε τί μπορεῖ νά βγῆ ἀπ' αὐτό.

ΒΡΑΝΑΣ. (Τὸν ἀφίνει καὶ πιάνει τὸ κεφάλι του, σὰν γιὰ νά ταχτοποιήσῃ τὰ μαλλιά του). Λέγε λοιπόν, λέγε.

ΠΕΤΡΟΣ. Καλά. "Αλλά νά καθήσης πρώτα. "Έλα μπράβο. (Κάθεται, τὸ ἴδιο κι'

ὁ Βρανᾶς). Θά σοῦ φέρω ἕνα παράδειγμα γιὰ νά μοῦ δώσης τὴ συμβουλή σου. Κύτταξε ὅμως μὴ βγάλης συμπεράσματα γιὰ τὴ δική σου περίπτωση. Σύμφωνοι;

ΒΡΑΝΑΣ (ἀνήσυχος). Ναί, λέγε.

ΠΕΤΡΟΣ. "Υπόθεσε πὼς ἕνας ἄσωτος πατέρας, πού εἶχε ἀδιαφορήσει γιὰ τὸ παιδί του ἐπὶ χρόνια, θέλει τώρα νά τὸ βρῆ. Μά ἐν τῷ μεταξὺ ἄλλοι ἄνθρωποι ἔχουν δώσει τὸ αἷμα τῆς καρδιάς τους σ' αὐτὸ τὸ παιδί, τόχουν ἀναστήσει ἀπὸ μικρὸ καὶ τόχουν κάμει παιδί τους. "Επὶ πλεόν στὰ χέρια τους αὐτὸ τὸ παιδί θά γίνῃ ἄνθρωπος, ἐνῶ ὁ πατέρας πού φρονίμεψε μπορεῖ αὔριο πάλι νά ξαναγυρίσῃ στὶς ἀσωτεῖες. "Υπόθεσε λοιπόν πὼς ἐσὺ μόνο ξέρεις αὐτὴ τὴν ἱστορία κι' ἐσὺ μπορεῖς μ' ἕνα σου λόγο ν' ἀποφασίσῃς τί νος θᾶναι τὸ παιδί.

ΒΡΑΝΑΣ (τὸν κόβει καὶ τὸν πιάνει πάλι ἀπὸ τὰ μπράτσα.) Πέτρο. Μοῦ φαίνεται πὼς θά τρελλαθῶ. Μίλα καθαρά.

ΠΕΤΡΟΣ. (Τὸν ξανακαθίζει στοργικά). "ΗΣύχασε, ἔρημε πατέρα, ἡσύχασε. Κάτι μοῦ λέει σταθερὰ πὼς τώρα πρέπει νά φέξῃ ὁ ἥλιος καὶ γιὰ τὸν πατέρα.

ΒΡΑΝΑΣ. Πέτρο... Πέτρο (μὲ φωνὴ σβυσμένη). "Έχω μαντέψει σωστά;

ΠΕΤΡΟΣ. "Ε, λοιπόν ναί! "Η Κρινοῦλα εἶναι τὸ δικό σου τὸ παιδί!

ΒΡΑΝΑΣ. (Πιάνει μὲ τὰ δυνὸ χέρια τὸ κεφάλι του) Θεέ μου, Θεέ μου!... ("Οπισθοχωρεῖ δυνὸ βήματα καὶ πέφτει σὲ μιὰ καρτέλα. "Ο Πέτρος τὸν σηροῖζει κι' ὕστερα στέκεται σιωπηλὸς δίπλα του. Σὲ λίγο σὰν νά συνέρχεται κάπως). Τί νέο ἦταν κι' αὐτό... Καί ὅμως πρέπει νά τὸ ξεχάσω πάλι. Νά τὸ σβύσω ἀμέσως ἀπὸ τὸ νοῦ μου....

ΠΕΤΡΟΣ. Δέν σε καταλαβαίνω Βρανᾶ. Τί θές νά πῆς;

ΒΡΑΝΑΣ. (μὲ χαμόγελο λιγάκι πικρό). "ΗΣύχασε καὶ σὺ Πέτρο. Καταλαβαίνω ὀλίγε τὰ δὶλῆμά σου. Καί σοῦ παίρνω τὸ φορτίο του. Μόνο πού σέ μένα δέν μπορεῖ πειὰ νά εἶναι δίλημμα. Εἶναι κάποιος μονάχα σταυρός. Θά τὸν πάρω καὶ θά φύγω.

ΠΕΤΡΟΣ. Θέλεις νά πῆς ὅτι δέν θά ζητήσης τὸ παιδί σου;

ΒΡΑΝΑΣ. Δέν ἔχω δικαίωμα. Αἰσθά-

νομαι καθαρά τί ζητάει από μένα αυτή τη στιγμή ὁ Θεός. Δὲν πρέπει ν' ἀνησυχῶ πειὰ γιὰ τὸ παιδί μου, πού 'Εκεῖνος τὸ ἀνέλαβε. Μόνο νὰ ἐξαφανισθῶ ἀπὸ δῶ

ἐγώ. Κυρίως σκεπτόμουν γιὰ τὸ παιδί. Δὲν σοῦ 'χα ἐμπιστοσύνη. Θυμᾶσαι πού σοῦ τό 'πα πέρυσι; Καὶ ἔλεγα—σωστά— πὼς δὲν μπορούσε ἡ πραγματικότητα νὰ

μέσα σὰν τὸν ἀέρα... "Ἐτσι θὰ ὑποφέρω καὶ κάτι γιὰ ὅσα ἔκαμα... "Ἐνα τόσο δὰ ἐλάχιστο γιὰ κάτι ἀσύγκριτα μεγάλο.

ΠΕΤΡΟΣ. Μ' ἀλήθεια, ἔχεις τόση γενναιότητα Βρανᾶ ἐσύ; Εἶσαι μεγάλη καρδιά. *(μικρὴ σιωπὴ)*.

ΒΡΑΝΑΣ. Εἶμαι μονάχα ἓνας ἀχρεῖος δοῦλος. Μὲ τί πρόσωπο νὰ ζητήσω ἓνα παιδί πού δὲν μοῦ κόστισε οὔτε ἓνα δάκρυ—ὅσο τ'όχα μαζί μου—ἀπὸ δυὸ γέροντες ἀνθρώπους πού τὸ ἀνάστησαν σὰν τὸ λουλοῦδι μὲ τόσους κόπους καὶ τ'όχουν τώρα μοναχό τους στήριγμα;

ΠΕΤΡΟΣ. Σωστά εἶναι αὐτά. Μὰ καὶ σύ, Βρανᾶ; Μὲ κάνεις νὰ σὲ σκέπτομαι πειὰ ἐγώ, ἀφοῦ συλλογίζεσαι τόσο πολὺ τοὺς ἄλλους. Κι' ἐσύ; Τὰ σκέφθηκα κι'

σοῦ κάνη ὑποκλίσεις μόλις ἀπεφάσιες νὰ τὴν θυμηθῆς. Γι' αὐτὸ ἔβαλα αὐτὴ τὴν προθεσμία ἑνὸς χρόνου. "Ἦθελα νὰ δοκιμασθῆς, ἂν ἡ ἀλλαγὴ σου ἦταν βαθεῖα, πραγματικὴ. Σήμερα ὅμως πάει αὐτὸ τὸ ὄπλο μου. Ἡ συμπεριφορὰ σου τ'όχει ἐκμηδενίσει. "Ἦρθα ἐδῶ μὲ τὴν ἀπόφασι νὰ σοῦ μιλήσω. "Ἐδίστασα ὅμως μόλις εἶδα τοὺς Λαντάνηδες. Καὶ τριγύριζα στὸ βουνὸ σὰν μισοπάλαβος. Ξέρεις ποιὸς μ' ἔκανε ν' ἀποφασίσω; "Ἡ Κρινοῦλα! Μοῦ ξεσήκωσε τὰ μυαλὰ μ' ὅσα μοῦ διηγήθηκε γιὰ τὴν ἀγωνία σου νὰ βρῆς τὸ παιδί σου. Μοῦ 'λεγε πὼς θὰ πᾶτε μαζί στὸ χωριό σου, σὲ μιὰν ἀμμουδιά, σὲ λουλούδια. Πόσο σ' ἀγαπᾶ αὐτὸ τὸ παιδί!....

ΒΡΑΝΑΣ. Μή μου τὰ λές, καλύτερα, Πετρο... "Αχ... ἢ Κρινοῦλα, ἢ Κρινοῦλα...

ΠΕΤΡΟΣ. Μεγάλη φουρτούνα καϋμένε Βρανᾶ. Δὲν ξέρω κι' ἐγὼ τί νὰ κάμω. Μὰ δὲν μπορῶ καὶ ν' σ' ἀφήσω ἔτσι. "Αλήθεια... κύτταξε πῶς ἦρθαν τὰ πράγματα—γιατί νὰ μὴν πῶ κι' ἐγὼ μαζί σας, πῶς τὰ ἔφερε ὁ Θεός—τὸ παιδάκι σου μ' ἔσπρωξε νὰ σοῦ φανερώσω τὴν ἀλήθεια. Σ' ἀγαπᾶ, σοῦ λέω, τόσο, κι' ὅλο τὸ ἀπόγευμα σήμερα ἄλλο δὲν μου ἔλεγε παρὰ ὅτι παρακαλεῖ τὸν Θεὸ νὰ βρῆς τὴν κοροῦλα σου.

ΒΡΑΝΑΣ. Κρινοῦλα... Κρινοῦλα μου. Ποῦ νὰ τό ἔξερα... Ἐνὸς χρόνου ἡμέρες. Πῶς τὰ φέρνει ὁ Θεός, Πετρο. Κύτταξε, δὲν μπορῶ νὰ ἔχω κανένα παράπονο. Μοῦ τό ἔδωσε καὶ τὸ χάρηκα τόσον καιρὸν τώρα, (σὰν νὰ δνερρεύεται). Τὶ περιπάτους ποὺ κάναμε μαζί τὸ καλοκαίρι! Κρατοῦσα τὸ χεράκι τῆς στὴ χούφτα μου κι' αὐτὴ τραβοῦσε τὸ μπρατσάκι τῆς, νὰ τρέξουμε. Ἐτρεχα μαζί τῆς στὴν ἀμμουδιά, σὰν παιδί, πίσω ἀπ' τὸ χρυσό τῆς κεφαλάκι. Δοξασμένο ἄς εἶναι, Κύριε, τὸνομά σου... Λοιπὸν, Πέτρο, πρέπει νὰ σ' εὐχαριστήσω γιὰ τὴν ἀγάπη σου. Ὑπέφερες καὶ σὺ τόσο ἔξ αἰτίας μου...

ΠΕΤΡΟΣ. Τί εἶναι αὐτὰ ποὺ λές; Βρανᾶ. Νὰ συγχωρήσω ἐγὼ ἐσένα! (σκύβει) "Ἡ ἐσύ, ἢ ἐσεῖς ὅλοι ἐδῶ μέσα νὰ συγχωρέσετε ἐμένα... Μὰ ἦρθε βλέπεις μιὰ εὐθύνη βαρειά σ' ἕναν ἄνθρωπο ποὺ δὲν ξέρει τί τοῦ γίνεται...

ΒΡΑΝΑΣ. Καϋμένο παιδί. Πόσο μεγάλες βλέπεις πάντα τίς εὐθύνες σου... "Ἐλα, θὰ σὲ παρακαλέσω τώρα νὰ μὲ βοηθήσης καὶ στὸ κλείσιμο αὐτῆς τῆς ἱστορίας. "Ἦταν ἕν τούτοις μιὰ χαρούμενη, παρόνθησι. Ὁ καλύτερος χρόνος τῆς ζωῆς μου. Πόσα δὲν ἔγιναν σ' αὐτὸ τὸ χρόνο...

Λοιπὸν θὰ φύγω. Μὰ δὲν εἶμαι παλληκάρι Πέτρο. Δὲν θὰ μπορέσω νὰ ἰδῶ στὰ μάτια τὸν κύριο Λαντάνη καὶ νὰ τοῦ κρῦψω τὴν ἀληθινὴ αἰτία. Τὸ μόνο ποὺ μπορῶ εἶναι, νὰ πάρω τοῦτο τὸ κορμί καὶ νὰ συρθῶ ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι, πέρα κατὰ τὸν κάμπο, μακρῶ, πολὺ μακρῶ, νὰ μὴν ἀκούω τὸ γέλοιο τῆς Κρινοῦλας. Κύτταξε λοιπὸν νὰ μὲ δικαιολογήσης. Κανόνισέ

τα ἐσύ. Κάμε μου κι' αὐτὴ τὴ χάρι.

ΠΕΤΡΟΣ. Βρανᾶ, Βρανᾶ. Γιατί νὰ σκοτώσης τὸν ἑαυτό σου. Κάθισε νὰ σκεφτοῦμε μαζί. Θὰ τὸ ποῦμε στὴν κυρία Λαντάνη μὲ τρόπο. Θὰ τῆς τὸ εἶπῃ ὁ Λαντάνης.

ΒΡΑΝΑΣ. "Ὁχι, ὄχι, θὰ μοῦ ἔκανε πολὺ κακὸ αὐτό. Μοῦ φαίνεται πῶς θὰ σκότωνα μέσα μου ἕναν κάποιον ἄνθρωπο, ποὺ τώρα τελευταῖα ἄρχισε νὰ ζῆ. Τὸ φαντάζεσαι αὐτὸ Πέτρο, ὁ Λαντάνης νὰ πάρη τὰ γηρατειά του καὶ τὸν πόνο του καὶ νὰ πάη νὰ βρῆ τὴν καϋμένη τὴ γερόντισσα νὰ τῆς ξεκολλήση τὴν καρδιά καὶ νὰ μοῦ τὴ φέρη, νὰ μοῦ τὴ δώση! Καὶ φαντάζεσαι πῶς μπορῶ ἐγὼ νὰ τὴν πάρω. Ἐτσι ματωμένη, ξεσχισμένη (σιγά...) "Ἄν ὄχι καὶ νεκρή...

ΠΕΤΡΟΣ. Μὰ Βρανᾶ...

ΒΡΑΝΑΣ. "Ἄσε Πέτρο μου καλύτερα ἔτσι. Μόνο ἂν ἤθελες... Δὲν αἰσθάνομαι καλά. (μὲ δισταγμὸ) "Ἄν μποροῦσες νὰ μοῦ φέρης τὸ παλτό μου. Συγχώρεσέ με γιὰ τὸ θάρρος. Μὰ ἴσως εἶναι μέσα οἱ Λαντάνηδες. Νά, θὰ εἶναι στὴ ντουλάπα μου.

ΠΕΤΡΟΣ. Νὰ πάω ἀμέσως.

(Φεύγει ὁ Βρανᾶς ἀκουμπᾶ τὸ κεφάλι στὰ χέρια καὶ μένει σιωπηλός. Βραδνάζει, ὅσο πάει καὶ τὸ φῶς γίνεται λιγώτερο. Σὲ λίγο γυρίζει ὁ Πέτρος μὲ τὸ παλτό καὶ τὸν βοηθεῖ νὰ τὸ φορέσῃ ἂν καὶ ἐκεῖνος τὸν ἐμποδίζει. Ὁ Βρανᾶς ξανακάθεται ἀμέσως. Διπλωμένος στὸ παλτό του. τρέμει).

ΒΡΑΝΑΣ. Λοιπὸν νὰ μὴν ἀργοῦμε Πέτρο. Σὲ πέντε λεπτὰ πρέπει νὰ φύγω. "Ἐ, θὰ ζητήσω καὶ μιὰ χάρι. Μὰ μήπως δὲν πρέπει; Ξέρεις... ἤθελα ν' ἀποχαιρετοῦσα τὴν... Κρινοῦλα.

ΠΕΤΡΟΣ. Δυστυχισμένη, πατέρα! Τί ποτῆροι!... Θέλεις νὰ πάω νὰ τὴν φέρω;

ΒΡΑΝΑΣ. Ναί.. "Ἄν θέλῃς. Πήγαινε... Καὶ βρές μου καὶ μιὰ φωτογραφία τῆς.

(Ὁ Πέτρος βγαίνει. Ὑστερ' ἀπὸ λίγη σιωπὴ, μπαίνει ἀπὸ δεξιὰ σιγὰ ἡ Κρινοῦλα. Ὁ Πέτρος ἀπὸ πίσω τῆς. Ὁ Βρανᾶς, γυρισμένος ἄλλοῦ, δὲν τοὺς βλέπει. Εἶναι σχεδὸν σκοτάδι, ὅλα θαμπά, σκιές).

ΚΡΙΝΟΥΛΑ. (σιγά) Εἶναι ἄρρωστος; Καὶ γιατί ἐσεῖς δὲν τὸν κάνετε καλά;

ΠΕΤΡΟΣ. Πήγαινε σιγά-σιγά νὰ τὸν ἀγκαλιάσης.

ΚΡΙΝΟΥΛΑ. Ναί... σταθῆτε (προχωρεῖ στὰ δάκτυλα, πηγαίνει πίσω ἀπὸ τὸν Βρανᾶ καὶ περνᾷ στὸ λαιμὸ του τὰ χεράκια της· σὰν τραγουδιστά·) Ἡ Κρινοῦλα λέει πὼς δὲν θέλει νὰ εἴστε ἄρρωστος, οὔτε στενοχωρημένος. Νὰ τὴν πάρετε ἀγκαλιὰ καὶ νὰ τῆς πῆτε ἓνα ποίημα.

ΒΡΑΝΑΣ. Ὦχ, τὸ χρυσό μου τὸ παιδί, τὸ χρυσό μου τὸ παιδί (τὴν ἀγκαλιάζει. Μικρὴ σιωπὴ)

ΚΡΙΝΟΥΛΑ. Καὶ τὸ ποίημα; Νὰ μοῦ πῆτε ἓνα ποίημα πὺν νὰ λήη γιὰ λουλούδια, γιὰ παιδάκια. Νὰ λήη γιὰ τὴν κοροῦλα σας, τὴ Χρυσοῦλα.

ΒΡΑΝΑΣ. Πᾶνε τώρα τὰ τραγούδια καὶ ἡ κοροῦλα μου... τί καλὸ παιδί πὺν εἶναι ἡ κοροῦλα μου (τὴν σφίγγει στὴν ἀγκαλιὰ του.)

ΚΡΙΝΟΥΛΑ. Πειὸ πολὺ ἀπὸ μένα;

ΒΡΑΝΑΣ. Σὰν καὶ σένα. Νὰ σὲ ἰδῶ, χρυσό μου (τὴν στήνει μπροστά του). Νὰ ἰδῶ τὰ ματιάκια σου... τὸ προσωπάκι σου... τὰ μαλλάκια (τὴν χαϊδεύει). Σὰν νὰ τὰ βλέπω γιὰ πρώτη φορὰ. Χρυσό μου παιδί...

Μὰ πρέπει νὰ πηγαίνω (σηκώνεται).

ΚΡΙΝΟΥΛΑ. Θὰ φύγετε κι' ὅλας; Μὰ γιατί; Καὶ ἡ Κρινοῦλα πὺν σᾶς ἀγαπᾷ τόσο; Θὰ κλαίη ἡ Κρινοῦλα (δακρύζει).

ΒΡΑΝΑΣ. Πέτρο, θὰ φροντίσης ἔ;

ΠΕΤΡΟΣ. Βρανᾶ, θὰ φύγης στ' ἀλήθεια; Ποῦ θὰ πᾶς; Εἶναι τρομερό. Δυστυχησμένε πατέρα!...

ΚΡΙΝΟΥΛΑ. Δὲν θέλω νὰ φύγετε! Δὲν θέλω! (κλαίει).

ΒΡΑΝΑΣ. Μὴν κλαῖς, χρυσό μου παιδί. Μὴν κλαῖς... (δακρύζει) γιατί θὰ κλαῖνε κι' ἄλλοι!...

ΠΕΤΡΟΣ. Ποῦ θὰ πᾶς Βρανᾶ; Πέες μου, τοῦλάχιστον, νὰ ξέρω, γιὰ νᾶρθω νὰ σὲ βρῶ.

ΒΡΑΝΑΣ. Δὲν ξέρω τώρα. Θὰ φύγω. Κάπου θ' ἀράξω καὶ τότε θὰ σοῦ γράψω.

ΠΕΤΡΟΣ. Μοῦ τὸ ὑπόσχεσαι;

ΒΡΑΝΑΣ. Ναί, θὰ σοῦ γράψω. Θέλω νὰ σὲ βλέπω, Πέτρο μου. Θὰ μοῦ λὲς γιὰ τό... (δείχνει κορυφὰ τὴν Κρινοῦλα). Λοιπὸν (θλιβερὰ) Ἐντίο σας. (Ἡ Κρινοῦλα κλαίει καὶ τὸν ἔχει ἀγκαλιάσει στὸ πόδι. Ὁ Βρανᾶς τὴν ἀποχωρίζεται ἤσυχᾶ).

ΚΡΙΝΟΥΛΑ. Πᾶτε νὰ βρῆτε τὴν κο-

ροῦλα σας; (γελά μέσα στὰ κλάμματα). Νὰ τῆς εἰπῆτε χαιρετίσματα ἀπὸ τὴν Κρινοῦλα πὺν τὴν ἀγαπᾷ.

ΒΡΑΝΑΣ. (ὑποχωρεῖ σιγὰ-σιγὰ). Ἐντίο σας... ἄντιο.

ΚΡΙΝΟΥΛΑ. (Ἐπαναλαμβάνει, γελοιστῆ μέσα στὰ δάκρυα). Χαιρετίσματα. (Ὁ Πέτρος δακρύζει καὶ πέφτει σὲ μιὰ πολυθρόνα.).

(Αὐλαία).

ΤΡΙΤΗ ΕΙΚΟΝΑ

(Σὲ μιὰ σοφίτα. Τριγύρω τὰ δοκάρια τῆς σκεπῆς. Ἐνα παραθυράκι μοναχὸ στὴ μιὰ πλευρὰ. Ἐνας μεγάλος Ἐσταυρωμένος εἶναι στερεωμένος στὴν ἀριστερῇ γωνιᾷ τοῦ βήθους. Δεξιὰ ἓνα πρόχειρο κρεββάτι σὲ δύο τρίποδα. Τρία σκαμνάκια κι' ἓνα τραπέζι στὴ μέση, λίγο περὶ μπρὸς ἀπ' τὸ κρεββάτι. Πόρτα στὸ βήθος. Ὅταν ἀνοίγει ἡ ἀλλαία, ὁ Βρανᾶς εἶναι καθισμένος μπροστὰ στὸ τραπέζι γυρισμένος πρὸς τὸν Ἐσταυρωμένο. Ἐχει μπροστὰ του ἓνα χονδρὸ βιβλίον καὶ διαβάζει. Εἶναι ἀδύνατος, χλωμός, μὲ γένεια καὶ ὄψι ἀσκητικῆ).

ΒΡΑΝΑΣ. (διαβάζει). Κύριε, μὴ τῶ θυμῶ Σου ἐλέγξης με, μηδὲ τῆ ὀργῆ Σου παιδεύσης με.

Ὅτι τὰ βέλη Σου ἐνεπάγησάν μοι καὶ ἐπεστήριξας ἐπ' ἐμὲ τὴν χεῖρα Σου.

Οὐκ ἔστιν ἴσσις ἐν τῇ σαρκί μου ἀπὸ προσώπου τῆς ὀργῆς Σου.

Οὐκ ἔστιν εἰρήνη ἐν τοῖς ὀστέοις μου ἀπὸ προσώπου τῶν ἁμαρτιῶν μου...

(Ἐνῶ ὁ Βρανᾶς διαβάζει, ἓνας μικρὸς ὡς δώδεκα χρονῶν ἀδύνατος καὶ ξυπόλυτος ἔρχεται διστακτικὰ καὶ χτυπάει τὴν πόρτα. Ὁ Βρανᾶς διακόπτει καὶ γυρίζει πρὸς τὰ ἐκεῖ).

ΒΡΑΝΑΣ. Ἄ, ἐσύ σοι Γιαννάκη; Καλῶς τον. Πέρασε μέσα. Σὲ περίμενα χθὲς τὸ βράδυ. Πῶς δὲν ἦρθες; Τί κάνει ὁ Νίκος;

Ο ΜΙΚΡΟΣ. Εἶνε ἀκόμη ἄρρωστος κύριε Βρανᾶ. Χτὲς τὴ νύχτα εἶχε πολὺ πυρετό.

ΒΡΑΝΑΣ. Ὁ γιατρός τί σᾶς εἶπε;

ΜΙΚΡΟΣ. Δὲν ἦρθε γιατρός.

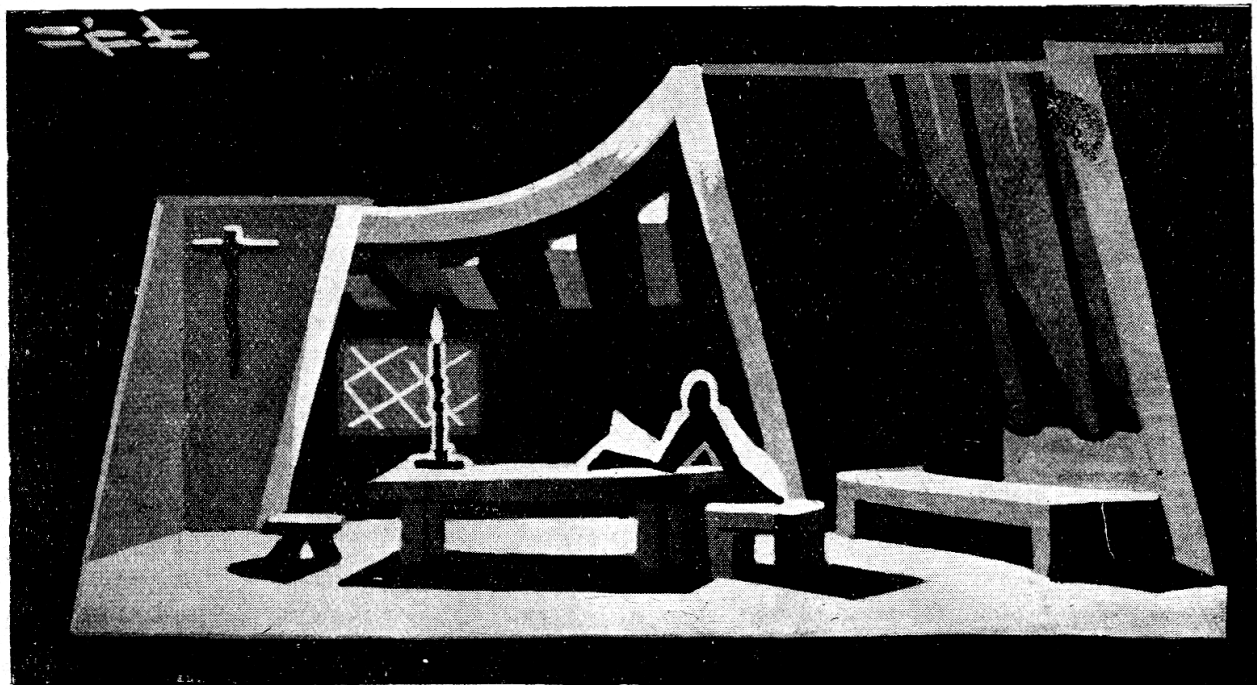
ΒΡΑΝΑΣ. Μὰ πῶς; Εἶχε πεῖ ὁ μπαμπᾶς σου πὼς θὰ τὸν φέρνατε....

ΜΙΚΡΟΣ. Ναί, μὰ ὁ μπαμπᾶς μου, ὅταν τοῦ εἶπατε νὰ τοῦ δώσετε λεπτὰ, ντροπήκε νὰ σᾶς πῆ πὼς δὲν ἔχει. Πέρασε ὅμως ἄσχημη νύχτα ὁ Νίκος μας καὶ

μόλις ξημέρωσε, μ' ἔστειλε ὁ μπαμπᾶς μου νὰ σᾶς παρακαλέσω... (κομπιάζει)

ΒΡΑΝΑΣ. Ναί, Γιαννάκη μου. Τώρα θὰ φροντίσουμε.

διάδρομο φαίνεται ἀπ' τὸ ἄνοιγμα τῆς πόρτας μιὰ σκιά, ὕστερα ἄλλη. Προβάλλει στὸ βάθος ἡ σιλουέττα μιᾶς γυναίκας καὶ προχωρεῖ σιγά, διστακτικά, ντυμένη στὰ μαῦρα, μὲ βέλο βαρὺ.

ΜΙΚΡΟΣ. Νὰ γίνη καλὰ ὁ Νίκος μας, κύριε Βρανᾶ. Ἐσεῖς ποὺ ἀγαπᾶτε τὰ παιδιά, βοηθήστε μας. Καὶ μὴν ἀκοῦτε τὸν μπαμπᾶ. Ντρέπεται, γιατί εἴσατε τόσο καλός. Μὰ ξέρετε, ἂν δὲν μοῦ δίνατε ἐμένα κεῖνο τὸ φαγητὸ χθές, θὰ μέναμε ὅλη τὴν ἡμέρα νηστικοί... (διστακτικά) Καί... καὶ σεῖς δὲν εἴσατε πλούσιος...

ΒΡΑΝΑΣ. (Χαμογελάει). Ἔννοια σου Γιαννάκη μου. Θὰ μᾶς δώσῃ ὁ Θεός. Νά, πάρε αὐτὸ καὶ πὲς στὸν μπαμπᾶ σου νὰ εἰδοποιήσῃ τὸν γιατρό. (δίνει ἓνα χαρτονόμισμα). Θᾶρθω κι' ἐγὼ ἀργότερα. Ἄντε μπράβο.

ΜΙΚΡΟΣ. Θὰ τρέξω σὰν πουλάκι. (παίρνει τὸ χέρι του, τὸ φιλεῖ καὶ τρέχει).

ΒΡΑΝΑΣ. (συνεχίζει τὸ διάβασμα τοῦ ψαλμοῦ).

...Ὅτι αἱ ἀνομίαι μου ὑπερῆραν τὴν κεφαλὴν μου, ὡσεὶ φορτίον βαρὺ ἐβαρύνθησαν ἐπ' ἐμέ....

(Ἀκούγονται βήματα πάλι. Καὶ σὲ λίγο στὸν

Ὁ Βρανᾶς τὴν βλέπει καὶ σηκώνεται ξαφνιασμένος).

ΒΡΑΝΑΣ. Ποιὸν ζητᾶτε κυρία; (Ἐκείνη σωπαίνει, τὸν κυττάζει, κυττάζει γύρω. Προβάλλει στὴν πόρτα τοῦ βάνους καὶ ὁ Πέτρος Βερώνης. Ὁ Βρανᾶς μόλις τὸν βλέπει, τρέχει πρὸς αὐτόν). Ἐσὺ Πέτρο; Καὶ ἡ Κυρία; (γυρίζει πρὸς αὐτήν). Ἡ κυρία Λαντάνη!... Ἐσεῖς ἐδῶ! (κυττάζει γύρω του, φαίνεται πὼς βροῖσκειται σὲ μεγάλη ἀμηχανία, ὕστερα τραβάει ἓνα σκαμνὶ καὶ μὲ ντροπὴ λέει στὴν κυρία Λαντάνη σιγά :) Καθῆστε. Συμπαθήστε μου αὐτὴ τὴν τόσο ἀταίριαστη ὑποδοχή...

Κα ΛΑΝΤΑΝΗ. (Τὸν κυττάζει μὲ συμπάθεια) Ἡρωϊκὲ Βρανᾶ!...

ΒΡΑΝΑΣ. Ἐλπίζω πὼς θὰ μοῦ συγχωρέσετε καὶ τὴν ξαφνικὴ μου ἔξαφάνισι...

Κα ΛΑΝΤΑΝΗ. Νὰ σᾶς συγχωρήσω ἐγὼ... ἔσᾶς;

ΒΡΑΝΑΣ. (Κυττάζει τὸν Πέτρο ἐρωτηματικά). Πέτρο, τί εἶπες στὴν κυρία;

ΠΕΤΡΟΣ. Προδόθηκα στὴν ἀρχή, μὰ

ἡ κυρία μ' ἐνεθάρρυνε καὶ εἶπα σὲ ὄλους ὄλα. Καὶ καθέννας κάνει ὅ,τι ἡ συνείδησις του τοῦ λέει.

ΒΡΑΝΑΣ. Ὡστε εἶπες στὴν κυρία Λαντάνη;...

Κα ΛΑΝΤΑΝΗ. Ναί, κύριε Λούφη. Ἄλλὰ μὴ ταράττεσθε.

ΒΡΑΝΑΣ. Πόσο θὰ ὑποφέρατε, πόσο θὰ ὑποφέρετε ἀκόμη τώρα. Μὰ δὲν ἔκαμες καλὰ Πέτρο. Μὲ στενοχωρεῖ πολὺ κυρία μου πού ἐξ αἰτίας μου θὰ πονέσατε. Μὰ ἔχω πάρει τὴν ἀπόφασί μου, δὲν ζητῶ τίποτε.

Κα ΛΑΝΤΑΝΗ. Ναί, μὰ νομίζετε πὼς μιὰ μητέρα, πού ξέρει κατὰ βάθος τὸν πόνο σας, θὰ μπορούσε νὰ σᾶς ἀφήσῃ σ' αὐτὴν ἐδῶ τὴν ἐρημιὰ (κινιτᾶζει γύρω). Ἄλλωστε αὐτὴ ἡ ἱστορία ἦταν γιὰ μένα ἓνα ξύπνημα πού τὸ χρειαζόμουν τόσο πολὺ. Αὐτὴ ἡ χειρονομία σας ἦταν γιὰ μένα κάτι ἀκαιάληπτα μεγάλο. Ἦταν ἡ ἄλλη, ἡ ἀντίθετη ἄκρη.

ΒΡΑΝΑΣ. Καὶ μὲν μητέρα...

Κα ΛΑΝΤΑΝΗ. (κάνει νόημα στὸν Πέτρο, πού σηκώνεται καὶ πάει νὰ φύγῃ).

ΒΡΑΝΑΣ. Πέτρο, ποῦ πᾶς;

ΠΕΤΡΟΣ. Θὰ ξαναγυρίσω. Θὰ σοῦ ἐξηγήσῃ ἡ κυρία Λαντάνη. (φεύγει)

Κα ΛΑΝΤΑΝΗ. Συγχωρῆστε με, ἔφερα καί... τό... τὴν Κρινοῦλα, τὸ παιδί σας. Ἔχετε τόσον καιρὸ νὰ τὸ δῆτε.

ΒΡΑΝΑΣ. Ἡ Κρινοῦλα ἐδῶ; Τῆς εἶπατε τίποτα;

Κα ΛΑΝΤΑΝΗ. Καὶ βέβαια....

ΒΡΑΝΑΣ. Ὡστε ξέρει;

Κα ΛΑΝΤΑΝΗ. Πὼς εἶναι ἡ κοροῦλα σας! Ἐκλαιγε τὸ καὶ μὲνο μου ὅταν φύγατε. Ἐκλαιγε καὶ ὅταν τῆς εἶπα ὅτι εἶστε ὁ ἀληθινός της μπαμπᾶς. Τῆς ἐξηγήσα ὅ,τι μπορούσε νὰ μάθῃ... Ὁ Θεὸς ἔβαλε μέσα στὴν καρδοῦλα της τὸ φίλτρο τόσο ζωντανό. Εἶναι ὁ μυστικὸς δεσμὸς πού ἐνώνει τὰ παιδιὰ μὲ τοὺς γονεῖς. Ἦθελε νὰ σᾶς βροῦμε, νὰρθοῦμε. Εἶναι κάτω στὴν εἴσοδο. Θὰ τὴν φέρῃ τώρα ὁ κ. Βερώνης.

ΒΡΑΝΑΣ. Θεέ μου, Θεέ μου. Ἡ Κρινοῦλα ἐδῶ! (ἀνοίγει τὸ παραθυράκι, συγγιζεῖ σὲ μετὰξὺ μπαίνει ἡ Κρινοῦλα καὶ τρέχει στὸν πατέρα της μὲ κλάμματα. Πίσω της ὁ

Πέτρος Βερώνης καὶ ὁ κύριος Λαντάνης).

ΚΡΙΝΟΥΛΑ. (τρέχει στὸν Βρανᾶ καὶ τὸν ἀγκαλιάζει πρὶν αὐτὸς προλάβῃ νὰ σηκωθῇ).

ΒΡΑΝΑΣ. Κρινοῦλα! (τὴν χαϊδεύει). (Ἡ κυρία Λαντάνη γελᾶει, ἐνῶ ἀπ' τὰ μάτια της τρέχουν δάκρυα).

ΒΡΑΝΑΣ. Τί εἶναι πάλι αὐτό!... (ὅσοτε-ρα βλέποντας τοὺς Λαντάνηδες σηκώνεται μὲ σεβασμὸ). Μὲ συγχωρεῖτε (ἀποτραβιέται ἀπὸ τὸ παιδί). Εἶμαι τόσο ἐγωῖστής, ξεχνῶ τὸν δικό σας πόνο!

Κος ΛΑΝΤΑΝΗΣ. Ὁχι, κύριε Βρανᾶ, δὲν ξεχνᾶτε τίποτα.

ΒΡΑΝΑΣ. Πήγαινε Κρινοῦλα μου στὴν... κυρία Λαντάνη (δακρύζει).

Κα ΛΑΝΤΑΝΗ. (φαίνεται πὼς καταβάλει προσπάθεια γιὰ νὰ ἐπιβληθῇ στὸν ἑαυτὸ της). Ὡστε ἔτσι τώρα θὰ κλαῖμε πάνω ἀπὸ ἓνα ξανθὸ κεφαλάκι;

Κος ΛΑΝΤΑΝΗΣ. Καλὰ μου παιδιά. Ἐλα ἐδῶ, Κρινοῦλα μου. Ἐσὺ τί φταῖς γιὰ ὅλ' αὐτὰ τῶν μεγάλων τὰ βάσανα (ἡ Κρινοῦλα πηγαίνει κοντὰ του).

ΠΕΤΡΟΣ. Καὶ λοιπόν, λοιπόν, τί προτείνετε;

Κος ΛΑΝΤΑΝΗΣ. Μὰ εἶναι ἀπλούστατο: Θὰ πᾶμε νὰ καθήσουμε ὄλοι μαζί στὸ σπίτι: Ἔτσι θ' ἄμαστε σὺν καὶ πρὶν καὶ καλύτερα.

ΒΡΑΝΑΣ. (Τοῦ σφίγγει τὰ χέρια). Πὼς νὰ σᾶς εὐραριστήσω....

ΚΡΙΝΟΥΛΑ. (ὅσο μιλάει ὁ Λαντάνης, ἡ Κρινοῦλα τρέχει πηδάει, ἀπὸ τὸν ἓνα στὸν ἄλλο, ὄλη χαρά. Πάει στὸν κύριο Λαντάνη καὶ τὸν φιλεῖ γιὰ ἀπάντησι). Καὶ τὸ καλοκαίρι θὰ πᾶμε (γυρίζει στὸν πατέρα της μὲ γέλοιο) καὶ στὴ μεγάλην ἄμμουδιά, ἐκεῖ μὲ τὰ λουλούδια, ὅπως ἐλέγατε.

ΒΡΑΝΑΣ. Χουσό μου παιδί...

Κος ΛΑΝΤΑΝΗΣ. Ἄντε Βρανᾶ. Πάρε τὸ παιδί καὶ πᾶμε. Ἐλάτε καὶ εἶναι ἀργά... Ἀκοῦς ἐκεῖ μὲ τί στενοχωριόντουσαν!... Ἐχει βρῆ παιδιὰ μου θέσι καὶ γιὰ τοὺς δυὸ σας, νὰ τ' ἀγαπᾶτε τ' ἀγγελοῦδι μας. Νὰ σᾶς πῶ κάτι μάλιστα; Περισεύει λιγάκι ἀκόμα καὶ γιὰ μένα! (χαϊδεύει τὴν Κρινοῦλα).

(Αὐλαία).

ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΚΘΕΣΙΝ ΙΔΙΩΤΙΚΩΝ ΣΥΛΛΟΓΩΝ

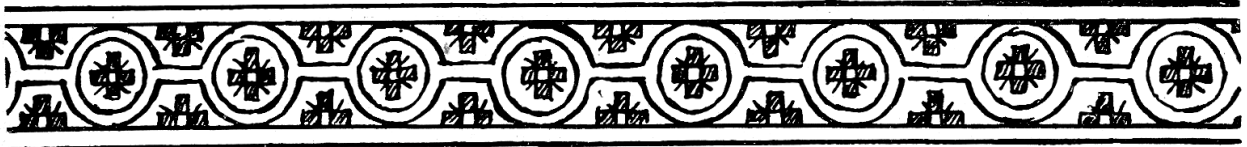
(ΡΙΘΟΥΣΑ ΣΤΡΑΤΗΓΟΠΟΥΛΟΥ)

Μ. ΜΑΡΖΟΥΒΑΝΗ

ΦΥΓΗ

ΚΛΟΡΣΤΟΚΚ

ΤΗΝ ΑΥΓΗ

Όταν ξυπνήσω στὴν ζωὴ πὸν θάνατο τὴν λένε,
Θὰ κοιμηθοῦνε οἱ καῦμοι κι' οἱ λύπες δὲν θὰ κλαῖνε·
Ἄπ' τὶς φροντίδες θὰ σωθῶ, πὸν μὲ βασάνισαν στὴν γῆ
Καὶ θὲ νὰ βλέπω θεῖον φῶς στὴν νέα, φωτεινὴν αὐγῆ.
Τὸ ξύπνημά μου κανενὸς δὲν θὲ νὰ μοιάζῃ ἄλλου,
Στὸ τέρμα θὲ νὰ βρίσκωμαι τοῦ δρόμου τοῦ μεγάλου,
Σὰν στρατοκόπου ὄνειρα θᾶνε οἱ λύπες τῆς ζωῆς,
Κ' ἡ ἡμέρα ἀτελείωτη τῆς ἰδικῆς Σου τῆς αὐγῆς.

ὦ! Σὺ, πὸν δίνεις στὴν ψυχὴ τὴν θεία Ἄθανασία,
Πὸν θὰ μᾶς κρίνης κάποτε γιὰ κάθε ἁμαρτία,
Ἄς μὴν ἀφήσῃ ἡ χάρις Σου, τὸ λάδι μου ὡς νὰ σωθῆ,
Ἄπὸ τὶς μέρες μου καμμιά ὀλότελα νὰ λερωθῆ.
Ἄπὸ τὸν ὕπνο ξύπνησα μόλις αὐτὴν τὴν ὥρα·
Σ' εὐχαριστῶ, Πανάγαθε! Ἄξιωσέ με τώρα,
Κάθε χαρὰ καὶ λύπη μου καὶ μέρα πὸν διαβαίνει
Νὰ μ' ὀδηγοῦν, στὸ ὕψος Σου ὁ νοῦς μου ν' ἀνεβαίνει.

Χαρούμενος τὶς μέρες μου θὰ βλέπω τότε νὰ περνοῦν
Κι' ὅταν ἡ τελευταία μου ἀφίση τὸ σκοτάδι,
Καὶ φίλοι μου στὴν κλίνη μου τὸν φίλο τους θὲ νὰ θρηνοῦν,
Πὸν θὰ διαβαίνω τὸ βαθὺ καὶ σκοτεινὸ λαγκάδι.
Μαλάκωσε, Πανάγαθε, τὸν πόνο τοῦ θανάτου,
Όταν σταθῆ στὴν κλίνη μου καὶ κλείσῃ τὰ φτερά του,
Δυνάμωσέ μου τὴν ψυχὴ, ἀτρόμητη νὰ βγῆ
Καί, τοῦ θανάτου Κύριον, νὰ Σὲ δοξολογῆ.

(Μετάφρασις)

Ἀπόψεις

ΤΡΑΒΑ ΚΟΡΔΕΛΛΑ!

Πρέπει νὰ ὁμολογήσω, ὅτι δὲν ἑκατάλαβα καλὰ-καλὰ τὸ νόημα ποὺ ἔχουν κάτι φωτογραφίες ποὺ ἐδημοσιεύθησαν σὲ ἕνα περασμένο τεῦχος τῶν «Ἀκτίνων». Δὲν ἀναφέρομαι στὴν πλαστογραφία τοῦ Χαϊκελ. Τὴν ἀπορίαν μου προκαλοῦν, καὶ θὰ μοῦ προκαλοῦν, ἄλλες φωτογραφίες, ποὺ ἐδημοσιεύθησαν εἰς ἕνα ἄλλο φύλλο τῶν «Ἀκτίνων». Ὅμολογῶ ὅτι δὲν καταλαβαίνω τίποτε ἀπὸ αὐτὴν τὴν συζήτησιν περὶ τῶν κρανίων τοῦ Νεάντερταλ καὶ τοῦ Κυνανθρώπου καὶ τὴν καταμέτρησιν τῶν κυβικῶν ἑκατοστῶν καὶ χιλιοστῶν τοῦ μέτρου. Ἐδῶ ἰσχυρίζονται οἱ ὑλισταὶ ὅτι ὁ ἄνθρωπος αὐτομάτως (εἰς αὐτὸ τὸ «αὐτομάτως» ἀπάνω γίνεται ὁλος ὁ καυγᾶς) παρήχθη κατ' ἐξέλιξιν ἀπὸ τὸν πίθηκον. Ἐπειδὴ δὲ μεταξὺ πιθήκου καὶ ἀνθρώπου εἶναι τὸ χάσμα πολὺ μεγάλο, μᾶς λέν ὅτι τὸ χάσμα αὐτὸ γεμίζεται ἀπὸ τὸν πιθηκάνθρωπον, ποὺ μεσολαβεῖ μεταξὺ πιθήκου καὶ ἀνθρώπου.

—Θαυμάσια, τοὺς λέγω ἐγὼ ὁ μὴ εἰδικός. Ἐχομεν λοιπὸν πίθηκον, πιθηκάνθρωπον, καὶ ἄνθρωπον. Ἔτσι;

—Μάλιστα, ἔτσι.

—Πολὺ ὠραῖα. Τώρα, ἀνθρώπους βλέπω πολλούς—μερικοὶ λέγουν «πάρα πολλούς»—γύρω μου. Εἴμαστε δύο τόσα δισεκατομμύρια, ζῶν νᾶχουμε. Ἀπὸ πιθήκους εἶναι γεμάτη ἡ Ἀφρική καί, ἂν βαρυνέστε νὰ πᾶτε ὡς ἐκεῖ νὰ τοὺς βρῆτε, πηγαίετε σ' ἕναν ὁποιοδήποτε ζωολογικὸν κῆπο τῆς Εὐρώπης νὰ βρῆτε μπόλικους. Ἀκόμη καὶ σὲ ἰδιωτικὰ σπίτια θὰ βρῆτε τέτοιους φιλοξενουμένους. Οἱ πιθηκάνθρωποι ὅμως ποῦ κατοικοεδρεύουν σᾶς παρακαλῶ; Γιατί ὁμολογῶ (τώρα, βέβαια, στὴν Γεωγραφία δὲν εἶμαι πολὺ δυνατὸς) ὅτι δὲν ξέρω καμμιά χώρα ποὺ νὰ κατοικῆται ἀπὸ πιθηκάνθρωπους.

Εἰς ἀπάντησιν ὁ κ. ὑλιστῆς μοῦ φέρνει ἕνα δέμα, τὸ ξετυλίγει καὶ μοῦ παρουσιάζει ἕνα στρογγυλὸ πρᾶγμα σὰν τὰ συντρίμματα ἀπὸ τὶς ἀνασκαφῆς γύρω στὸ Θησεῖο.

—Τί εἶναι αὐτὸ πάλι;

—Κρανίον.

—Τοῦ Ἀμλέτου;

—᾽Οχι, τοῦ πιθηκάνθρώπου. Νὰ ὁ πιθηκάνθρωπος!

Τὸ πέρνω στὰ χέρια μου. — ᾽Ω σὺ κρανίον, σὲ ποιὸν ἄραγε δοξασμένο βασιλέα τῶν πιθηκάνθρώπων νὰ ἀνήκης; ᾽Η εἶσαι σύ, ποὺ γιὰ χάριν τοὺς ἕνας Τρωϊκὸς πόλεμος τῶν πιθηκάνθρώπων ἔγινε; ᾽Η μήπως...

—Ἀφῆστε σᾶς παρακαλῶ τὶς κοροϊδίες. Ἐδῶ μιᾶ ἡ ἐπιστήμη. Τὸ κρανίον αὐτὸ ἔχει χωρητικότητα 1127 κυβικῶν ἑκατοστομέτρων, 97 χιλιοστῶν καὶ $\frac{3}{4}$ τοῦ χιλιοστοῦ. Μετρήστε νὰ δῆτε. Ἐξ ἄλλου...

—Ἐξ ἄλλου δὲν ἀπηντήσατε εἰς ὅ,τι σᾶς ἐρώτησα. Ἐγὼ δὲν ἐζήτησα χιλιοστά, ἐγὼ ἐζήτησα πιθηκάνθρωπους. Ποῦ εἶναι αὐτοὶ οἱ κύριοι; Ἐπὶ τέλος εἶμαι περιηγητής, θέλω νὰ τοὺς ἐπισκεφθῶ. Ἀφοῦ τὸ δεύτερον συνθετικὸν τῆς ὀνομασίας των δείχνει κάποιαν, ἔστω ὑποτυπώδη, ἰκανότητα προόδου καὶ ἀναπτύξεως πολιτισμοῦ ἐξελισσομένου, θέλω νὰ μελετήσω αὐτὸν τὸν πολιτισμὸν των. Στὸ κάτω-κάτω εἶμαι μισάνθρωπος, ἐβαρέθηκα τοὺς ἀνθρώπους καὶ θέλω νὰ δοκιμάσω τὴν τύχη μου με τοὺς πιθηκάνθρωπους. Ἴσως αὐτοὶ νὰ ἔχουν προοδεύσει. μ' ὅλη τὴν φαινομενικὴ ἀγριότητά τους, σὲ μερικὰ ζητήματα πιὸ πολὺ ἀκόμα. Σὲ πόσα ζητήματα οἱ ἀνθρωποφάγοι δὲν ἐστάθησαν δάσκαλοί μας; Ἴσως νᾶχουν λύσει τὸ ζήτημα τῆς διαίτης ποὺ ἀπασχολεῖ ἐδῶ τοὺς γιατροὺς μας. Ἐπειτα... γιατί δηλαδὴ ν' ἀκούω διαρκῶς τὴν τζᾶζ—μπάντ τῶν νέγρων καὶ νὰ μὴν ἀκούω τὴν πιθηκάνθρωπ—μπάντ; ᾽Ας ἔλθῃ καὶ ἡ κυρία Ζοζεφίνα Μπαϊκεο τῶν πιθηκάνθρώπων νὰ τὴν δοῦμε. Τέλος πάντων πῶς ζοῦν αὐτοὶ οἱ φίλοι σας;

—Λυποῦμαι ποὺ ἡ περιέργειά σας δὲν θὰ ἰκανοποιηθῇ. Οἱ πιθηκάνθρωποι δὲν

υπάρχουν πειά. Ξεφανίσθησαν.

—“Ολοι;

—“Ολοι!

—Δέν ξμεινε κανείς ζωντανός; Ήτσι, για δείγμα;

—Κανείς.

—Τί κριμα! Καί πότε ξεφανίσθησαν;

—Δέν ξέρουμε.

—Πώς ξεφανίσθησαν;

—Δέν ξέρουμε. Ήσως βροχαί κατακλυσμαϊάι...

—Πώς συμβαίνει να ζοῦν οἱ ἄνθρωποι καὶ οἱ πίθηκοι καὶ οἱ χελῶνες, καὶ οἱ πιθηκάνθρωποι νὰ ἔχουν ξεφανισθῆ; Τί κακὸ ἦταν αὐτὸ πὸν εἰδικῶς τοὺς πιθηκάνθρωπους; ἐπείραξε, ἐνῶ ἄφησε καὶ τὰ ἀτελέστερα καὶ τὰ τελειότερα ζῶα ἄθικτα;

—Δέν ξέρουμε. Ήσως..(1)

—“Α μά, σᾶς παρακαλῶ, ὄχι ἴσως. Τώρα ἡ σειρά μου κι' ἐμένα νὰ σᾶς πῶ ν' ἀφήσετε τίς κοροϊδίες, διότι «ὀμιλεῖ ἢ ἐπιστήμη». Καὶ ἐπιστήμη θὰ πῆ κύριέ μου γνωστά, θετικά, χειροπιαστά πράγματα. Πηγαίνετε λοιπὸν νὰ μάθετε πρῶτα ἐκεῖνα πὸν δέν ξέρετε καὶ ὕστερα συνεχίζουμε. Ἀλλά, προσέξτε, σᾶς παρακαλῶ. Νὰ μάθεται. “Οχι νὰ φαντασθῆτε. “Οχι νὰ μᾶς ἔλθετε μὲ ὑποθέσεις πὸν θὰ τὰς ἐζήλευε ἕνας συγγραφεὺς ἀστυνομικῶν μυθιστορημάτων. Νὰ μάθετε, νὰ ἐξακριβώσετε τοὺς ἰσχυρισμούς σας καὶ νὰ ἔλθετε νὰ μᾶς φέρετε τὰ ντοκουμέντα σας. Καί... ἐν παρόδῳ εἰρήσθη... ἔχετε ὑπ' ὄψει σας ὅτι αὐτὴ τὴν φορὰ θὰ τίς ἐλέγξουμε τίς φωτογραφίες σας.

Ἐπάρχει ὅμως καὶ συνέχεια. Πάλι φωτογραφίες. Οἱ ὑλισταὶ ἐπιμένουν νὰ μᾶς δείξουν (για νὰ ὑποστηρίξουν τὸν ἀθεϊσμόν) τὰς σωματικὰς ὁμοιότητας, πὸν συνδέουν τὸν ἄνθρωπον μὲ τὸν πίθηκον. Δύο σκελετοί, ἕνας ἀνθρώπινος καὶ ἕνας πιθήκου (ἐλλείπει πιθηκάνθρωπου) πλάϊ-

(1) Ἄν τυχὸν ὁ ἀναγνώστης νομίσῃ ὅτι ὑπάρχει ἢ κατάλληλος ἀπάντησις ἐκ μέρους τοῦ ὑλισμοῦ εἰς τὸ ἐρώτημα, ἀπάντησις ὅμως ἢ ὅποια νὰ μὴ ἀρχίξῃ, μὲ «ἴσως» παρακαλῶ νὰ μοῦ τὴν ἀνακοινώσῃ. Διότι ἐγὼ δέν γνωρίζω νὰ ἐδόθη τοιαύτη ἀπάντησις ἐκ μέρους τοῦ ὑλισμοῦ, εἰς τὸ παραπάνω ἐρώτημα.

πλάϊ ὁ ἕνας στὸν ἄλλο, ἀποτελοῦν τὴν μάγκα ντεποζιτάτα τοῦ ὑλισμοῦ. Βλέπετε κύριοι; Διαφορὰ μεταξὺ ἀνθρώπου καὶ πιθήκου μηδέν, ἢ σχεδὸν μηδέν.. ἄρα οὐκ ἔστι Θεός!

Τώρα ἐκεῖνοι πὸν ἐνδιαφέρονται για τὴν ἐπιστήμη καὶ ὄχι για τὸν ὑλισμό, πασχίζουν νὰ δείξουν στοὺς ὑλιστάς τίς διαφορὰς πὸν χωρίζουν τὸν πίθηκο ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο. Θὰ μοῦ ἐπιτραπῆ νὰ συνταχθῶ, ὡς πρὸς τοῦτο, μὲ τοὺς ὑλιστάς. Λοιπὸν ἄς δεχθοῦμε ὅτι μεταξὺ πιθήκου καὶ ἀνθρώπου δέν ὑπάρχει σπουδαία σωματικὴ διαφορὰ. Ἡ ὅλη σωματικὴ διάπλασις τοῦ πιθήκου εἶναι οὐσιωδῶς ἢ ἴδια μὲ τὴν διάπλασι τοῦ ἀνθρώπου. Σύμφωνοι;—Σύμφωνοι!

Λοιπὸν τώρα ἄς δοῦμε τὰ παρακάτω...

Ἐνα δωμάτιο, στὴ μέση ἕνα γραφεῖο, ἐπάνω του ἕνα τηλέφωνο καὶ δίπλα ὁ κατάλογος. Ἀπέναντι ἕνας καναπὲς καὶ ἕνα τραπεζάκι μὲ ἐφημερίδες. Δυὸ κύριοι κάθονται στὸν καναπὲ καὶ κουβεντιάζουν. Ὁ κ. Ὑλιστῆς καὶ ὁ κ. Ὑποφαινόμενος. Σερβίρεται καφφές. Ὁ ὑποφαινόμενος κνιτάζει μιὰ ἐφημερίδα.

ΥΛΙΣΤΗΣ. Σπουδαῖο ἄρθρο αὐτό. Νὰ τὸ διαβάσῃς. Ἀξίζει.

ΥΠΟΦΑΙΝΟΜΕΝΟΣ. Ἀλήθεια; Ποιανοῦ εἶναι;

ΥΛ. Χμ! Δέν ξέρω.

ΥΠΟΦ. Μαντεύω. Τὸ ἔγραψε ὁ Γκίμππη.

ΥΛ. Ὁ Γκίμππη; Ποιὸς εἶνε αὐτός;

ΥΠΟΦ. Δέν τὸν ξέρεις; Ὁ χιμπαντζῆς πὸν φιλοξενεῖται στὸ σπίτι τοῦ κ. Παροαλῆ.

ΥΛ. [κνιτάζει περίεργα τὸν ὑποφαινόμενο.]
Σοβαρὰ τὸ λές;

ΥΠΟΦ. Σοβαρά. Γιατί; Τί; Σὲ παραξενεύει; [*Ὁ Ὑλιστῆς σηκώνεται, πηγαίνει στὸ Γραφεῖο, παίρνει τὸν κατάλογο τοῦ τηλεφώνου. Ζητᾷ κάτι.*]

ΥΠΟΦ. Τί ψάχνεις;

ΥΛ. Θέλω νὰ βρῶ τὸ Ψυχιατρεῖο.

ΥΠΟΦ. Τί τὸ θέλεις;

ΥΛ. Ἔ, μὴν τὸ πάρης βαρειά, ξέρεις.. Μιὰ ἀνάπαυσις τῶν ἐγκεφαλικῶν σου γαγγλίων μᾶλλον θὰ ἐχρειάζετο. Τὸ καλὸ κακὸ δέν κάνει.

ΥΠΟΦ. Για στάσου, για στάσου, φίλε μου! Εἶπαμε, ναὶ ἢ ὄχι, ὅτι ὁ ἄνθρωπος καὶ ὁ πίθηκος ἔχουν οὐσιωδῶς τὴν

ἴδια σωματικὴ διασκευή;

ΥΛ. Ναί. *[κάθεται πάλι στὸν καναπέ.]*

ΥΠΟΦ. Ἐξ ἄλλου λές ὅτι ψυχὴ, πνεῦμα ἔξω ἀπὸ τὸ σῶμα δὲν ὑπάρχει, τὸ πᾶν εἶναι τὸ σῶμα, ἡ ὕλη καὶ ἡ διάπλασις της. Ἔτσι;

ΥΛ. Ναί. Ποῦ θέλεις νὰ καταλήξης;

ΥΠΟΦ. Εἰς τὸ ὅτι δὲν καταλαβαίνω γιατί εἶναι τρέλλα νὰ περιμένω τὶς ἴδιες, ἢ ἔστω ἀνάλογες ψυχικὲς καὶ πνευματικὲς ἐκδηλώσεις ἀπὸ τὸν πίθηκο, πού ὁ ὄργανισμός του εἶναι ὁ ἴδιος μὲ τὸν ἰδικό μου; Γιατί γράφεις ἐσὺ ἄρθρα σὲ ἐφημερίδες καὶ περιοδικὰ καὶ μὲ στέλνεις στὸ φρενοκομεῖο ἐπειδὴ εἶπα ὅτι γράφει ἄρθρα κι' ὁ Γκίμππη, ὁ ὁποῖος ὅμως στὴν οὐσία εἶναι ὁ ἴδιος μὲ μᾶς;

ΥΛ. ....⁽¹⁾

ΥΠΟΦ. Ἄντε νὰ σὲ βοηθήσω ἐγώ. Λοιπὸν σύμφωνοι. Ὁ χιμπαντζῆς δὲν τὸ ἔγραψε τὸ ἄρθρο. Οὔτε μπορούσε νὰ τὸ γράψῃ. Καὶ τοῦτο διὰ λόγους σχετιζόμενους μὲ τὴν κατανομὴ τῶν οἰκονομικῶν ἀγαθῶν. Ὁ ἄνθρωπος ἄφησε τὸν πίθηκο ἀγοράματo γιὰ νὰ τὸν ἐκμεταλλεύεται. Ὁμοῦς γιὰ πρόσεξε. Τὸ κακὸ διορθώνεται. Ἐδῶ παίρνουμε καννιβάλους καὶ τοὺς ἐκπολιτίζουμε. Τὰ παιδιὰ των γίνονται σοφοί, πρυτάνεις Πανεπιστημίων. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά ὁ πολιτισμένος κόσμος ἔχει γεμίσει ἀπὸ σχολὲς κωφάλαων μὲ θαυμάσια ἀποτελέσματα. Γιατί νὰ μὴ γίνῃ κάτι καὶ γιὰ τοὺς χιμπαντζῆδες, οἱ ὁποῖοι τόσο λίγο διαφέρουν ἀπὸ μᾶς; Νὰ τοὺς πάρουμε λοιπὸν νὰ τοὺς ἐκπολιτίσουμε, νὰ τοὺς μάθουμε γράμματα—ἔτσι

(1) Ἐπαναλαμβάνω ὅσα γράφω εἰς τὴν προηγούμενην ὑποσημείωσιν.

θὰ λυθῇ καὶ τὸ ζήτημα τῶν ἀδιορίστων δημοδιδασκάλων πού ὑπάρχει εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ κράτη τοῦ κόσμου.... Ἔτσι μπόρβο. Αὐτὸ εἶναι ἰδέα... Καὶ ἔπρεπε νὰ εἶχε γίνῃ, τὴν ἐπομένη ἀφ' ἧς διευπλώθη ἡ θεωρία ὅτι ὁ ἄνθρωπος καὶ ὁ πίθηκος εἶναι στὴν οὐσία τὸ ἴδιο.

Ἄς εἶναι, κάλλιο ἀργὰ παρὰ ποτέ. Λοιπὸν, ἀμέσως νὰ ιδρύσωμε «Σύλλογον ὑπὲρ τῆς μορφώσεως καὶ ἐκπαιδεύσεως τῶν πιθήκων». Πρὸς τὸ παρὸν θὰ ἀρκεσθοῦμε στὸ δημοτικὸ σχολεῖον. Ἐπειτα θὰ ιδρύσωμε Γυμνάσια πιθήκων καὶ ὕστερα καὶ Πανεπιστήμια. Θὰ σὲ κάνουμε πρόεδρον τοῦ Συλλόγου. Δέχεσαι;

[Ὁ ὕλιστις σηκώνεται πάλι, πηγαίνει στὸ γραφεῖο, ἀνοίγει τὸν κατάλογο τοῦ τηλεφώνου.]

ΥΠΟΦ. Ὡστε καὶ αὐτὸ εἶναι τρέλλα; Κάθε πού βγάξω μιὰ συνέπεια τῆς ὕλιστικῆς θεωρίας φαίνομαι νὰ λέω τρέλλες; Ἐπάσχισες νὰ μὲ πείσης ὅτι εἶμαι τὸ ἴδιο μὲ τὸν πίθηκο καὶ ὕστερα, μόλις τὸ πάρω στὰ σοβαρά, φωνάζεις τὸ Φρενοκομεῖο; Λοιπὸν, ναί! Κύτταξε σὲ παρακαλῶ. Βρὲς τὸ Ψυχιατρεῖο. Τηλεφώνησέ τους νὰ μὴν ξεχάσουν ὅ,τι τοὺς ἔλεγαν ὅταν ἐκτίζετο ἡ μάντρα τοῦ ψυχιατρείου. Τράβα κορδέλλα γιὰ νὰ χωρέσῃ, νὰ χωρέσῃ πολλοὺς τὸ ἴδρυμα. Γιατί εἶναι νὰ τρελλαθῇ κανεὶς μὲ τοὺς συλλογισμούς σας, εἶναι νὰ χύσῃ κάθε λογικὴ. Ἐ, φίλε μου, νὰ σοῦ πῶ κάτι. Σοῦ ἐπιτρέπεται νὰ μὴν πιστεύῃς σὲ τίποτε ἀπὸ ὅσα λέει ἡ Ἁγία Γραφή. Ἄλλὰ ἕνα ρητὸ της δὲν σοῦ ἐπιτρέπεται, ὕστερα ἀπὸ ὅσα εἶπαμε, νὰ μὴν τὸ πιστεύῃς. Τὸ ρητὸ: «Εἶπεν ἄφρων ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, οὐκ ἔστι Θεός».

Π. Δαλμ.

Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

ΤΟ ΠΕΡΙ ΨΥΧΗΣ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

«Τὴν σήμερον λήγει μὲν μία μακρὰ καὶ λίαν σημαντικὴ περίοδος τοῦ πολιτισμοῦ τούτου (τοῦ Ἑυρωπαϊκοῦ), ἀρχίζει δὲ ἅμα νὰ ἀνατέλλῃ νέα, ἐπίσης μακρὰ καὶ σημαντικὴ, ἱστορικὴ περίοδος». Αὐτὴ τὴ σκέψι παίρνει ὡς ἀφετηρία ὁ κ. Σπυρ. Μ. Καλλιφάσ στο νέο του ἔργο «Τὸ περὶ ψυχῆς πρόβλημα» (Ἀθήναι 1938 σελ. 98 τιμὴ δοχ. 50). Καὶ τὴ σκέψι αὐτὴ τὴν ἀναπτύσσει—πρὶν μῆτ' ἐπὶ τὸ κύριον θέμα του—σὲ μιὰ εἰσαγωγικὴ παράγραφο, ὅπου μᾶς ἐκθέτει πῶς αὐτὸς προβλέπει τὴν μελλοντικὴν ἐξέλιξιν τοῦ πολιτισμοῦ μας. Ἴσως νὰ μὴν μπορῆ κανεὶς νὰ συμμερισθῆ ὁλοκληρωτικὰ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ὁ συγγραφεὺς δραματίζει τὸ μέλλον τοῦ πολιτισμοῦ μας. Θὰ ὁμολογήσῃ ὅμως ὁ ἀναγνώστης πῶς ὁ κ. Κ. εὐθύς ἀπὸ τὴν εἰσαγωγικὴν αὐτὴν παράγραφο δείχνεται ἕνας ἐπιστήμων πού δὲν ξεχωρίζει τὴν ἐπιστήμην του ἀπὸ τὴν Σοφίαν—δηλαδὴ ἀπὸ τὴν ἐπαφὴν τῆς ψυχῆς μὲ τὸν ἀνώτερό της κόσμον.

Τὴν ἀναζήτησιν τέτοιας ἐπαφῆς βλέπει κανεὶς κεντρικὴν ἰδέαν στο ἔργο τοῦ κ. Κ. Καὶ ἡ κεντρικὴ αὐτὴ ἰδέα τοῦ δίδει τὴν ἰκανότητα νὰ ἀναζητᾶ, νὰ βροῖσκῃ καὶ νὰ ἀτενίσῃ τὴν ἀλήθειαν καὶ νὰ μᾶς τὴν ἐμφανίσῃ χωρὶς τίς νοθεύεις καὶ τὰ κουνισσορέματα τοῦ, εὐτυχῶς ἀπηρεχαιωμένου πιά, «μοντερισμοῦ» πού ἐτυράνησε γιὰ πολὺ καιρὸ τὴν ἑλληνικὴν διανόσιν.

Μπαίνοντες ἐπὶ τὸ θέμα του, ἐπὶ «περὶ ψυχῆς πρόβλημα», ὁ σ. πρῶτ' ἀπὸ ὅλα μᾶς ξεκαθαρίζει τὴ στάσιν του ἀπέναντι σ' ἕνα ζήτημα βασικὸ γιὰ τὴν ψυχολογίαν. Ἡ ψυχολογία χωρὶς ψυχὴ ἦταν κάτι πού κι' ἀπ' ἀρχῆς δὲν ἔστανε, μὰ τώρα ἐξώφλησε πιά. «Ἐπῆλθε πλέον τὸ τέλος τῆς ἀνεψυχῆς ψυχολογίας» μᾶς λέει, καὶ μᾶς ὑπόσχεται νὰ μᾶς δείξῃ πῶς ἀνοίγεται ὁ δρόμος μπροστὰ στὴ νέα ψυχολογία, τὴν ψυχολογίαν πού ἄφισε κατὰ μέρος τὴν πεισματῶρικὴν ἄρνησιν μιᾶς πραγματικότητος—τῆς ψυχῆς.

Ὁ σ. ξεκινᾷ δείχνοντάς μας τὴν ἀνικανότητα τῆς χωρὶς ψυχὴν ψυχολογίας εἰς τὸ νὰ μᾶς ἐξηγήσῃ σημαντικώτατα ψυχοφυσικὰ ζητήματα. Ἔτσι ἐξετάζει τὴ θεωρίαν τῶν «σταθερῶν κέντρων» ἐπὶ τὸ νευρικὸ σύστημα. Ἐκείνη τὴ γνωστὴ θεωρία περὶ ὀρισμένων κέντρων ἐπὶ τὸ ἐγκέφαλον, πού καθένα εἶναι φτιαγμένον γιὰ ὀρισμένη ψυχικὴ λειτουργία, θεωρία πού κατέληγε νὰ παραπέμψῃ τὸν ψυχολόγον ἐπὶ τὴν τοπογραφικὴν ὑπερσῆσιν γιὰτὶ ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ ἕνας χάριτης τοπογραφικὸς τοῦ ἐγκεφάλου. Ἐδῶ παρᾶγεται, μᾶς ἔλεγον, τούτῃ ἡ ψυχικὴ λειτουργία, δυὸ πόντους παρακάτω ἢ ἄλλῃ. Μ' ὅλο πού, ὅπως πολὺ σωστὰ ὁ κ. Κ. παρατηρεῖ, ἡ ὑπαρξὶς ἄλλου παράγοντος, τῆς ψυχῆς, καθόλου δὲν μποροῦσε νὰ ἀμφισβητηθῆ οὔτε μὲ τὴν θεωρίαν τῶν ψυχικῶν κέντρων, ὅ-

μως πρέπει νὰ λεχθῆ πῶς ἡ θεωρία αὐτὴ δὲν εἶναι σωστὴ. Ὁ σ. δείχνει τὰ πειραματικὰ δεδομένα πού τὴν ἀποκλείουν. Ἐνα θ' ἀναφέρω ἐδῶ. Μὲ τὴν θεωρίαν αὐτὴν καὶ τὸ κομμάτιασμα τῆς ψυχῆς σὲ χίλια δυὸ ἀνεξάρτητα μηχανικὰ κέντρα, πού θὰ μποροῦσαν νὰ παραβληθῶν πρὸς τὰ ἐξαρτήματα μιᾶς μηχανῆς, θὰ ἔπρεπε νὰ δεχθῶμε, πῶς ἅμα ἕνα ἀπὸ τὰ κέντρα αὐτὰ πάθῃ βλάβη, ἡ σχετικὴ λειτουργία σταματᾷ καὶ, ἴσως, θὰ μποροῦσα νὰ πῶ, καὶ ἡ ὅλη μηχανή. Καὶ ὅμως δὲν γίνεται αὐτό. Μόλις ἐπέλθῃ βλάβη, ἀμέσως μὲ ἕνα σοφώτατο, μὰ μηχανικὰ ἀκατανόητο, τρόπο, ἐπέρχεται μιὰ ἀναπλήρωσις. Ἡ μηχανὴ δουλεύει, ἡ σχετικὴ λειτουργία προχωρεῖ—τὸ πολὺ-πολὺ μὲ κάποια περισσότερη δυσκολία. Ποιὰ ἐρμηνεῖα βασισμένη ἐπὶ τὴν ὑπαρξὶ μόνον μιᾶς ἀψυχῆς μηχανῆς θὰ μᾶς ἐξηγήσῃ τὸ φαινόμενον αὐτό; Ἀπλούστατα, ἕνας μηχανικὸς τὰ ρεγυλάρει ὅλα αὐτὰ, πού μὲ μόνῃ τὴν ἀψυχὴν μηχανὴν θὰ ἦσαν ἀσύλληπτα. Καὶ ὁ μηχανικὸς αὐτὸς εἶναι ἡ ψυχὴ.

Μὲ τὸν ἴδιον τρόπο ὁ κ. Κ. μᾶς δείχνει τὴν ἀναγκαιότητα τῆς ἐκδοχῆς ἐνὸς ἄλλου πνευματικοῦ παράγοντος, τῆς ψυχῆς, γιὰ νὰ ἐξηγήσουμε ἄλλα, ψυχολογικὰ καθαρῶς, φαινόμενα, τὴν ἀνάπλασιν καὶ τὴν ἀναγνώρισιν. Ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον ἔχουν ὅσα γράφει ὁ σ. κατόπιν γιὰ διάφορα «παραψυχολογικὰ» φαινόμενα καὶ εἰδικώτερα γιὰ τὴν τηλεπάθειαν. Ὅσο μένει κανεὶς σὰν στρεῖδι κολλημένος ἐπὶ τὴν ἰδέαν τῶν κομματιασμένων ὕλικῶν μηχανικῶν «κέντρων» καὶ «ἰχνῶν», δὲν μπορεῖ νὰ ἐξηγήσῃ τὰ φαινόμενα αὐτὰ, πού προὔποθ' ἔχουν ὁλότητα, κάτι τι ἐξέχωρο ἀπ' αὐτὰ τὰ κατὰ μέρος «κέντρα», κάτι τι τὸ ἔξω ἀπὸ τὸ σῶμα, κάτι μὴ ὕλικόν, τὴν ψυχὴν. Αὐτὸ ἰσχύει ἰδιαίτερος γιὰ τὰ παραψυχολογικὰ φαινόμενα. «Καίριον πλῆγμα» ἐπὶ τὴν χωρὶς ψυχὴν ψυχολογίαν, λέγει πολὺ ὀρθῶς ὁ κ. Κ. «κατήνεγκε καὶ ἡ παραψυχολογία, ἣτις εἶναι ἡ νεορωτῆτις, ἡ δυσχεροστάτις καὶ ἡ σπουδαιοτάτις πασῶν τῶν ἐπιστημῶν».

Πρέπει νὰ τονισθῆ ἐδῶ πόσο ἐπὶ τὸ λεπτὸ ζήτημα τῆς παραψυχολογίας ὁ κ. Κ. δείχνεται ἀντικειμενικὸς πρὸς τὸ ἐρευνητὴν, χωρὶς νὰ παρᾶσθῃ ἀπὸ τίποτε, μὲ ἀπροκατάληπτη κριτικὴ ἐξερχοῦσας τί πρέπει νὰ γίνῃ δεκτό, τί πρέπει νὰ ἀποριφθῆ καὶ τί θὰ ἀφεθῆ ἐπὶ τὸ μέλλον γιὰ ἐντελέστερον ἐξασκίβωσι. Δείγμα ἀντικειμενικῆς ἐρεῦνης καὶ κριτικῆς τὸ κεφάλαιον αὐτό, ἀσχετῶς ἂν συμφωνῆ κανεὶς ἢ ὄχι πέρα γιὰ πέρα μὲ ὅσα γράφονται.

Ὁμιλῶντας γιὰ τὴν ψυχὴν, πολὺ φυσικὰ ὁ κ. Καλλιφάσ ἐξετάζει τὸ ζήτημα τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς. «Οὐδὲν ἄλλο πρόβλημα ἐνδιαφέρει τὸν ἄνθρωπον, καὶ τὸν ἀπαίδευτον καὶ τὸν πεπαιδευμένον, τόσο ἰσχυρῶς, ὅσον τὸ πρόβλημα τῆς ἀθανασίας. Εἶναι δὲ γελοῖον νὰ θέλουν

τινές, και δὴ φιλοσοφοῦντες και ψυχολογοῦντες, νὰ παριστάνουν ὅτι δὴθεν ἡ ἐπιστημονικὴ αὐτῶν σοβουρήτης ἐπιβάλλει τὴν εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ἄρνησιν τοῦ προβλήματος τούτου... Οἱ δ' ἐκ τῶν πεπαιδευμένων ἀπωθοῦντες ἐκ τῆς συνειδήσεως τὰ ὑψιστα τῶν μεταφυσικῶν ζητημάτων, δηλαδὴ τὸ περὶ Θεοῦ και τὸ περὶ Ἀθανασίας, εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦτον νευρωτικοί».

Ὁ κ. Κ. εὐθύς ἐξ ἀρχῆς βάζει τὰ πράγματα στὴ θέσι τους. Ἀπόδειξις, μὲ τὴν πλήρη, αὐστηρὴ ἔννοια πού ἔχει ἡ λέξις, δὲν ὑπάρχει γιὰ τὴν ἀθανασία τῆς ψυχῆς. Ὑπάρχουν ὅμως ἰσχυρότατες ἐνδείξεις πού ὅταν μάλιστα τὶς πάσχωμε συνδυασμένες μεταξὺ των, δικαιολογοῦν πέρα-πέρα τὴν πίστι πού ὁ ἄνθρωπος, ὁ ἀπροκατάλητος ἄνθρωπος, ἀπὸ ἑκατοντάδες και χιλιάδες χρόνια, ἔχει στὴν ἀθανασία τῆς ψυχῆς.

Πρώτη τέτοια ἐνδειξί ὁ σ. θεωρεῖ τὰ παραψυχολογικὰ φαινόμενα πού δὲν μποροῦν νὰ ἐξηγηθῶν παρὰ «διὰ τῆς ἐνεργείας τῆς ψυχῆς, διασπώσης πολλάκις τὰ χρονικὰ και τὰ τοπικὰ ὅρια» Μιὰ τέτοια δύναμις ὅμως πού ξεπερνᾷ χρόνον και τόπον γιατί δὲν θὰ ξεπερνᾷ και τὴν φθορά; Ἄν γιὰ τὴν ὕλη ἐδιδάχθηκε πὼς εἶναι ἀφθαρτοῦ¹⁾ «δὲν εἶναι ἄρα γε ὀρθόν νὰ εικάσωμεν, ὅτι πολλῶ μᾶλλον ἢ ἄλλο ψυχὴ παραμένει ἀφθαρτος μετὰ θάνατον, ἔχουσα δὲ ἅμα και τὴν ἰδιότητα τοῦ διασώζειν τὰς γνώσεις περὶ ἑαυτῆς και περὶ ἄλλων, τὰς ὁποίας ἤδη ἀπέκτησεν, ὅταν ἦτο συνδεδεμένη μετὰ τοῦ σώματος;».

Ἐρχεται κατόπιν ὁ σ. στὴ δεύτερη ἐνδειξί : Ἡ νεώτερη ἀπροκατάληπτη ἔρευνα δείχνει ὅτι «ἡ κυρία αἰτία τῆς νευρώσεως τῶν ἐνηλίκων εἶναι ἡ ἔλλειψις θρησκευτικότητος ἐν γένει, ἐν ἡ ἰδιάζουσιν ὅλους σημασίαν ἔχει εἰδικῶς ἡ ἐκ τῆς συνειδήσεως ἀπόδησις τῆς ἰδέας τῆς ἀθανασίας». Ὁ σ. ἀναπτύσσει εἰδικώτερον τὴν γνώμη του. «Ἐχομεν τὴν γνώμην ὅτι πᾶς, ὅστις ἠθέλει ἐξετάσει βαθύτερον τὰ κατὰ τὴν 19ην και 20ὴν ἑκατονταετηρίδα, ἠθέλε πεισθῆ, ὅτι ἡ ἐκ τῆς ἐλλείψεως θρησκευτικότητος νευρώσις εἶναι ἡ κυρία νευρώσις τῆς ἐποχῆς ταύτης και ἐν τῶν κυρίων γενικῶν χαρακτηριστικῶν αὐτῆς γνωρισμάτων και ὅτι ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τῆς νευρώσεως ταύτης σημαίνει τὴν ἀπαλλαγὴν, ἡ τοῦλάχιστον τὴν μεγίστην ἀνακούρσιον, και ἀπὸ πάσης ἄλλης νευρώσεως. και ἀπὸ πάσης ἐν γένει ψυχικῆς ταραχῆς ἐλαφροτέρας ἢ βαυτέρας». Ὁ σ. ἐδῶ μᾶς δείχνει πόσο κακὸ στὸν ἀνθρώπινον ψυχικὸ ὄργανισμὸ ἔκανε ἡ κατάπνιξις τῆς πίστεως εἰς τὴν ἀθανασία τῆς ψυχῆς και πόσο περισσότερο κακὸ κάνουν τὰ φροῦδιανὰ ψευδοφάρμακα πού, μὲ τὸ νὰ θέλουν νὰ μεταθέτουν ἄλλοῦ τὴν αἰτία τῶν νευρώσεων, χειροτεροῦν τὴν κατάστασι, ὅπως δείχνουν οἱ συγχρῆς αὐτοκτονίαις φροῦδιανῶν ἰατρῶν.

Ἡ κατάπνιξις λοιπὸν τῆς πίστεως εἰς τὴν ἀθανασία τῆς ψυχῆς κάνει τὸν ἄνθρωπον νευρωτικὸν και τὸν ὀδηγεῖ στὴν ἀποτυχία στὴ ζωὴ, ἀκόμα

πολλῆς φορῆς και στὴν αὐτοκτονία. Ἡ ἐπάνοδος στὴν πίστι αὐτῆ εἶναι τὸ ἀλάθητον φάρμακον, τὸ «φάρμακον ἀθανασίας» ὅπως τὸ ἀποκαλεῖ (ἔτσι, στὴν Ἑλληνικῆ) ὁ Jung. Μὰ τότε; «Ἄν ἡ ἰδέα τῆς ἀθανασίας εἶναι οὕτω συνδεδεμένη μετὰ τῆς ὑγείας τοῦ ἀνθρώπου, ὥστε ἡ μὲν ἐκβολὴ αὐτῆς ἐκ τῆς συνειδήσεως διαταράσσει μᾶλλον ἢ ἦτον τὰς ψυχικὰς (και τὰς σωματικὰς!) λειτουργίας παντός μὴ ἐκφυλισθέντος ἀνθρώπου, ἡ δὲ συνειδητῆ αὐτῆς ἀποδοχὴ και καλλιέργεια γεννᾷ ἀταραξίαν και καρτερίαν ἐν τῷ μέσῳ και τῶν μεγίστων ἐξωτερικῶν δεινῶν, δὲν εἶναι ὀρθόν νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι ἡ οὕτω πολυτίμη αὐτῆ ἰδέα δὲν εἶναι ἄπλοῦν τι τῆς φαντασίας παιγνιώδες πλάσμα, ἀλλ' ἐκφρασις πραγματικῆς μετὰ θάνατον ἐπιβιώσεως τῆς ψυχῆς;».

Δυστυχῶς; ἡ κλεψύδρα τοῦ χώρου διαμαρτύρεται και ἔτσι ἀναγκάζομαι νὰ παρατρέξω τὴν τρίτη ἐνδειξί, ἀπὸ τὴν ἠθικὴ συνείδησι, γιατί θὰ ἔπροπε νὰ μιλήσω κάπως ἀναλυτικώτερον γιὰ νὰ ἀποδώσω πιστὰ τὸ περιεχόμενον τοῦ βιβλίου στὸ σημεῖον αὐτό. Μὲ τὶς ἐνδείξεις αὐτῆς δικαιολογεῖται, εἴπαμε ἡ πίστις πού ἀνέκαθεν ὁ ἄνθρωπος ἔχει στὴν ἀθανασία. Ἡ ἔλλειψις πλήρους ἀποδείξεως ὄχι μόνον δὲν ἐνοχλεῖ τὸν χριστιανό, ἀλλὰ και ταιριάζει μὲ τὴν διδασκαλία πού ἔχει παρῶν ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιον. Ἡ ἀθανασία τῆς ψυχῆς εἶναι ἀντικείμενον πίστεως. Ὁ Χριστιανισμὸς μὲ ὅλη τὴν εὐθύτητα εἶπε εὐθύς ἐξ ἀρχῆς πὼς ζητεῖ τὴν πίστι γιὰ πράγματα «μὴ βλέπομενα» και ἐπομένως γιὰ πράγματα πού δὲν ἀνάγονται στὸ 2+2=4, ὅπως πολὺ σωστὰ ἔχει παρατηρηθῆ. Δισταγμοὺς ἴσα ἴσα, θὰ εἶχε κανεῖς, ἀπὸ χριστιανικῆς ἀπόψεως, στὴν προσδοκία τοῦ κ. Κ. ὅτι θὰ ἀποδειχθῆ κάποτε—μὲ τὴν πρόοδο τῆς μελέτης τῶν παραψυχολογικῶν φαινομένων και ἰδιαιτέρας τῆς ἐκλεκτικῆς τηλεπαθείας—ἡ ἀθανασία τῆς ψυχῆς. Εἶναι τόσο ὠραῖο πρᾶγμα ἡ πίστις, ὥστε θὰ λυπηθῆ κανεῖς ἅμα ἀντικατασταθῆ ἀπὸ τὴν ἀπόδειξί, ἀπὸ τὴν ψηλάφισι, στὸ ζήτημα αὐτό.

Ὁ κ. Κ. στὸν ἐπίλογόν του διερωτᾷται «ἂν τῷ ὄντι ἠῤυστόχησε τοῦ σκοποῦ του» μὲ τὸ βιβλίον του. Μὰ εἶναι νὰ ρωτᾷ; Ὁδηγητῆς, μὲ τὴν πληρότερη ἔννοια τῆς λέξεως, σὲ ζητήματα λεπτὰ και δύσκολα, μᾶς φέρνει σ' ἐπαφὴ μὲ τὴν πραγματικὴ ἐπιστήμη, μᾶς δείχνει τὸν δρόμον πρὸς τὴν ἀλήθεια, πού τόσοι και τόσοι ἠθέλησαν νὰ κρύβουν. Ὁ κ. Κ. μπορεῖ νὰ εἶναι ἀπόλυτα ἱκανοποιημένος ἀπὸ τὸ ἔργο του αὐτό. Ἄρκει ἱκανοποίησις νὰ μὴ σημαίνῃ σταμάτημα. Καὶ εἵμαστε βέβαιοι πὼς δὲν θὰ σημαίνῃ.

B. Πλ.

Ἡ ἔλλειψις βιβλίων καταλλήλων διὰ τὴν καθ' ὁδὴ γησιν τῶν γονέων εἰς τὴν καλὴν ἀνατροφὴν τῶν παιδιῶν των, καθιστᾷ ἀξίαν ἰδιαίτερας προσοχῆς κάθε σχετικὴν ἐμφυριζομένην ἐργασίαν. Δύο δὲ τοιαῦτα βιβλία, τῶρα τελευταίως, ἐτέθησαν εἰς τὴν διά-

(1) Ἄλλο, φυσικὰ πὼς αὐτὸ γιὰ τὴν ὕλη δὲν στέκει πιά, ὅπως δείχθηκε σὲ ἄλλα ἄρθρα τῶν «Ἀκτίνων».

θεσιν τῶν γονέων ἐκείνων πού ἐμφοροῦνται ἀπὸ ὕγιεις ἀρχὰς καὶ ἔχουν συναίσθησιν τῆς ὑψηλῆς ἀποστολῆς τῶν.

Τὸ ἕνα εἶναι Ἑλληνικόν: «*Ἡ Χριστιανικὴ ἀνατροφή*» ὀδηγίαι διὰ τοὺς γονεῖς) ὑπὸ Δημ. Γ. Παναγιωτοπούλου. Ἀθήναι, 1938 τιμὴ δοχ. 10). Εἰς τὸ βιβλίον αὐτὸ ὁ συγγραφεὺς προσπαθεῖ νὰ μὴ περιορισθῇ εἰς γενικότητες, ἀλλὰ νὰ βοηθήσῃ τοὺς γονεῖς εἰς τὴν ἀντιμετώπισιν ὄλων ἐκείνων τῶν εἰδικῶν καὶ κάποτε λεπτομερειακῶν προβλημάτων, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ὁμως ἀπαρτίζεται τὸ ὄλον ζήτημα τῆς Χριστιανικῆς ἀνατροφῆς τοῦ παιδιοῦ. Ἐπὶ πλέον οἱ κίνδυνοι τοὺς ὁποίους διατρέχει τὸ παιδί περιγράφονται καὶ ἀντιμετωπίζονται ἐν ὄψει τῆς σημερινῆς κοινωνικῆς καταστάσεως. Καὶ δύναται νὰ ὀνομασθῇ τὸ βιβλίον συγχορευσιμένον—μὲ τὴν καλύτεραν σημασίαν τῆς λέξεως. Ἐπὶ πλέον ὁ συγγραφεὺς προσπαθεῖ νὰ δώσῃ εἰς τοὺς γονεῖς νὰ καταλάβουν ὅτι δὲν ἀρκεῖ ἡ καλὴ θέλησις ἀλλὰ ἀπυτεῖται ἐπὶ πλέον σύνεσις καὶ (αὐτὸ θὰ μοῦ ἐπιτραπῇ νὰ τὸ τονίσω ἰδιαιτέρως) ἀποφυγὴ τῶν ἀκροτήτων. Μὲ ζωντανὰς εἰκόνας ἐκ τοῦ φυσικοῦ, εἰς γλῶσσαν...λογικὴν διδάσκει, καθοδηγεῖ, χωρὶς συγχρόνως νὰ κουράζῃ τὸν ἀναγνώστην. Νὰ εἴπω ὅτι κάθῃ Χριστιανὸς γονεὺς πρέπει νὰ τὸ διαβάσῃ τὸ βιβλίον αὐτό; Θὰ περιτολογῆσω...

Τὸ ἄλλο βιβλίον εἶναι εἰς τὴν Γαλλικὴν γλῶσσαν, γραμμένον ἀπὸ μίαν μητέρα, τὴν κυρίαν Jeanne Leprince—Ringuet. Ἡ συγγραφεὺς αὐτὴ ἐσυνήθισε νὰ διηγῆται εἰς τὰ παιδιὰ τῆς σειρὰν ἱστοριῶν αἱ ὁποῖαι ὄλαι μαζὺ ἀπετέλουν μίαν ἐξήγησιν τῶν Εὐαγγελίων. Τὰς ἱστορίας αὐτὰς κατέγραψε κατόπιν εἰς τὸ βιβλίον τῆς «*L'Évangile expliqué aux petits par une maman*». Τὸ βιβλίον αὐτὸ προορίζεται διὰ μητέρας (ἢ μεγάλας ἀδελφὰς) παιδιῶν 6-10 ἐτῶν καὶ ἀποτελεῖ ὑπόδειγμα ἐρμηνείας τῶν Εὐαγγελίων, ὑπὸ τύπον εὐχαριστῶν ἀφηγήσεων καὶ συζητήσεων, διὰ τὰ μικρὰ παιδιὰ. Τὸ τεῦχος πού ἐξεδόθη περιέχει ἐρμηνείαν τοῦ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίου μέχρι τοῦ μέσου περιῶπου. Δὲν θὰ ἐπίστευε κανεὶς ὅτι μία μητέρα θὰ ἠμποροῦσε νὰ κάμῃ εἰς τόσο μικρὰ παιδιὰ ἐνδιαφέρον καὶ καταληπτόν τὸ Εὐαγγέλιον. Καὶ ὁμως. Ὅταν διαβάσετε τὸ βιβλίον αὐτὸ θὰ ἰδῆτε τί ἠμπορεῖ νὰ κατορθώσῃ ἡ μητρικὴ στοργή, φωτισμένη ἀπὸ τὴν πίστιν καὶ τὴν ἐνδελειχῆ μελέτην τῆς Χριστιανικῆς ἀληθείας.

Z. N.

*

Λυποῦμαι πού ὅταν ἔγραφα στὸ περασμένο φύλλο γιὰ τὸ βιβλίον τοῦ κ. Κωνστ. Ι. Βουρβέρη «*Αἱ ἱστορικαὶ γνώσεις τοῦ Πλάτωνος*» δὲν εἶχα ὑπ' ὄψιν μου μίαν ἄλλη, ἐξίσου ἐνδιαφέρουσα ἐργασία του, πού ταυτοχρόνως σχεδὸν ἐξεδόθη, «*Platon und die Barbaren*». Ἡ ἐργασία αὐτὴ (τὸ κείμενο μᾶς διαλέξεως πού ἔκαμε ὁ σ. πρὸ ἑνὸς ἔτους στὴ Γερμανία) συμπληρῶνει τὴν πρώτη. Ὁ σ. ἐδῶ μᾶς δίδει

σὲ δυνατὲς γραμμὲς μίαν εἰκόνα τῶν ἀντιλήψεων πού ὁ Πλάτων εἶχε σχετικὰ μὲ τοὺς βαρβάρους καὶ ἐξετάζει τὸν Πλάτωνα ὡς ἱστορικὸ τῶν βαρβάρων. Γενικώτερα ὁ σ. στὴν ἐργασία του αὐτὴ μᾶς παρουσιάζει τὸν Πλάτωνα ὡς ἱστορικὸ—δηλ. ὡς ὄχι καὶ τόσο καλὸ ἱστορικὸ, ὅσο κι' ἂν τοῦτο ἔχει τὴν ἐξήγησί του, ἀπὸ τοὺς λόγους πού ἐκθέτει ὁ κ. Βουρβέρης στὴν ἐργασία του.

B. Πλ.

*

Ἡ εἰς 25.000 ἀντίτυπα κυκλοφορία τῆς πρώτης ἐκδόσεως τοῦ ἔργου «*Les atomes*» τοῦ διασήμευ Γάλλου χημικοῦ Jean Perrin, διευθυντοῦ τοῦ βιολογικοῦ Ἰνστιτούτου τῶν Παρισίων, τιμηθέντος καὶ διὰ τοῦ βραβείου Νόμπελ, ἀποδεικνύει τὸ μεγάλο ἐνδιαφέρον τὸ ὁποῖον ἔχει τὸ βιβλίον τοῦτο. Πράγματι δὲ μέσα εἰς τὰς 319 σελίδας τῆς νέας ἐκδόσεως, ὁ συγγραφεὺς ἐκθέτει μὲ ἀρκετὴν ἀπλότητα καὶ χωρὶς πολλοὺς μαθηματικούς τύπους τὴν ἐξέλιξιν τῶν θεωριῶν πού προσεπάθησαν νὰ ἐρμηνεύσουν τὸ μυστήριον τοῦ χημικοῦ ἀτόμου καὶ τὰς δράσεις καὶ ἀντιδράσεις πού λαμβάνουν χώραν εἰς τὰς διαφόρους χημικὰς ἐνώσεις.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ ἀτομικὴ θεωρία τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, καθ' ἣν τὰ ἔσχατα ὑλικά στοιχεῖα τῆς Δημιουργίας εἶναι ὅλα ὁμοία μεταξὺ τῶν, ἀφθάρτα καὶ ἀδιαίρετα, ὡς κατ' ἀρχὴν ἐξήγησις τῶν φυσικοχημικῶν φαινομένων, ἐπετέλεσεν ἀρκετὰς προόδους καὶ ὅπως τονίζει ὁ συγγραφεὺς—καθηγητής, κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐθριάμβευσε, μὲ τὴν ἐξῆς ὁμως ριζικὴν διαφορὰν. Ὅτι αἱ ἀντιλήψεις πού ἐπεκράτουν εἰς τὴν ἐπιστήμην μέχρι πρὸ δύο ἢ τριῶν δεκαετιῶν ὡς πρὸς τὴν σύστασιν τῆς ὕλης καὶ ἐνεργείας ὑπέστησαν σοβαρὰν μεταβολὴν, εἰς βάρος τῶν ὑλοφρονούντων ἐπιστημόνων. «*Καὶ ἐν αὐτῷ τούτῳ τῷ θριάμβῳ, γράφει ἐν συμπεράσματι (σελ. 308) ὁ Perrin, εἶδομεν νὰ ἐξαφανίζεται ὅτι ἡ ἀρχικὴ θεωρία εἶχε τὸ ὀριστικὸν καὶ ἀπόλυτον. Τὸ ἄτομα δὲν εἶναι τὰ αἰώνια ἐκεῖνα καὶ ἄτμητα στοιχεῖα εἰς τὰ ὁποῖα ἡ ἀναλλοίωτος ἀπλότης ἔδιδε κατὰ τὸ δυνατὸν ἐν ὄριον, καί, ἐν τῇ ἀφαντάστῳ σμικρότητι τῶν μικροσκοπικῶν ἡλίων (ἐννοεῖ τὰ ἄτομα) ὅπου σιγκεντρώνεται ἡ ὕλη των, ἀρχίζομεν νὰ προαισθανώμεθα τὸ θυσμαστὸν πλῆθος τῶν κόσμων ὅπου βασιλεύει μία τάξις ἐξαιρετικῶς νέα.*»

Τὸ βιβλίον αὐτὸ θὰ ἤξιζε νὰ διαβασθῇ ἀπὸ ὄλους ἐκείνους πού θέλουν νὰ παρακολουθοῦν κάθε πρὸοδον τῆς ἐρεῦνης, ἢ ὁποῖα γίνεται γύρω ἀπὸ τὴν χημικὴν καὶ φυσικὴν σύστασιν τῶν στοιχείων τῆς δημιουργίας καὶ ἢ ὁποῖα σχετίζεται μὲ πολλὰ βασικά ζητήματα ἀναφερόμενα εἰς τὴν σύστασιν αὐτοῦ τούτου τοῦ ὑλικοῦ κόσμου.

*

Ἐλπίζομεν, ὅτι οὔτε εἰς τὴν Ἑλλάδα θὰ φανῆ πλέον παράδοξον ἂν εἴπωμεν ὅτι ἡ Φυσικὴ πού ἄλλοτε ἐθεωρεῖτο ὡς ἡ βάση καὶ τὸ προπύργιον τῶν ὑλιστικῶν θεωριῶν, σιγά-σιγά ἐπανερχεται μόνη τῆς εἰς τὴν κανονικὴν ὁδόν. Σήμερον ἡ Φυσικὴ εἶναι περισσότερον ἐπιφυλακτικὴ ἀπέναντι τῶν βασικῶν προβλημάτων πού ἀπασχολοῦν τὸν ἄνθρωπον καὶ τονίζει, διὰ πλείστων ἐκπροσώπων τῆς, τὴν ἀδυναμίαν τὴν ὁποίαν ἔχει διὰ τὴν ἐπίλυσιν τοῦ συνόλου τῶν προβλημάτων πού σχετίζονται περισσότερον μὲ τὸν πνευματικὸν ἄνθρωπον.

Τὴν διαβεβαίωσιν αὐτὴν τὴν συναντῶμεν εἰς εἰδικὰ ἐπιστημονικὰ συγγράμματα πλείστων ἀντιπροσώπων τῶν «θετικῶν» ἐπιστημῶν. Ἴδου ὁμως ὅτι ὁ γερμανὸς καθηγητὴς Dr B. Bavink ἀνέλαβε νὰ συλλέξῃ ὅ,τι οἱ μεγάλοι ἐπιστήμονες, ὅπως ὁ Planck, ὁ Eddington, ὁ Jeans, ὁ Nernst, ὁ Weyl κ. ἄ. μεμονωμένως δημοσιεύουν, εἰς βιβλίον μὲ τὸν τίτλον: Ἡ Φυσικὴ ἢ ἐπιστήμη ἐπὶ τῆς ὁδοῦ πρὸς τὴν Θεοσκειάν (Die Naturwissenschaft auf dem Wege Zur Religion, Frankfurt 4η ἔκδ. 1937 R. M. 2,90, τὸ ὁποῖον ἔσχε κατὰ πρῶτον ἤδη τὸ ἔτος τῆς κυκλοφορίας του τρεῖς ἐκδόσεις, μετεφράσθη δὲ εἰς τὴν ἀγγλικὴν (Science and God, London 1933) καὶ τὴν σουηδικὴν (Naturwetenskaperna väg mot Religionen, Lund 1935), γεγονότα πού ἀποδεικνύουν τὸ μεγάλο ἐνδιαφέρον τὸ ὁποῖον ἔχει τὸ δημοσίευμα.

Τὸ βιβλίον τοῦτο δὲν ἀπευθύνεται μόνον εἰς τοὺς εἰδικευμένους εἰς τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας, ἀλλ' εἰς ὅλους ἐν γένει τοὺς ἐπιστήμονας καὶ ἐκείνους πού ἔχουν κάποια γενικωτέραν ἐγκυκλοπαιδικὴν μόρφωσιν. Ἐν ἀρχῇ περιγράφει τὴν εἰκόνα τοῦ κόσμου, ὅπως μᾶς τὴν ἐδημιούργησεν ἡ κλασσικὴ Μηχανικὴ ἢ θεμελιωθεῖσα ὑπὸ τοῦ Γαλιλαίου, τοῦ Κέπλερ καὶ τοῦ Νεύτωνος, διὰ νὰ ἐξετάσῃ κατόπιν, ἐν ἐκτάσει, τὰς συνεπειὰς τὰς ὁποίας ἔσχεν ἡ ἀντίληψις αὐτῆ τοῦ κόσμου ἐπὶ τῆς κοσμοθεωρίας τοῦ ἀνθρώπου. Ἐξετάζει δηλαδὴ τὰς διαφοροὺς κοσμοθεωρίας πού ἀνεπτύχθησαν ἐπὶ τῆς εἰκόνας τοῦ κόσμου τῆς κλασσικῆς Μηχανικῆς. Αἱ τελευταῖαι ὁμως πρόοδοι τῆς Φυσικῆς ἤλλαξαν πολλὰς θεμελιώδεις βάσεις τῆς, ἔνεκα δὲ τούτου ἐκλονίσθη ἐκ βάθρου ἡ μηχανιστικὴ εἰκὼν τοῦ κόσμου καὶ ὅλα τὰ φιλοσοφικὰ συμπεράσματα, τὰ ὁποῖα ἠθέλησαν κατὰ καιροὺς νὰ συναγάγουν μερικοί, ὅπως ἐσφαλμένως, ἐξ αὐτῆς. Παλαιὰ καὶ νέα προβλήματα ἐξετάζονται ὑπὸ νέον ἐντελῶς φῶς. Ἴδου μερικά: Ἀλληλοεπίδρασις σώματος-ψυχῆς, τὸ πρόβλημα τῆς ζωῆς, αἰτιότης καὶ ἡ ἐννοια τοῦ Θεοῦ, ἡ ἐλευθερία τῆς βουλήσεως καὶ ἄλλα, τὰ ὁποῖα ὁ συγγραφεὺς ἀναπτύσσει κατὰ τρόπον ἀπλοῦν καὶ σύντομον, πρᾶγμα πού διευκολύνει τὸν ἀναγνώστην νὰ

διαβάσῃ μὲ ὄχι μεγάλην δυσκολίαν εἰς τὰς 92 σελίδας τοῦ βιβλίου τούτου τὰς κατευθύνσεις καὶ τὰς προόδους τῆς νεωτέρας Φυσικῆς εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὰ ζητήματα πού ἐνδιαφέρουν τὸν ἄνθρωπον ὄχι μόνον ὡς ἐπιστήμονα, ἀλλὰ κυρίως καὶ κατ' ἐξοχὴν ὡς ἄνθρωπον.

*

Οἱ «ὀρθολογισταὶ» σὰν ἀληθινοὶ προωδευμένοι... δὲν παρακολουθοῦν τὰς προόδους τῆς ἐπιστήμης. Ἔχουν προσκολληθῆ στερεὰ εἰς τὸν περιφημον ὑλισμὸν καὶ τὴν ἄρνησιν τοῦ ἸΘ' αἰῶνος καὶ δὲν ἐννοοῦν νὰ κάμουν βῆμα. Ἔτσι σχετικὰ καὶ μὲ τὴν ἱστορικότητα τοῦ προσώπου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀναμασσοῦν ὅλες ἐκεῖνες τῆς θεωρίας, πού κανένας ὄχι ἀπλῶς μορφωμένος ἀλλὰ καὶ στοιχειωδῶς σκεπτόμενος ἄνθρωπος δὲν πιστεύει πειά. Ἔτσι λοιπὸν ὁ κ. H. G. Wood εἰς τὸ βιβλίον του Did Christ really live, τὸ ὁποῖον ἐκυκλοφόρησε πρὸ ἑβδομάδων ἀποδεικνύει τὸ ἀβάσιμον ὅλων αὐτῶν τῶν «θεωριῶν». Εἶναι δὲ τόσο ἀντικειμενικὰ γραμμένο, ὥστε θὰ ὀφείλε νὰ τὸ διαβάσῃ κάθε ἀπροκατάληπτος καὶ ἀδιαφώτιστος ἐπάνω σ' αὐτὰ τὰ ζητήματα ἄνθρωπος. Καὶ θὰ ἔπρεπε, τέλος πάντων, νὰ ἀρχίσουν καὶ οἱ ἀμερόληπτοι ἄνθρωποι νὰ ἐνδιαφέρωνται περισσότερον καὶ νὰ μελετοῦν τὰ ζητήματα αὐτά, βασικῆς σπουδαιότητος γιὰ κάθε ἄνθρωπο.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ "ΑΚΤΙΝΕΣ,,

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ "ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ,,

Συνδρομὴ ἑτησίαι:

Ἐσωτερικοῦ Δραχ. 30.

Ἐξωτερικοῦ Σελλ. 4 ἢ \$ 1.

Τιμὴ φύλλου Δραχ. 5.

Ἐπεύθυνος:

Σπ. Ι. Παμπούκης

Ἀχαρνῶν 11 β

Ἐπιστολαὶ καὶ ἐμβάσματα

κ. Γεώργιον Ἀλεξίου

ὁδὸς Καρύτση 14.

Ἀθῆναι.

Προϊστάμενος Τυπογραφείου

Δ. Παπακωνσταντίνου

Μαυρομιχάλη 176